

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

Tomas VALANTINAS
Ekonomikos studijų programos studentas

GLOBALIZACIJOS POVEIKIO EKONOMIKOS
AUGIMUI VERTINIMAS

Magistro darbas

Šiauliai, 2019

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

Tomas VALANTINAS

GLOBALIZACIJOS POVEIKIO EKONOMIKOS
AUGIMUI VERTINIMAS

Magistro darbas
Ekonomika (L100),

Darbo vadovas:

doc. dr. Mindaugas BUTKUS

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu Ekonomikos studijų krypties magistro kvalifaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

SANTRAUKA

Tomas Valantinas

Globalizacijos poveikio ekonomikos augimui vertinimas

Magistro darbas

Magistro darbe yra formuluojama problema dėl globalizacijos poveikio ekonomikos augimui skirtingo pajamų lygio šalyse. Pateikiama išanalizuota ir susisteminta įvairių Lietuvos ir užsienio autorių literatūra apie ekonomikos augimą, ekonomikos augimo teorijas ir globalizaciją; atskleidžiamas globalizacijos poveikis ekonomikos augimui teoriniu aspektu, pagrindžiama globalizacijos daromos įtakos ekonomikos augimo tempams vertinimo metodika. Tyrimui atlikti buvo naudotas panelinių duomenų analizės metodas. Kaip priklausomas kintamasis į sudarytą ekonomikos augimo modelį buvo įtrauktas vidutinis penkerių metų BVP vienam gyventojui, augimo tempas, taip pat modelyje naudoti nepriklausomi kintamieji. Skaičiavimams atlikti pasirinktas fiksuotų efektų įverčių apskaičiavimo metodas. Siekiant įvertinti faktą, jog kiekviena šalis yra unikali ir atsižvelgti į šalių skirtumus buvo įtrauktas kiekvienos šalies pseudokintamasis. Globalizacijos poveikio ekonomikos augimui vertinimas buvo atliekamas atsižvelgiant į šalių išsivystymo lygį. Patvirtinamos darbo autoriaus iškeltos hipotezės, kad globalizacijos daromas poveikis ekonomikos augimui yra skirtingas, priklausomai nuo šalies išsivystymo lygio; kad, priklausomai nuo šalies išsivystymo lygio, ekonomikos augimo tempus sąlygoja skirtingos globalizacijos dimensijos. Taip pat paneigiama viena iš hipotezių, kad egzistuoja netiesinis ryšys tarp globalizacijos ir jos atskirų dimensijų ir ekonomikos augimo tempo.

SUMMARY

Tomas Valantinas

Assessment of globalization effect on economic growth

Master's thesis

The master's thesis is formulated in the problem of the assessment of globalization effect on economic growth in different income countries. There are analysed and systematized various Lithuanian and foreign authors' literature on economic growth, theories of economic growth and globalization. The impact of globalization on economic growth on a theoretical basis is disclosed in this thesis. Also the methodology for assessing the impact of globalization on economic growth rates is justified. The panel data analysis method was used for the study. The average five years' growth rate of GDP per capita was used as a dependent variable, independent variables also were used in model. Fixed effects method was used for the calculations. Also dummy variable was included in order to take into account that each country is unique and differences between countries exists. Assessment of globalization effect on economic growth was based on development level of countries. There are proved hypothesis formulated by the author, that the impact of globalization on economic growth varies according to the level of development of the country; that depending on the level of development of the country different dimensions of globalization effects the economy growth. Also one hypothesis was denied that non-linear relation between globalization its dimensions and the rate of economic growth exists.

TURINYS

ĮVADAS	8
1. GLOBALIZACIJOS IR EKONOMIKOS AUGIMO TEORINIAI ASPEKTAI	10
1.1. Ekonomikos augimas ir jo samprata	10
1.2. Pagrindinės ekonomikos augimo teorijos	13
1.2.1. Klasikinės ekonomikos augimo teorijos.....	14
1.2.2. Neoklasikinės ekonomikos augimo teorijos.....	15
1.2.3. Endogeninės ekonomikos augimo teorijos.....	18
1.2.4. Ekonomikos augimą lemiantys veiksniai	20
1.3. Globalizacijos samprata	21
1.3.1. Globalizacijos sąvoka ir raidos etapai	21
1.3.2. Globalizacijos veiksniai ir jos dimensijos	23
1.3.3. Galimos globalizacijos pasekmės.....	26
1.4. Globalizacijos įtaka ekonomikos augimui	27
1.4.1. Teoriniai globalizacijos poveikio ekonomikos augimui aspektai.....	27
1.4.2. Ankstesnių tyrimų globalizacijos poveikio ekonomikos augimui tema apibendrinimas.....	28
2. TYRIMO METODOLOGIJA.....	36
3. GLOBALIZACIJOS POVEIKIO EKONOMIKOS AUGIMUI VERTINIMAS.....	43
3.1. Globalizacijos poveikio ekonomikos augimui vertinimo rezultatai pasaulio šalyse.....	43
3.2. Globalizacijos poveikio ekonomikos augimui vertinimo rezultatai didelių pajamų šalių grupėje.....	48
3.3. Globalizacijos poveikio ekonomikos augimui vertinimo rezultatai vidutinių pajamų šalių grupėje.....	53
3.4. Globalizacijos poveikio ekonomikos augimui vertinimo rezultatai mažų pajamų šalių grupėje.....	57
IŠVADOS	63
SIŪLYMAI.....	66
LITERATŪROS SĄRAŠAS	67

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. A. Dreher (2006) tyrimo apibendrinimas	29
2 lentelė. R. Zhuang ir W. Koo (2007) tyrimo apibendrinimas	29
3 lentelė. Ch. Chang ir Ch. Lee (2010) tyrimo apibendrinimas	30
4 lentelė. H. Barry (2010) tyrimo apibendrinimas	30
5 lentelė. B. B. Rao ir K. Ch. Vadlamannati (2011) tyrimo apibendrinimas	31
6 lentelė. Y. Ying, K. Chang ir C. H. Lee (2014) tyrimo apibendrinimas	31
7 lentelė. P. Samimi ir H. S. Jenatabadi (2014) tyrimo apibendrinimas	32
8 lentelė. H. Gurgul ir L. Lach (2014) tyrimo apibendrinimas	32
9 lentelė. C. Kilic (2015) tyrimo apibendrinimas.....	33
10 lentelė. N. Olimpia ir D. Stela (2017) tyrimo apibendrinimas	33
11 lentelė. A. F. Majidi (2017) tyrimo apibendrinimas.....	34
12 lentelė. Tyrime naudojami kintamieji ir jų žymėjimas.....	37
13 lentelė. Modelių koeficientų įverčiai bei jų statistinis reikšmingumas visose pasaulio šalyse	43
14 lentelė. Modelių koeficientų įverčiai bei jų statistinis reikšmingumas didelių pajamų šalių grupėje.....	48
15 lentelė. Modelių koeficientų įverčiai bei jų statistinis reikšmingumas vidutinių pajamų šalių grupėje.....	53
16 lentelė. Modelių koeficientų įverčiai bei jų statistinis reikšmingumas mažų pajamų šalių grupėje.....	58

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1. pav. Ekonomikos augimo apibrėžtys.....	10
2. pav. Todaro ir Smith ekonomikos augimo koncepcijos	12
3. pav. Konkurencingumo sąsaja su ekonomikos augimu pagal įvairias ekonomikos teorijas ..	14
4. pav. Techninės pažangos rūšys.....	17
5. pav. Pagrindinės idėjos, kuriomis remiasi endogeninės ekonomikos augimo modeliai	18
6. pav. Ekonomikos augimo teorijų sąsaja su globalizacija	19
7. pav. Ekonomikos augimą lemiantys veiksniai pagal atskiras ekonomikos augimo teorijas ..	20
8. pav. Globalizacijos apibrėžimai	22
9. pav. Globalizacijos etapai.....	23
10. pav. Globalizacijos veiksniai.....	24
11. pav. Globalizacijos pasekmės.....	26
12. pav. Globalizacijos indekso KOF dimensijos, kintamieji ir jų svoriai.....	40

IVADAS

Temos aktualumas: dvidešimto amžiaus antroje pusėje atsiranda sąvoka – globalizacija. Globalizacijos reikšmę būtų galima apibrėžti kaip – pasaulio šalių tarpusavio ryšių stiprėjimą, kuris apima vis glaudesnę šalių bendradarbiavimą, padedantį vystytis bei augti tiek kiekvienos šalies (atskirai), tiek viso pasaulio ekonomikai kartu. Kadangi šalys tampa vis labiau priklausomos viena nuo kitos (ekonominiu, socialiniu ar politiniu aspektais), galime pastebėti, kad vienos šalies ekonomikos lygio augimas priklauso nuo kitų šalių vykdomos politikos, ekonominių sprendimų ar socialinių reiškinių. Taip pat vertinant ir smulkesniu lygmeniu, pastebima, kad šalyse veikiantys verslo subjektai siekia vis plačiau veikti tarptautiniu mastu, o tai reiškia, jog atskiros pasaulio šalys būna netiesiogiai priverstos glaudžiau bendradarbiauti, o tai ir yra ne kas kita kaip globalizacija. Pagal KOF globalizacijos indeksą yra išskiriamos trys pagrindinės globalizacijos sritys, dar kitaip apibūdinamos kaip dimensijos: ekonominė, socialinė ir politinė, kurios kiekviena atskirai ir visos kartu veikia šalių ekonomikos augimą. Į globalizaciją žvelgiant plačiau, ši reiškinį būtų galima apibrėžti kaip pasaulio šalių ekonomikų integraciją, kuri sukuria unikalią terpę laisvai prekybai ir finansinių srautų judėjimui, taip pat technologijų ar informacijos mainams tarp šalių, bei ne ką mažiau svarbiam – laisvam žmonių judėjimui. Mokslininkai atlieka tyrimus, kuriais siekiama įrodyti globalizacijos svarbą šalių ekonomikos augimo kontekste, o taip pat ir literatūroje vis daugiau ir dažniau rašoma bei apžvelgiama, kad globalizacija yra glaudžiai susijusi su atskirų šalių ekonomikos augimu. Verta paminėti vienus iš svarbiausių tyrėjų: A. Dreher (2006), M. Afzal (2007), Ch. Chang ir Ch. Lee (2010), S. Ray (2012), A. Umaru (2013), Y. Ying (2014), P. Samimi ir H. S. Jenatabadi (2014), C. Kilic (2015), N. Olimpia ir D. Stela (2017). Nors dalis mokslininkų ir pripažino, kad analizuotų šalių ekonominiai rodikliai, nusakantys šalies ekonomikos augimo tempus, pagerėjo būtent tuomet, kai šalys pradėjo veikti globaliu mastu, visgi tyrimų rezultatai rodo, kad egzistuoja ir neigiamas globalizacijos poveikis šalių ekonomikos augimui. Siekiant tikslingai identifikuoti veiksnius labiausiai veikiančius ekonomikos augimą šalyse aktualu įvertinti atskirų (taip pat ir visumos) globalizacijos sričių daromą įtaką.

Problema: Dažniausiai globalizacija vertinama kaip teigiamas veiksnys šalies ekonomikai. Globalizacija atveria rinkas ir daro jas efektyvesnėmis, didina konkurenciją, skatina technologijų sklaidą ir pan. Akivaizdu, kad globalizacija pati iš savęs daro įtaką šalių ekonomikai ir jos augimui, tačiau įvertinus faktą, kad globalizaciją sudaro trys pagrindinės dimensijos (ekonominė, socialinė ir politinė), o pasaulio šalys yra skirtingos, savo išsivystymo lygiu, kyla probleminiai klausimai: (1) kaip skirtingos globalizacijos dimensijos veikia šalių ekonomikos

augimą; (2) kaip globalizacija veikia skirtingų pajamų lygių šalių ekonomikas; (3) kaip galima įvertinti globalizacijos daromą poveikį ekonomikos augimui.

Objektas: globalizacijos poveikis ekonomikos augimui.

Tyrimo dalykas: globalizacijos daromas poveikis ekonomikos augimui skirtingo išsivystymo lygio šalių grupėse.

Darbo tikslas: išanalizavus teorinius ekonomikos augimo ir globalizacijos aspektus bei pagrindus šią sąveiką paneline duomenų analize ir fiksuotų efektų įverčių apskaičiavimo metodu, įvertinti kaip stipriai globalizacija veikia ekonomikos augimą.

Uždaviniai:

1. Atlikti teorinę ekonomikos augimo, globalizacijos ir globalizacijos poveikio ekonomikos augimui analizę.
2. Pateikti ekonomikos augimo ir globalizacijos sąveikos vertinimo metodiką.
3. Išnagrinėti globalizacijos poveikio ekonomikos augimui vertinimą ir pateikti rezultatus.

Darbo metodai:

1. Analizuojant mokslinės literatūros šaltinius globalizacijos ir ekonomikos augimo sąveikos klausimais, naudoti sisteminės, lyginamosios ir apibendrinamosios analizės metodai;
2. Empiriškai tiriant globalizacijos poveikį ekonomikos augimui, naudotasi ekonometrinio modeliavimo – fiksuotų įverčių apskaičiavimo metodu, skaičiavimams atlikti naudotasi GRETL programa.

Hipotezės:

1. Globalizacijos daromas poveikis ekonomikos augimui yra skirtingas priklausomai nuo šalies išsivystymo lygio.
2. Priklausomai nuo šalies išsivystymo lygio, ekonomikos augimo tempus sąlygoja skirtingos globalizacijos dimensijos.
3. Egzistuoja netiesinis ryšys tarp globalizacijos, jos atskirų dimensijų ir ekonomikos augimo tempo.

Darbo struktūra: darbą sudaro trys pagrindinės dalys: (1) Konceptualioji dalis, kurioje realizuojamas pirmasis uždavinys: analizuoti teorinius ekonomikos augimo, globalizacijos ir jų tarpusavio sąveikos aspektus. (2) Metodologinė dalis, kurioje realizuojamas antras uždavinys: pateikti ir pagrįsti tyrime naudojamą metodologiją. (3) Analitinė dalis, kurioje, pagal pagrįstą metodologiją, atliekamas globalizacijos poveikio ekonomikos augimui vertinimas skirtingo išsivystymo lygio šalių grupėse. Taip pat darbe pateikiamos išvados ir siūlymai.

1. GLOBALIZACIJOS IR EKONOMIKOS AUGIMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Ekonomikos augimas ir jo samprata

Ekonominis augimas siejamas su kylančia prekių ir paslaugų gamyba, o tai, ko gero, seniausias visuomenės ekonominis tikslas. Bėgant laikui, vystantis technologijoms ir esant vis didesnei prekių ir paslaugų pasiūlai, visuomenė taip pat pageidauja vis didesnio prekių ir paslaugų kiekio savųjų poreikių patenkinimui. Vartojimas dažnu atveju veda link kylančio pragyvenimo lygio. Tačiau, patenkinti augančius vartojimo poreikius galima tik tada, jei yra daugiau gaminama. Taigi, kylanti prekių ir paslaugų gamyba, naudojant ribotus ekonominius resursus, yra vadinama ekonominiu augimu. Mokslinėje literatūroje naudojama įvairių ekonomikos augimo apibrėžčių, kurių keletas pateikiama 1 paveiksle.

Metai	Autorius	Ekonomikos augimo apibrėžtis
1776 m.	A. Smith	Ekonomikos augimas - efektyvus išteklių panaudojimas ir darbo našumo didinimas.
1973 m.	S. Kuznets	Šalies ekonomikos augimas - ilgalaikis ir besiplečiantis pajėgumas tiekti vis įvairesnes ekonomines prekes vartotojams, grindžiamas pažangių technologijų kūrimu ir inovacijų panaudojimu.
1995 m.	W. A. Lewis	Ekonomikos augimas - nacionalinių pajamų nuoseklus didėjimas ilguoju laikotarpiu.
2005 m.	A. Jakutis V. Petraškevičius A. Stepanovas L. Šečkutė S. Zaicev	Ekonomikos augimas - darbo kapitalo ir jų panaudojimo efektyvumo didinimas, kuris skatina bendros gamybos apimties didėjimą.
	V. Snieška	Ekonomikos augimas - tai pagamintų prekių ir suteiktų paslaugų apimties padidėjimas per tam tikrą laikotarpį.
2016 m.	D. Andriušaitienė	Ekonomikos augimas, tai nuolatinis gamybos pajėgumų didėjimas, pasireiškiantis nacionalinio produkto (pajamų) apimties didėjimu.
2018 m.	K. Amadeo	Ekonomikos augimas - prekių ir paslaugų gamybos didinimas per tam tikrą laikotarpį.

1. pav. Ekonomikos augimo apibrėžtys

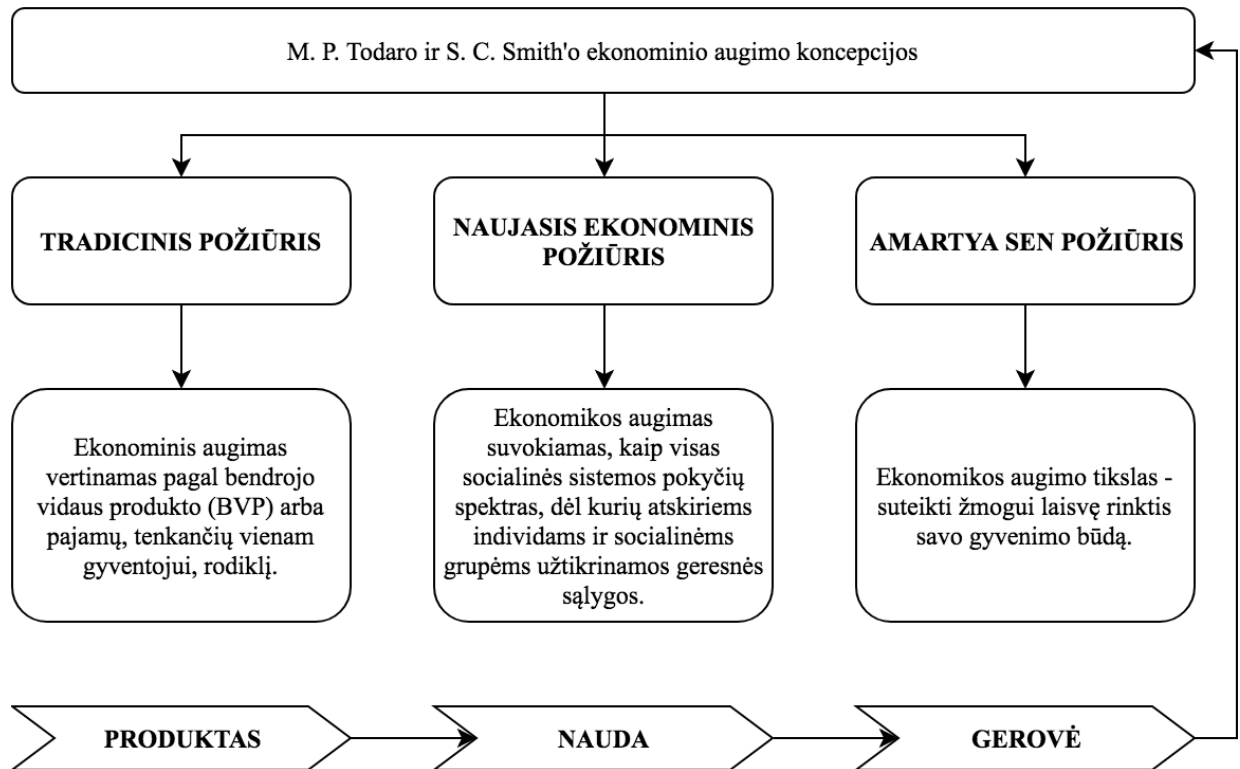
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis moksline literatūra

Pirmasis teorines žinias apie ekonomikos augimą pradėjo skleisti moderniosios ekonomikos mokslo pradininkas Adam Smith (1723 – 1790), jis ekonomikos augimą siejo su

efektyviu išteklių panaudojimu ir darbo našumo didinimu. A. Smith, kaip darbo našumo didinimo priemonę įvardino darbo pasidalinimą – ši idėja yra išlikusi aktuali ir esamu laikotarpiu. Pastebėtina, kad vėlesni ekonomikos augimo sąvokos apibrėžimai iš esmės atspindį tą pačią, dar 1776 m. išsakytą, A. Smith mintį, tačiau vėlesni mokslininkai pradeda akcentuoti technologijų plėtrą bei inovacijų diegimą.

Anot docentės Daivos Andriušaitienės (2016) ekonomikos augimas – tai nuolatinis gamybos pajėgumų didėjimas, pasireiškiantis nacionalinio produkto (pajamų) apimties didėjimu. Kaip teigia V. Snieška ir kiti (2005) ekonominis augimas (angl. economic growth) – tai pagamintų prekių ir suteiktų paslaugų apimties padidėjimas per tam tikrą laikotarpį: ilgalaikis valstybės gamybinio potencialo plėtojimas, kurį apibūdina realiojo BVP augimas. Pasak M. P. Todaro ir S. C. Smith (2011) ekonomikos plėtros koncepcijos, yra išskiriami trys požiūriai į ekonomikos augimą: tradicinis, naujasis ekonominis ir Amartyjos Seno. *Tradicinis požiūris*: Ekonomikos augimas vertinamas pagal bendrojo vidaus produkto (BVP) arba pajamų, tenkančių vienam gyventojui, rodiklį. Šis rodiklis parodo visuomenės gerovės lygį, t. y. kiek realios produkcijos ir paslaugų vidutiniškai tenka piliečių vartojimui ir investicijoms. Kaip parodė besivystančių šalių 1950 ir 1960 metų patirtis, remiantis vien tik minėtu rodikliu, vertinti ekonomikos augimą būtų pernelyg ribota ir neteisinga. Nors tuo metu šalių ekonomikos pasiekė augimo tikslus, tačiau visuomenės gyvenimo lygis tose šalyse nepagerėjo. Tai buvo perspėjimas, kad tradicinis ekonomikos augimo supratimas ir vertinimas yra pernelyg siauras, menkai atspindintis realią šalies situaciją. Prieita prie bendros nuomonės, kad negalima ekonomikos plėtros vertinti tik pagal keletą rodiklių. Ji turi būti vertinama sistemiškai, pagal daugelį rodiklių. *Naujasis ekonominis požiūris*: šis požiūris ekonomikos augimą traktuoja, kaip daugiamačią procesą, apimančią pagrindinius socialinius struktūrinius pokyčius, skirtingus požiūrius, nacionalines institucijas, taip pat ekonomikos augimo skatinimo priemones, socialinės atskirties mažinimo sprendimus. Remiantis šiuo požiūriu, ekonomikos augimas suvokiamas kaip visos socialinės sistemos pokyčių spektras, dėl kurių atskiriems individams ir socialinėms grupėms užtikrinamos geresnės sąlygos (tiek materialinės, tiek dvasinės). *Amartyjos Seno (Amartya Sen) požiūris*: Remiantis šiuo požiūriu, ekonomikos augimas negali būti traktuojamas kaip galutinis tikslas. Ekonomikos augimas turi būti skirtas visuomenės gyvenimo sąlygoms gerinti, laisvės pojūčiui stiprinti. Ekonomikos augime svarbus vaidmuo tenka žmogaus galimybėms ir veikimui. Amartya Sen teigia, kad visuomenės gyvenimo lygis negali būti vertinamas pagal pajamas ir įsigyjamus daiktus. Esmė glūdi pačiame žmoguje, t. y. koks jis yra ar koku gali būti arba ką jis veikia ir ką gali veikti ateityje. Visuomenės gerovę lemia ne vartojimas ir daiktai, bet nauda ir pasitenkinimas, kurį vartotojas gali gauti. Remiantis Amartya Sen požiūriu, visuomenė turi galvoti ne apie prekių prieinamumą ir vartojimą, o apie jų teikiamą naudą tolesnei visuomenės

pažangai. Pagal Amartyą Seną, ekonomikos augimo tikslas – suteikti žmogui laisvę rinktis savo gyvenimo būdą. Jis teigia, kad plėtra reikalauja panaikinti veiksnius, kurie riboja laisvę – skurdą, netoleranciją, menkas ekonomines galimybes.

2. pav. Todaro ir Smith ekonomikos augimo koncepcijos

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis M. P. Todaro ir S. C. Smith (2011).

Vertinant ekonomikos augimą plačiąja prasme, jis gali būti *trumpalaikis* arba *ilgalaikis* (Dornbusch ir kiti (2011); Romer (2012); Hess (2013)). *Trumpalaikis ekonomikos augimas* yra sietinas su pagrindinių gamybos išteklių (darbo, žemės ir kapitalo), kurie iki šiol nebuvo naudojami gaminant, panaudojimu. Šiuos išteklius pradėjus naudoti, BVP išauga, tačiau jiems pasibaigus ir nesiėmus jokių papildomų veiksmų, gamybos mastas gali sumažėti. Ilgalaikis ekonomikos augimas yra siejamas su gamybos veiksnių apimtys ir jų produktyvumo didinimu. Tokiu atveju netgi visus gamybos išteklius išnaudojus, šalies ekonomika gali augti.

Dar vienas būdas įvertinti ekonominiam augimui yra jo tempų nustatymas. Pagrindiniai tempų nustatymo būdai, kuriuos išskiria Snieška (2005) yra šie: *gamybos veiksnių naudojimo pobūdis* ir *gamybos apimtys kitimo tempai*. Vertinant gamybos veiksnių naudojimo pobūdį išskiriami intensyvus ir ekstensyvus ekonomikos augimai. Intensyvus augimas yra pasiekiamas naudojant kur kas tobulesnius gamybos veiksnius ir pažangesnes technologijas. Čia gamybos apimtys rezultatas yra ne tik produkcijos gamybos apimtys padidėjimas, bet ir produkcijos kokybės pagerėjimas. Tuo tarpu ekstensyvus ekonominis augimas pasiekiamas pasitelkus

papildomus gamybos veiksniais. Analizuojant gamybos apimties kitimo tempus galime išskirti keturis pagrindinius tipus: spartus augimas, nulinis augimas, neigiamas augimas ir optimalus augimas. *Spartus augimas* - pagaminus daugiau produkcijos, prasiplečia poreikių patenkinimo galimybės; *nulinis* - pasiekiamas mažinant medžiagų imlumą, didinant kapitalo imlumą, darbo našumą; *neigiamas* - tai krizės reiškinys, o *optimalus* - remiasi susidariusia šalies makroekonominė pusiausvyra.

Apibendrinant autorių nuomones galima pasakyti, kad ekonomikos augimas – tai nuolatinis gamybos pajėgumų didėjimas, pasireiškiantis nacionalinio produkto (pajamų) apimties didėjimu. Galima išskirti tris pagrindines ekonomikos augimo koncepcijas, kurios per laiką keitėsi ir nuo pagrindinio dėmesio į produktą evoliucionavo iki gerovės ekonomikos.

1.2. Pagrindinės ekonomikos augimo teorijos

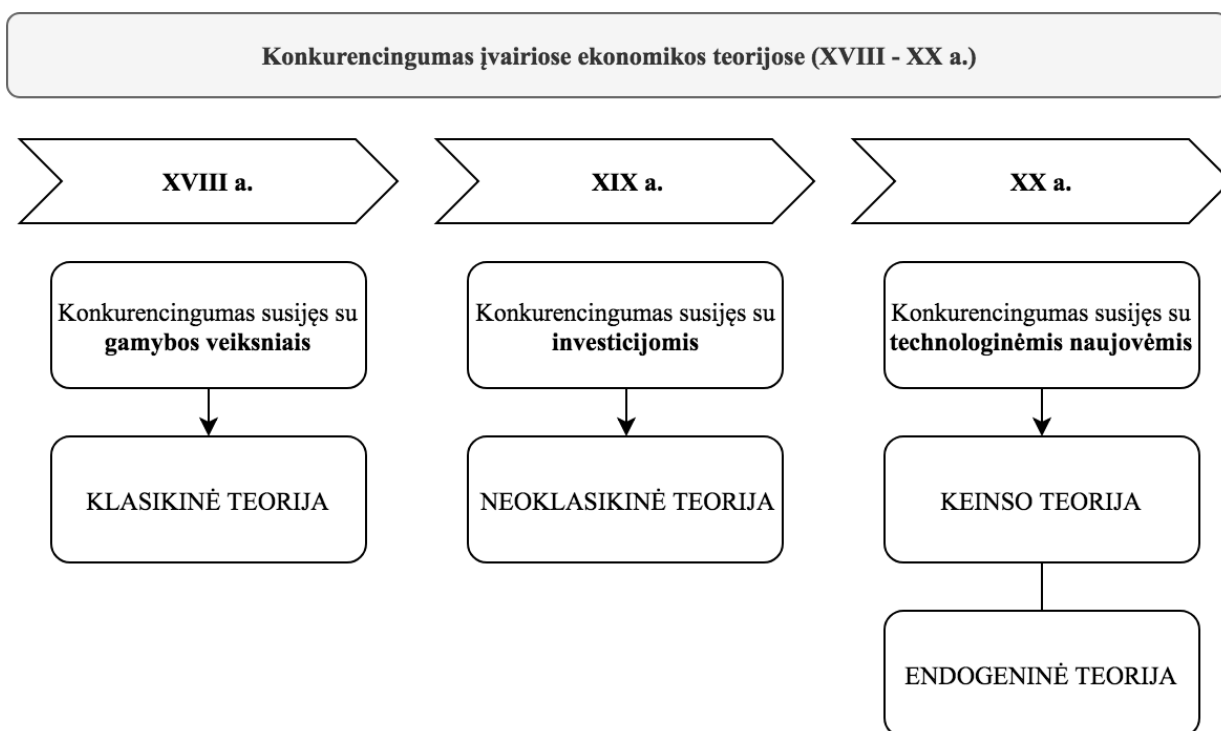
Remiantis užsienio autorių literatūra galima išskirti pagrindines teorijas, kurios apibūdina ekonominį augimą, atsižvelgiant į skirtingas plėtojimo kryptis bei kintamuosius. Literatūroje dažniausiai minimos šios kryptys:

- *Klasikinė* – ekonomikos augimo modelis grindžiamas pasiūla;
- *Neoklasikinė* – ekonomikos augimo modelis įvertina taupymo normos, gyventojų skaičiaus, mokslo ir technikos pažangos poveikį ekonomikos augimui;
- *J. M. Keynes teorija* – akcentuoja valstybės poveikį ekonomikai, mokesčių, valstybės biudžeto, pinigų kredito ir kitų valstybinio poveikio priemonių įtaką rinkos ekonomikos pusiausvyrai;
- *Endogeninė* – šio modelio pagrindinis skirtumas nuo neoklasikinės teorijos tas, kad pagrindiniu ekonomikos augimo veiksmu yra laikomos investicijos ir didėjantis jų rezultatyvumas.

Vienas populiariausių augimo teorijos principų, kuriuo remiasi mokslininkai yra *neoklasikinė ekonomikos augimo teorija*, išgarsinta tokių ekonomistų kaip Ramsey (1928), Solow (1956), Cass (1965), ir Koopmans (1965). Šiame modelyje ilgojo laikotarpio gamybos vienam gyventojui augimas priklauso nuo egzogeninio technologinio augimo tempo. Pagrindinės neoklasikinio (arba Solow) modelio prielaidos yra: pastovi masto grąža, mažėjantis ribinis kapitalo produktyvumas, egzogeniškai apspręstas technologinis progresas ir darbo bei kapitalo gamybos veiksnių pakeičiamumas. Dėl šių savybių taupymo (arba investavimo) norma yra svarbiausias trumpojo laikotarpio ekonomikos augimo determinantas (Petrauskas, 2008).

Ne mažiau svarbus ekonomikos augime yra ir konkurencingumo aspektas, kuris prisideda ir prie globalizacinių procesų bei globalaus patrauklumo. Konkurencingumo sąsajos su

ekonomikos augimu pagal kiekvieną teoriją matomos 3 paveiksle (konkurencingumas įvairiose ekonomikos teorijose):

3. pav. Konkurencingumo sąsaja su ekonomikos augimu pagal įvairias ekonomikos teorijas

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Renata Činčikaitė, Rasma Janeliūnienė. Įmonių konkurencingumas žinių ekonomikos sąlygomis, 2010.

1.2.1. Klasikinės ekonomikos augimo teorijos

XVIII a. ir XIX a. pirmoji pusė, tai klasikinės ekonomikos augimo teorijos epocha, o profesorių A. Smith (1723-1790) galime laikyti šios teorijos pradininku ir tėvu. Ekonomistas Adam Smith suformulavo pasiūla grindžiamą ekonomikos augimo modelį. A. Smith teigė, kad itin svarbus ekonomikos augimo šaltinis yra užsienio prekybos rėmimas, kuris gali praplėsti rinkas. Šiame teiginyje galime išvelgti pirmuosius globalizacijos požymius, kadangi akcentuojama tarptautinė prekyba, kuri yra neatsiejama nuo globalizacijos. Klasikinė ekonomikos teorija grindžiama ekonominės laisvės principu, kuris remiasi „prigimtinės santvarkos“ doktrina, kalbančią apie ekonominės laisvės pasireiškimą ir visuomeniniu darbo pasidalijimu besiremiančią ekonomiką, reguliuojamą rinkos mechanizmo „nematomosios rankos“ ir vedančią į šalies turto didėjimą bei visuotinės gerovės kilimą (Smith 2004).

Ypatingą postūmį naujoms ekonomikos teorijoms davė 3-ojo dešimtmečio pabaigos ir 4-ojo dešimtmečio pradžios Didžioji depresija, apėmusi visą kapitalistinį pasaulį. Būtent tuo metu garsus anglų ekonomistas *J. M. Keynes* (1883-1946) pasiūlė ekonomikos augimo teoriją, kuri „akcentavo valstybės poveikį ekonomikai, mokesčių, valstybės biudžeto, pinigų kredito ir kitų

valstybinio poveikio priemonių įtaką rinkos ekonomikos pusiausvyrai“ (Ž. Gedminaitė-Raudonė 2012). Šiame teiginyje įžvelgiama institucijų galia, kuri gali nulemti šalių ekonomikos augimą. Esant prielaidai, kad valdančiosios institucijos priims prieš globalizaciją nukreiptus ar globalius veiksmus slopinančius sprendimus, kurie tikėtina apribos laisvą tarptautinę prekybą, tai ilgu laikotarpiu ekonomikos augimas gali patirti neigiamą poveikį. J. M. Keynes pasisako už tai, kad vyriausybė turėtų vykdyti aktyvią pinigų ir fiskalinę politiką ir jų pagalba skatinti visišką užimtumą, kainų stabilumą bei ekonominį augimą. Taip pat ši ekonomikos teorija akcentuoja investicijų svarbą. Kuo investicijos pelningesnės ir gaunamos didesnės pajamos iš jų, tuo didesni gamybos mastai ir aukštesni jų didėjimo tempai „ekonominis augimas suprantamas, kaip investavimo proceso funkcija. Norint valdyti augimo procesą, būtina reguliuoti investicijas“ (Dudzevičiūtė, 2015).

Anot Vytauto Snieškos (2005) J. M. Keynes ekonominio augimo modelio esmė yra investavimo proceso funkcija, kuri gali būti išreikšta kaip investicijų multiplikatoriaus formulė:

$$\Delta Y = m \cdot \Delta I, \quad (1)$$

čia ΔY - gamybos apimtys pokytis, m – multiplikatoriaus koeficientas, ΔI - naujų investicijų pokytis.

Investicijos J. M. Keynes modelyje yra įvardijamos, kaip pagrindinis ekonomikos augimo veiksnys. Taigi, siekiant valdyti ekonomikos augimo procesą – būtina reguliuoti investicijų dydį. Keičiantis išoriniams ekonominiams veiksniams, tokiems kaip: inovacijų atsiradimas, technologijų gerėjimas, naujų rinkų atsiradimas ir pan. gali didėti investicijos, kurios savo ruožtu didins nacionalinio produkto apimtį ir bendrąją paklausą Y .

Apibendrinant galima pasakyti, kad Adam Smith, kaip ekonomikos augimą, išskyrė darbo pasidalinimą ir tarptautinę prekybą, o John Maynard Keynes įvardijo investicijas kaip esminius veiksnius. Tolimesniame skyriuje bus aptariami neoklasikinės ekonomikos augimo teorijos mintys ir ją skatinantys veiksniai.

1.2.2. Neoklasikinės ekonomikos augimo teorijos

Amerikiečių kilmės ekonomistas R. M. Solow (1924) laikomas neoklasikinio ekonomikos augimo modelio pradininku, kuris sukūrė vieną žinomiausių neoklasikinių ekonomikos augimo modelių pavadintą jo vardu. Šis ekonomikos augimo modelis matematiškai išreiškia svarbiausius ekonomikos augimo procesus ir rezultatus. Jo pagalba galime įvertinti taupymo normos, gyventojų skaičiaus, mokslo ir technikos pažangos poveikį ekonomikos augimui (V. Snieška, 2005). Neoklasikinė ekonomikos augimo teorija, pasak V. Snieškos (2005), nagrinėja stabilią iš prigimties ekonomiką, kurioje dominuoja visiškas užimtumas. Taupymas tampa kertiniu dalyku šiame modelyje, o visa tai dėl to, kad kuo didesnė yra taupymo norma – tuo spartesnis

ekonomikos augimo tempas yra pasiekiamas. Šis procesas vyksta tol, kol pasiekama stabili būseną. R. M. Solow modelis gali būti siejamas su globalizacija tuo aspektu, kad mokslo ir technikos pažanga šalyse atsiranda iš pasauliniu mastu paplitusių naujų technologijų, kurios nuolat tobulinamos. Dar vienas neoklasikinis ekonomikos augimo modelis yra Solow-Swan modelis, kuris buvo sukurtas, kad parodytų kaip didėja kapitalo atsargos, auga darbo jėga ir technologijos sąveikauja bei kaip jos veikia šalies bendrąjį vidaus produktą. Šis modelis pasižymi prekių tiekimu, grindžiamu gamybos funkcija su nuolatine grąža. Darbas auga pastoviu tempu, technologijų lygis yra pastovus laiko atžvilgiu, taupymo norma yra pastovi, o kapitalas nusidėvi pastovia norma, o tai reiškia, kad tam tikru momentu nebebus tinkamas naudoti gamyboje. Bet kuriuo metu kapitalas yra pagrindinis ekonomikos gamybos rezultatas, tačiau kapitalo atsargų kiekis gali keistis, o tai savo ruožtu gali lemti šalies ekonomikos augimą (Guerrini, 2006). Šiame modelyje naujas kapitalas yra labiau vertinamas negu senas ir tai yra technologijų tobulėjimo rezultatas. Kadangi šio modelio pagrindiniai du kintamieji yra technologijų tobulinimas ir populiacijos augimas, o jie savo ruožtu yra egzogeniniai kintamieji, kurie yra nustatomi už modelio ribų – Solow-Swan modelis yra kritikuojamas ir toliau analizuosime Solow modelį pagal Cobb ir Douglas funkciją.

Solow modelyje yra naudojama Cobb–Douglas funkcija. W. Cobb ir P. H. Douglas sudarė šią gamybos funkciją, atlikdami Amerikos pramonės tyrimą, kurio metu apskaičiavo darbininkų, dirbančių Amerikos pramonėje nuo 1899 iki 1922 metų ir kapitalo įtaką gamybos rezultatui ir visa tai išreiškė logaritmu (Douglas P. H., 1976). Cobb-Douglas gamybos funkcija parodo fizinę išeią, remiantis darbo ir kapitalo įkeitimi (Douglas P. H., 1976) ilgajame laikotarpyje. Tai reiškia, kad funkcija sukurta įvertinti gamybos išeią per indėlius į gamybą ne trumpuoju, bet ilguoju laiko periodu. Bendroji Cobb'o–Douglas'o gamybos funkcijos išraiška, kuri naudojama ir Solow modelyje, yra:

$$Y(t) = (A(t)L(t))^{1-\alpha}K(t)^\alpha, \quad (2)$$

čia Y – galutinės produkcijos kiekis, A – technologijų lygis, L – darbo jėga, K – kapitalo ištekliai, α – konstanta ($0 < \alpha < 1$).

Daroma prielaida, kad A ir L auga egzogeniškai:

$$L(t) = L(0)e^{nt}, \quad (3)$$

$$A(t) = A(0)e^{gt}, \quad (4)$$

čia n ir g – darbo jėgos ir technologijų lygio augimo norma, o veiksmingi darbo vienetai $A(t)L(t)$ auga $n + g$ augimo norma.

Daroma prielaida, kad nuolatinė produkcijos dalis s yra investuojama, o k yra kapitalo vienetas vienam veiksmingam darbo vienetui ($k = K/AL$), o y yra produkcijos lygis vienam veiksmingam darbo vienetui $y = Y/AL$, k galima išreikšti kaip:

$$k(t) = sy(t) - (n + g + \delta)k(t) = sk(t)^\alpha - (n + g + \delta)k(t), \quad (5)$$

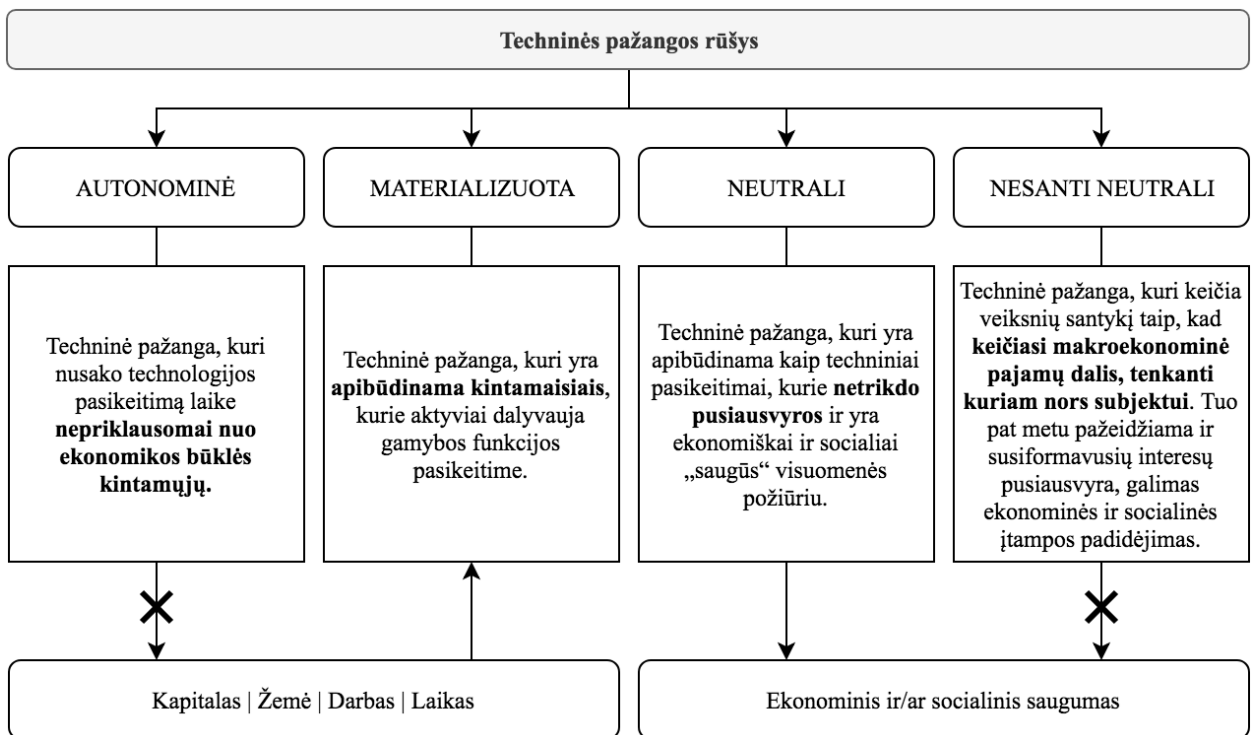
čia δ yra nusidėvėjimo norma. Iš to seka, kad k konverguoja į pastovią reikšmę k^* :

$$k^* = [s/(n + g + \delta)]^{1/(1-\alpha)}, \quad (6)$$

Toliau pateikiama lygtis pagal kurią gali būti apskaičiuojamos pajamos vienam gyventojui, jeigu pakeisime 6 lygtį į gamybos funkciją ir pridėsime logaritmus:

$$\ln \left[\frac{Y(t)}{L(t)} \right] = \ln A(0) + gt + \frac{\alpha}{1-\alpha} \ln(s) - \frac{\alpha}{1-\alpha} \ln(n + g + \delta). \quad (7)$$

Solow modelį galima taikyti labai plačiai, nes priklausomai nuo didėjančio ar pastovaus kapitalo galima šio modelio pagalba surasti makroekonominės raidos kryptį. Nepaisant to naudojantis Solow modeliu galima sumodeliuoti techninę pažangą pagal jos rūšį. Žemiau 4 paveiksle pateikiamos techninės pažangos rūšys:

4. pav. Techninės pažangos rūšys

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis moksline literatūra

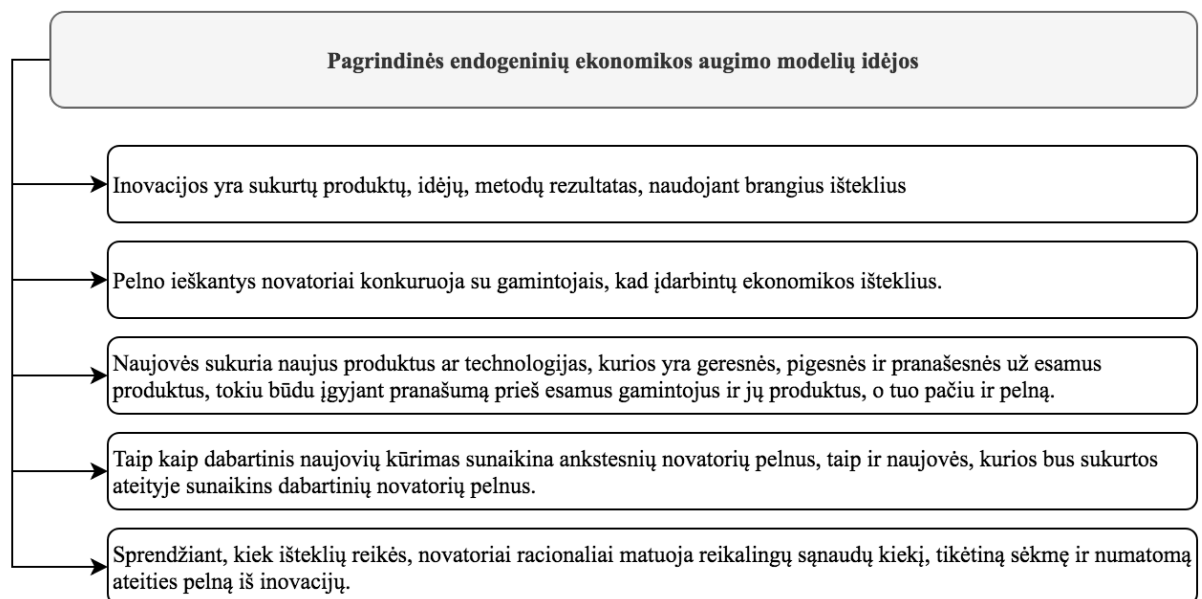
Solow modelis nusako, kad trumpuoju laikotarpiu augimą spartina ekonomikos perėjimas į naują pusiausvyros gamybos apimtį lygį, tačiau po kiek laiko gamybos tempai vėl sumažėja dėl mažėjančio rezultatyvumo dėsnio, todėl ir visa ekonomika pasiekia pusiausvyros augimo

tempą. Ekonomikai pereinant į naują pusiausvyros lygį, augimo tempus nulemia kapitalo akumuliacinio lygis, kuris priklauso nuo taupymo normos (pajamų dalies, kuri skiriama naujo kapitalo kūrimui ar esamo tobulinimui), kas lemia produktyvesnę gamybą ir pajamų vienam gyventojui augimą.

Apibendrinant neoklasikinės ekonomikos augimo teorijas galima pasakyti, kad lyginant jas su klasikinėmis ekonomikos augimo teorijomis, kurios kaip pagrindinius ekonomikos augimą sąlygojančius veiksnius išskyrė darbo pasidalijimą, tarptautinės prekybos ir investicijų svarbą, neoklasikinės ekonomikos augimo teorijos koncentruojasi ties nauju veiksniu – technologijų pažangos svarba tiriant ekonomikos augimą. Vėlesniu laikotarpiu neoklasikinės ekonomikos augimo teorijos evoliucionuoja į endogenines. Vienas iš pagrindinių ilgalaikių ekonomikos augimo lemiančių veiksnių, šiose teorijose, tampa technologijų pažanga, investicijos į inovacijų kūrimą ir praktinis jų pritaikymas.

1.2.3. Endogeninės ekonomikos augimo teorijos

Endogeniniai ekonomikos augimo modeliai grindžiami tuo, kad „rinka, reaguodama į gamtinių išteklių ribotumą, automatiškai paskatins endogeninius (vidaus) technologinius pokyčius, kurie lems išteklių apsaugą ir taip pat palengvins išteklių ribotumo problemos sprendimą“ (Dudzevičiūtė 2015). Pasak M. Butkaus ir K. Matuzevičiūtės (2011) endogeninių modelių pagrindinis skirtumas nuo neoklasikinės teorijos tas, kad pagrindiniu ekonomikos augimo veiksniu yra laikomos investicijos ir didėjantis jų rezultatyvumas. Nors endogeninių ekonomikos augimo modelių yra įvairių ir skirtingų, visi jie remiasi šiomis pagrindinėmis idėjomis, pavaizduotomis 5 paveiksle:

5. pav. Pagrindinės idėjos, kuriomis remiasi endogeninės ekonomikos augimo modeliai

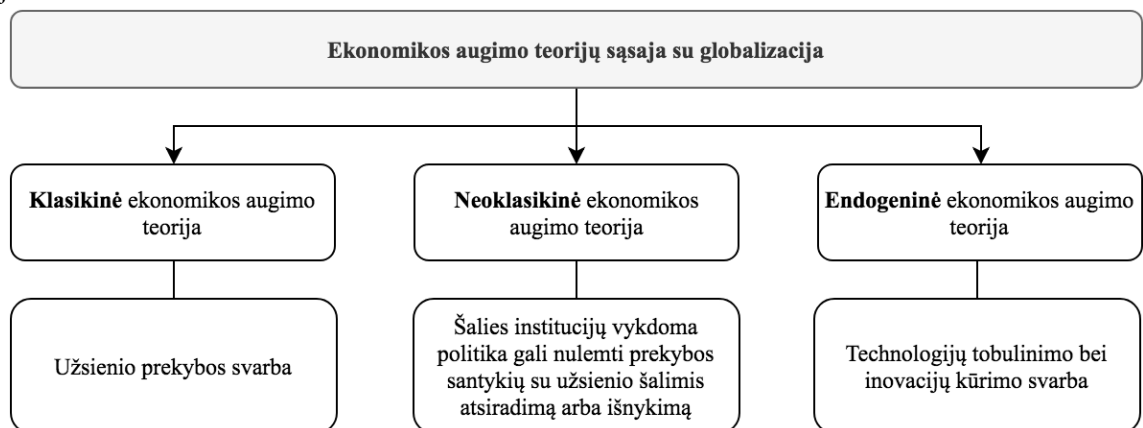
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Berg (2013).

Endogeninė ekonomikos augimo teorija teigia, kad ilgojo laikotarpio ekonomikos augimas sąlygojamas sąmoningos ekonominės elgsenos ir žmogaus veiklų, tokių kaip inovacijos ir švietimas. Priešingai nei tradicinis neoklasikinis Solow augimo modelis, endogeninės ekonomikos augimo teorijos pabrėžia endogeninį augimo tempų priderinimą, kuris nulemtas modelio vidinių ryšių (kuriuos gali paveikti, pvz., vyriausybės politika), o ne išorės veiksnių apspręsto (egzogeninio) technologinio vystymosi. Graikų kilmės ekonomistas George Petrakos identifikuoja šiuos endogeninėje augimo teorijoje akcentuojamus augimo šaltinius:

- Naujos žinios;
- Inovacijos;
- Viešoji infrastruktūra.

Svarbu pastebėti tai, kad visi šie augimo veiksniai gali būti ir dažniausiai yra susiję su valstybių vykdoma politika. Aptariant konvergavimo/divergavimo klausimą, endogeninio augimo modeliai visiškai nenumato skirtingo išsivystymo ekonominių sistemų konvergavimo – iš esmės dėl to, kad endogeninė augimo teorija numato didėjančią masto grąžą. Dauguma endogeninių augimo modelių įvertina masto ekonomijos įtaką, o tai reiškia, kad didesnė valstybė jaučia didesnę teigiamą integracijos įtaką augimui. Tokios nuomonės laikosi žinomi mokslininkai P. Romeris, Grossmanas, Helpmanas ir kiti.

Analizuojant visas minėtas teorijas pastebėtina ekonomikos augimo teorijų sąsaja su globalizacija. Paveiksle pateikiamas globalizacijos ryšys su ekonomikos augimo teorijų idėjomis:

6. pav. Ekonomikos augimo teorijų sąsaja su globalizacija

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis ekonominio augimo teorijomis

Remiantis 6 paveiksle pateikta informacija, galima teigti, kad visose ekonomikos augimo teorijose buvo sąsajų su globalizacija. Klasikinėje ekonomikos augimo teorijoje akcentuojama užsienio prekybos svarba, neoklasikinėje teorijoje pastebima institucijų galia, o endogeninės ekonomikos augimo teorijos viena iš idėjų – technologijų tobulinimas bei inovacijų kūrimas.

1.2.4. Ekonomikos augimą lemiantys veiksniai

Remiantis aptartomis ekonomikos augimo teorijomis ir mokslininkų atliktais tyrimais, 7 paveiksle pateikiami pagrindiniai veiksniai, darantys poveikį bendram ekonomikos augimui:

Teorijos	EKONOMIKOS AUGIMĄ LEMIANTYS VEIKSNIAI						
	Investicijos	Tarptautinė prekyba	Darbo jėga	Žmogiškasis kapitalas	Mokslas ir technologijos	Bendras kapitalas	Globalizacija
Klasikinė ekonomikos augimo teorija	✓	✓	✓			✓	
Neoklasikinė ekonomikos augimo teorija	✓		✓	✓	✓	✓	
Endogeninė ekonomikos augimo teorija	✓			✓	✓	✓	
Rodikliai, kuriais matuojamas veiksnys	PCI, DI, INVPU, INVPR, FDI	X, I, OP	L	YOS, POP, EDU, HD, SEC, PRI, HRD	TECH, GERD	GCF, GOV, GC, DC	KOF
Autorius, metai	A. A. Teixeira ir A. S. Querios (2016); P. Samimi ir H. S. Jenatabadi (2014); Y. O. Akinwale (2012); M. Afzal (2007); S. Ray (2012); A. F. Majidi (2017); H. Barry (2010)	A. K. Tiwari (2011); H. Gurgul ir L. Lach (2014); M. Afzal (2007); S. Ray (2012); H. Barry (2010)	A. K. Tiwari (2011); A. F. Majidi (2017); R. Zhuang ir W. Koo (2007); Y. O. Akinwale (2012)	A. A. Teixeira (2016); S. C. Suci (2016); A. F. Majidi (2017); R. Zhuang ir W. Koo (2007); P. Samimi (2014); H. Barry (2010); H. Gurgul ir L. Lach (2014); M. Afzal (2007); S. Ray (2012)	S. C. Suci (2016); R. Zhuang ir W. Koo (2007); H. Gurgul ir L. Lach (2014); Y. O. Akinwale (2012)	A. K. Tiwari (2011); S. C. Suci (2016); A. F. Majidi (2017); R. Zhuang ir W. Koo (2007); P. Samimi (2014); H. Gurgul ir L. Lach (2014); Y. O. Akinwale (2012)	S. C. Suci (2016); A. F. Majidi (2017); R. Zhuang ir W. Koo (2007); P. Samimi (2014); H. Barry (2010); H. Gurgul ir L. Lach (2014); M. Afzal (2007); S. Ray (2012)

7. pav. Ekonomikos augimą lemiantys veiksniai pagal atskiras ekonomikos augimo teorijas

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis moksline literatūra

Investicijų svarba akcentuota dar klasikinės ekonomikos augimo teorijose, o vėliau – neoklasikinės ekonomikos augimo teorijos atstovai akcentavo investicijų svarbą trumpuoju periodu, kol pasiekiami subalansuota būseną, o endogeninės ekonomikos augimo teorijos atstovai pabrėžė, kad investicijoms priskiriama ilgalaikė kapitalo akumuliacijos svarba. Dar vienas mokslininkų išskiriamas veiksnys, kuris turi įtakos bendram ekonomikos augimui – tarptautinė prekyba. Šalys, kurios orientuojasi į išorės rinkas, gali užmegzti ryšius su užsienio partneriais ir gauti galimybę naudotis aukštesnio lygio technologijomis. Darbo jėga – fiziniai ir protiniai žmonių gebėjimai, kurie gali būti panaudoti veikloje, siekiant ekonomikos augimo. Žmogiškasis kapitalas yra tapatinamas su investicijomis į žmogiškuosius išteklius, siekiant gerinti darbuotojų kvalifikaciją, gebėjimus ir įgūdžius. Mokslas ir technologijos – tai naujų technologijų kūrimas taikant mokslines žinias ir sukauptą patirtį įvairiose srityse, siekiant efektyvinti darbo procesus, o tai padėtų kurti didesnę naudą ateityje. Bendras kapitalas – tai finansiniai ištekliai, investuojami į prekių ar paslaugų gamybą, o kitaip – finansinių gėrybių

visuma. Kapitalo svarba akcentuota jau klasikinėse ekonomikos augimo teorijose, jo reikšmė nepakito ir vėlesnėse ekonomikos augimo teorijose. Globalizacija – dar vienas veiksnys, darantis poveikį ekonomikos augimo tempui.

Žemiau detalizuojami rodikliai, kuriais mokslininkai tyrimuose siekia išmatuoti tam tikrų sričių daromą poveikį ekonomikos augimui:

- Investicijos - PCI (investicijos į fizinį kapitalą), DI (vidaus investicijos), INVPU (viešojo sektoriaus investicijos), INVPR (privataus sektoriaus investicijos), FDI (tiesioginės užsienio investicijos);
- Tarptautinė prekyba - X (eksportas), I (importas) ir OP (prekybos atvirumas);
- Darbo jėga - L (bendras darbo jėgos rodiklis);
- Žmogiškasis kapitalas - YOS (vidutinis mokymosi metų skaičius), POP (gyventojų skaičiaus augimo tempas), EDU (švietimo kokybė), HD (žmogaus socialinės raidos indeksas), SEC (vidurinės mokyklos lankomumas), PRI (pradinės mokyklos lankomumas), HRD (žmogiškųjų išteklių plėtra);
- Mokslas ir technologijos - TECH (technologinis išprusimas), GERD (išlaidos moksliniams tyrimams);
- Bendras kapitalas - DC (vidaus kapitalas), GC (valdžios sektoriaus vartojimas), GOV (valdžios sektoriaus išlaidos), GCF (bendrasis kapitalo formavimas);
- Globalizacija - KOF globalizacijos indeksas ir jo dimensijos (ekonominė, socialinė ir politinė).

Išanalizavus mokslinę literatūrą, tyrimus ir straipsnius, galima pasakyti, kad pagrindinę įtaką ekonomikos augimui daro investicijos į žmogiškąjį kapitalą. Mokslo ir technologijų pažanga gali padidinti gamybos apimtį, kai kapitalo ir darbo išteklių kiekis išlieka pastovūs. Investicijos padeda didinti fizinį kapitalą, lemia kvalifikuotos darbo jėgos pritraukimą į šalį ir prisideda prie technologijų pažangumo gerinimo. Tarptautinė prekyba vertinama teigiamai, kuomet eksportas padeda didinti nacionalines pajamas ir bendrą vidaus produktą, o importas prisideda prie technologijų lygio kėlimo. Galiausiai, globalizacija taip pat išskiriama kaip vienas iš esminių veiksnių, darančių įtaką ekonomikos augimui. Kadangi šio darbo pagrindinis tikslas išanalizuoti globalizacijos poveikį ekonomikos augimui, toliau pateikiami globalizacijos teoriniai aspektai.

1.3. Globalizacijos samprata

1.3.1. Globalizacijos sąvoka ir raidos etapai

Vienas iš svarbiausių požymių siekiant charakterizuoti šiuolaikinę visuomenę ir jos gyvenimą – globalizacija. Dauguma šiuolaikinių teoretikų palaiko nuomonę, kad globalizacija

susijusi su fundamentaliais erdvės, atstumo, laiko ir socialinės egzistencijos pokyčiais, kurie yra tokie pat dideli kaip ir žmonių veiklos ir santykių pokyčiai. Tačiau globalizacijos sąvoka nėra tiksliai apibrėžta, o jos turinys daugiau nujaučiamas nei aiškiai suvokiamas. Priklausomai nuo tyrėjo, globalizacija gali reikšti augančią integraciją tarp rinkų ir valstybių, mažėjančius geografinius apribojimus socialinėms ir kultūrinėms priemonėms, augantį idėjų ir technologijų plitimą bei skvarbą, tarptautinių galios centrų keliamas grėsmes valstybei ar jų suverenumui, jų ekonominiam ar socialiniam tvarumui. Mokslinėje literatūroje išskiriama daug įvairių globalizacijos sąvokos apibrėžimų.

Iš 8 paveikslo matome, kad visi autoriai skirtingais laikotarpiais globalizaciją apibūdino individualiai. Išskiriamas bendras bruožas tas, kad visi sieja globalizaciją su pasauliniu mastu vykstančiais procesais, o jau pačius procesus kiekvienas įvardina vis kitokius. Vėlesni globalizacijos apibrėžimai įtraukė tam tikras sritis, tokias kaip ekonominė, politinė, socialinė, technologinė ir kt., kas praplėtė sąvokos reikšmę.

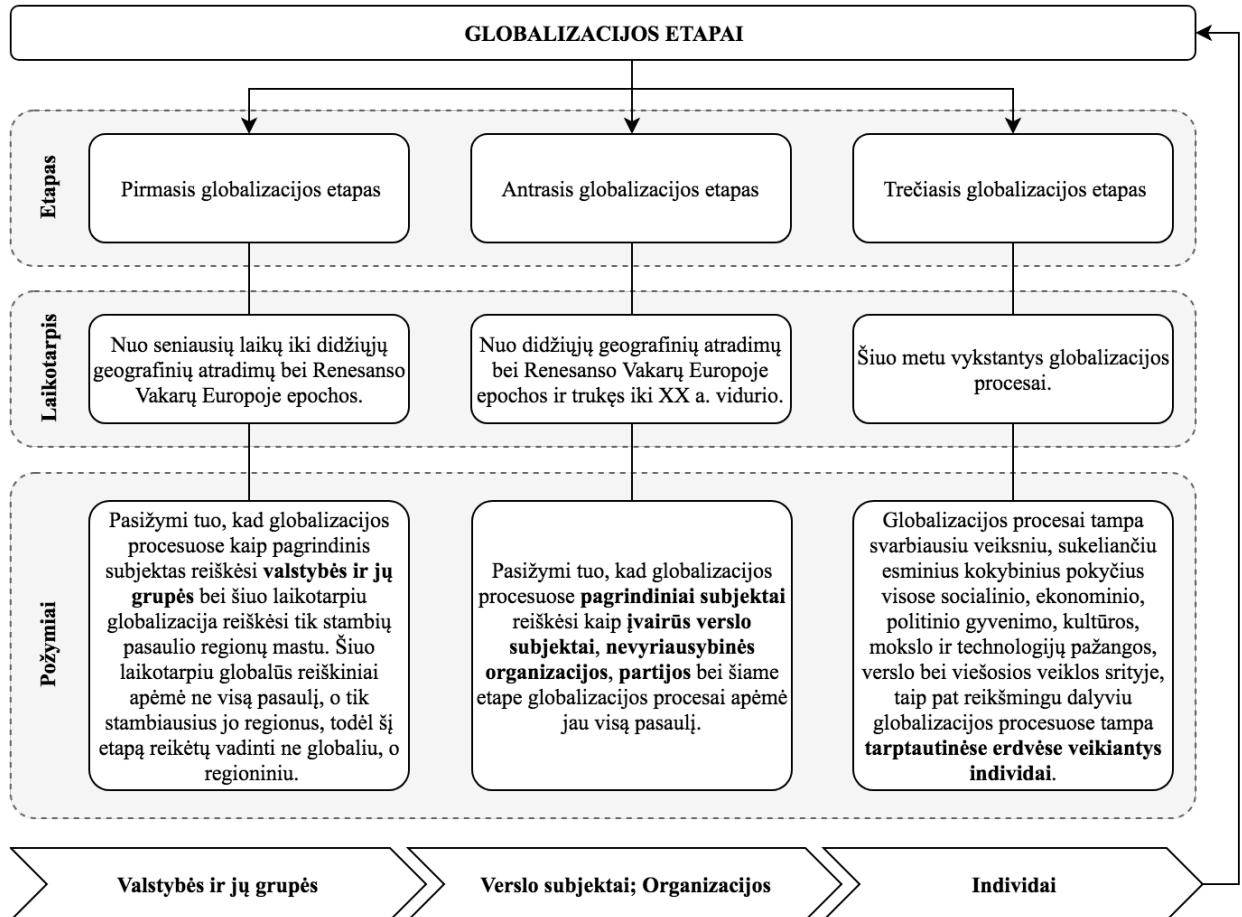

8. pav. Globalizacijos apibrėžimai

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis mokslinė įvairių autorių literatūra.

Apibendrinant autorių nuomones, galima daryti išvadą, kad anksčiau globalizacija buvo suprantama kaip tarptautiniu mastu vykstantys procesai ir tik vėliau pradėta identifikuoti, kokiose konkrečiai srityse tie procesai vyksta.

Istoriškai globalizacijos sąvoka minima nuo seniausių laikų, išskiriami trys pagrindiniai globalizacijos etapai (Melnikas 2014):

9. pav. Globalizacijos etapai

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis B. Melniku, 2014.

Nors globalizacija yra senas reiškinys, siekiantis didžiųjų geografinių atradimų laikus, šiai dienai globalizacijos procesas nėra iki galo aiškiai apibrėžtas, todėl globalizacijos tema yra nagrinėjama moksliniuose darbuose. Siekdami tikslingai įvertinti globalizacijos poveikį ekonominiams reiškiniams, daugelis mokslininkų koncentruojasi ties trijų pagrindinių globalizacijos dimensijų (ekonominės, socialinės ir politinės) rodiklių skaičiavimu.

1.3.2. Globalizacijos veiksniai ir jos dimensijos

Globalizacijos veiksniai – tai tam tikri įvairių sričių procesai, kurie vyksta globalioje aplinkoje. Analizuojant mokslinę literatūrą sutinkama įvairių globalizacijos veiksmų.

Mokslininkai G. Stonehouse, D. Campbell, J. Hamill ir T. Purdie (2009) išskiria šiuos, kaip pagrindinius:

10. pav. Globalizacijos veiksniai

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis G. Stonehouse, D. Campbell, J. Hamill ir T. Purdie (2009).

Paprastai ekonominiai ir politiniai globalizacijos veiksniai yra traktuojami kaip globalizacijos priežastys, o socialiniai veiksniai savo ruožtu – globalizacijos pasekmės. Šiame darbe siekiama identifikuoti ekonominių, socialinių bei politinių globalizacijos veiksnių poveikį šalių ekonomikos augimui.

Ekonominė globalizacija. Ekonominė globalizacija yra dinamiškas, ilgalaikis istorinis procesas, kuris laikui bėgant keičiasi, plečiasi ir daro poveikį šalims bendroje prekybos sistemoje. Informacinių technologijų pažanga, transporto ir logistikos tobulinimas nulemia tai, kad ekonominė globalizacija sparčiai plečiasi ir auga. Ši globalizacijos dimensija apibūdina procesų rinkinį, kuriuo gamybos ir vartojimo veikla keičiasi nuo vietos (nacionalinio) lygio iki pasaulinio masto. Dažnai minimi ekonominės globalizacijos rodikliai apima tarptautinės prekybos augimą ir tiesioginių užsienio investicijų lygį, lyginant su ekonominės produkcijos mastais (O'Brien, 2000). Kiek vėliau F. S. Mishkin (2009) pažymi, kad skatinant ekonominę globalizaciją, kuri yra susijusi su galimybe finansinės ir produktų rinkoms atsiverti kitoms šalims, padėtų kurti naujus kapitalo šaltinius, produktus, talentus ir patekti jiems į tam tikrą ekonomiką. Pasak S. Fisher (2003), ekonominė globalizacija – reiškia nuolat vykstantį didesnės ekonominės priklausomybės tarp šalių procesą, pasireiškiantį per gamybos išplėtimą už atskiros valstybės sienų ir jos diversifikavimą tarp skirtingų šalių, didėjančias ir valstybių sienas kertančius prekių ir paslaugų bei tarptautinių finansų srautų apimtis, ekstensyvėjančius ir intensyvėjančius darbo jėgos srautus

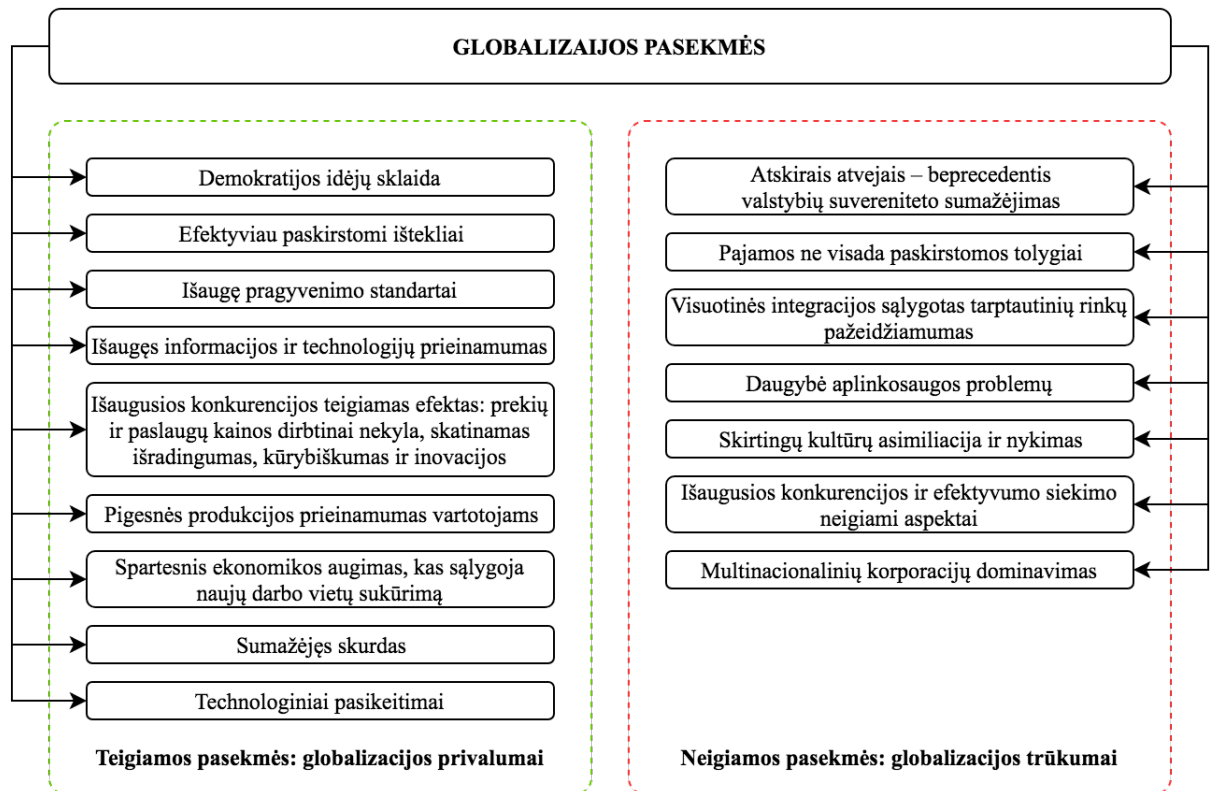
Socialinė globalizacija. Socialinė globalizacija ne ką mažiau svarbi globalizacijos dimensija, kaip ir ekonominė globalizacija. Socialinis globalizacijos aspektas yra susijęs su globalizacijos poveikiu individų bei visuomenės gyvenimui ir darbui. Dažnai kyla susirūpinimas dėl globalizacijos poveikio užimtumui, darbo sąlygoms, pajamoms ir socialinei apsaugai. Tačiau be darbo, socialinis aspektas apima ir saugumą, kultūrą, šeimų bei bendruomenių darnumą. Taip pat socialinė globalizacija nagrinėja veiksnius, kurie susiję su tuo kaip šalių integracija bendroje pasaulio rinkoje paveikia kultūrinės vertybes ir kt. Pasak K. Ch. Vadlamannati (2014), socialinė globalizacija apima didesnius asmeninių kontaktų lygius per turizmą ir imigraciją (kuri apima ir naują darbo jėgą), taip pat mokymosi procesus per informacijos srautus ir idėjų mainus, technologijų platinimą įvairiais būdais (telefonais, laikraščiais, internetu ir kt.), kultūrinę įvairovę per tarptautinius kultūrinius mainus.

Politinė globalizacija. Politinė globalizacija padeda šalims tapti labiau integruotomis politiniu atžvilgiu. K. Ch. Vadlamannati (2014) apibūdina politinę globalizaciją kaip globalizacijos dimensiją, kuri įpareigoja valstybes vienas kitoms per dvišalius ryšius ir per narystę įvairiose tarptautinėse organizacijose. Kitų autorių apibrėžimuose vyrauja politinė globalizacijos perspektyva, kuri remiasi idėja, kad socialinės, ekonominės, aplinkos bei kitos problemos yra tarptautinės, globalios, todėl sprendimai turi būti priimami pasauliniu mastu tarptautinių institucijų lygmenyje (Yeates, 2001). Taip pat politikos srityje globalizacija suvokiama, kaip silpninanti nacionalinių valstybių įtaką ir lemianti jų socialinio ir politinio teisėtumo praradimą, skatinanti decentralizacijos procesą nacionalinėse valstybėse, bandanti atgaivinti senas arba sukurti naujas tarptautines politines institucijas (Palier, Sykes, 2001). Politinė globalizacija nusako, kad šalys turi turėti glaudžius politinius ryšius su kitomis vyriausybėmis, turi būti tarptautinių organizacijų narėmis, turi pasirašyti tarptautines sutartis ir dalyvauti tarptautinėje veikloje.

Apibendrinant galima teigti, kad ekonominiai globalizacijos veiksniai yra tokie, kurie yra tarptautiniu mastu tiesiogiai susiję su gaminama produkcija ir/ar paslaugomis, tarptautinėmis investicijomis ir kt. (tiesiogiai susiję su ekonominiais ištekliais). Savo ruožtu socialiniai ir politiniai veiksniai yra globalizacijos dimensijos, kurios apima žmonių migraciją, kultūrų mainus, turizmą, žinių sklaidą bei politinių santykių tarp valstybių aktyvinimą siekiant užtikrinti palankias politines sąlygas subjektams veikti. Taip pat svarbu suprasti, kokias pasekmes gali sukelti globalizacija.

1.3.3. Galimos globalizacijos pasekmės

Globalizacija ir reiškiniai, kurie vyksta jos pagrindu gali turėti tiek teigiamą, tiek neigiamą pusę. Panašu, kad tinkamai pasinaudojus globalizacijos sukuriamomis sąlygomis galima patirti įvairiapusės naudos (tiek individui, tiek organizacijai ar visai šaliai bendrai), tačiau, nepaisant visų globalizacijos privalumų, galima patirti ir nuostolių. Neigti globalizacijos poveikį ar bandyti jo išvengti beprasmiška ir ekonomiškai nenaudinga. Įvairūs subjektai turi siekti kuo labiau pasinaudoti globalizacijos teikiamomis naudomis ir tuo pačiu stengtis sumažinti galimas jos neigiamas pasekmes. L. Šliburytė ir R. Masteikienė (2012) išskiria šias teigiamas ir neigiamas globalizacijos pasekmes:

11. pav. Globalizacijos pasekmės

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis L. Šliburyte ir R. Masteikiene (2012).

Netikėtas įžvalgas pateikia mokslininkas K. Ohmae (2002), jis išskiria globalizacijos pasekmes, kurias priskirti prie tik teigiamų ar neigiamų būtų sudėtinga, nes jos pasižymi dviprasmiškumu. Pirmiausia autorius pažymi, kad globalizacija pakeitė investavimo reikšmę, kuri globaliame pasaulyje nebeprisklaido nuo geografinės vietovės, t. y. individai gali investuoti nepriklausomai nuo to, kurioje geografinėje vietovėje jie būtų. Taip pat globalizacija paveikė ir pramonę, kurios judėjimas ir kitimas taip pat mažiau priklauso nuo atskirų valstybių. Informacinių technologijų tobulėjimas suteikia galimybę kompanijoms veikti visame pasaulyje, o tai leidžia mažinti kaštus. Galiausiai globaliame pasaulyje pasikeitė ir patys vartotojai ir jų

vartojimo įpročiai, jiems pasidarė nebe taip svarbu, kurioje šalyje pagamintas produktas, svarbesnis jo kokybės klausimas ir racionalus kainos ir kokybės santykis.

Analizuodamas teigiamas ir neigiamas globalizacijos pasekmes J. Sachs (1998) suformulavo keturis klausimus, kurie turėtų būti vieni iš pagrindinių analizuojant globalizacijos reikšmę ir poveikį pasauliui:

1. Ar globalizacija sąlygos spartesnį ekonomikos augimą (ypač ekonomiškai besivystančiose šalyse)?
2. Kaip globalizacija (teigiamai ar neigiamai) paveiks šalių makroekonominį stabilumą?
3. Ar globalizacija paskatins pajamų nelygybės didėjimą?
4. Kaip šalies, regiono ir tarptautinėms institucijoms integruotis į vieną pasaulinę rinką ir suderinti savo jėgas?

Įvertinus globalizacijos pasekmes, kitame skyriuje apžvelgsime ekonomikos augimo ir globalizacijos sąsają mokslinėje literatūroje.

1.4. Globalizacijos įtaka ekonomikos augimui

1.4.1. Teoriniai globalizacijos poveikio ekonomikos augimui aspektai

Nors globalizacija mokslinėje literatūroje ir traktuojama kaip ne tik teigiamas, bet ir neigiamas reiškinys, tačiau tinkamai pasinaudojus globalizacijos suteikiamomis galimybėmis galima sudaryti palankias sąlygas ekonomikos augimo tempų didinimui šalyse. Globalizacijos ir ekonomikos augimo sąsaja atsirado susiejus daugybę skirtingų patirčių į vieną visumą. Globalizacija apima ekonominę, politinę ir socialinę integraciją. Kiekvienas globalizacijos veiksnys gali paaiškinti skirtingus veiksnius, kurie vyksta visose trijose dimensijose. Svarbiausia, kad globalizacija gali padėti prekių ir paslaugų rinkos integracijai, kapitalo rinkos integracijai, kultūriniais mainams ir migracijos susitarimams. M. Rahman (2015) teigia, kad globalizacija ir ekonomikos augimas palaiko vienodą požiūrį, kad didesnis augimas skatina didesnius prekybos srautų vidinius ir išorinius judėjimus.

N. Hoang ir J. Liao (2002) išskiria šiuos teigiamus globalizacijos reiškinius: padeda didinti nacionalines pajamas; suteikia prieigą prie pasaulinio kapitalo; skatina technologijų tobulėjimą; suteikia galimybes reikštis individams globaliu mastu; žmogaus teisių plitimas.

B. Rao (2011) pateikia antrąjį požiūrį į globalizacijos ir ekonomikos augimo ryšį, kuris yra skeptiškas ir sako, kad globalizacija daro neigiamą poveikį šalių ekonomikos augimui, kadangi atsiranda ekonominė ir socialinė nelygybė, didėja ekonominis nesaugumas ir rizika, sukeltantys tam tikrus sunkumus. N. Hoang ir J. Liao (2002) išskiria šiuos neigiamus globalizacijos reiškinius: silpnėja trūkstumų įgūdžių ir kapitalo pozicija; silpnoms šalims sunku susidoroti su

ekonominiu atvirumu; skurdesnėse šalyse vyrauja išnaudojimas darbų atžvilgiu; pasaulinės kapitalo rinkos yra destabilizuojamos; kultūrinio vientisumo praradimas.

Taigi, nors mokslininkai ir sutinka, kad globalizacija yra svarbus veiksnys kuriant efektyvią šalies ekonominę sistemą, tačiau vieningos nuomonės dėl globalizacijos poveikio ekonomikos augimui vis dėlto nėra – įžvelgiama ne tik teigiama globalizacijos pusė, kai kalbama apie šalių ekonomikos augimą, bet ir neigiama. Toliau bus analizuojami mokslininkų atlikti tyrimai apie globalizacijos ir ekonomikos augimo sąsają bei aptariami jų rezultatai.

1.4.2. Ankstesnių tyrimų globalizacijos poveikio ekonomikos augimui tema apibendrinimas

Globalizacijos ir ekonomikos augimo ryšys mokslinėje literatūroje yra vertinamas dvejopai. Tiesa, dominuojantis požiūris apie globalizacijos poveikį ekonomikos augimui yra teigiamas. Kadangi, anot B. B. Rao ir K. C. Vadlamannati (2011), globalizacija teigiamai veikia šalių ekonomikos augimą, skatina naujų darbo vietų kūrimą, suteikia palankesnes investavimo ir prekybos galimybes, o taip pat skatina pajamų nelygybės bei skurdo lygio mažinimą. Pasak N. Hoang ir J. Liao, globalizacija padeda didinti nacionalines pajamas, suteikia prieigą prie pasaulinio kapitalo, skatina technologijų tobulėjimą, suteikia galimybes reikštis individams globaliu mastu, o taip pat skatina ir žmogaus teisių plitimą.

Nepaisant dominuojančio (teigiamo) požiūrio apie globalizacijos daromą poveikį ekonomikos augimui, B. B. Rao ir K. C. Vadlamannati (2011) pateikia antrąjį požiūrį į globalizacijos ir ekonomikos augimo ryšį, kuris yra skeptiškas ir sako, kad globalizacija daro neigiamą poveikį šalių ekonomikos augimui, kadangi atsiranda ekonominė ir socialinė nelygybė, didėja ekonominis nesaugumas ir rizika, sukelti tam tikrus sunkumus.

Taigi, vieningos nuomonės apie globalizacijos daromą poveikį ekonomikos augimui nėra, nors mokslininkai ir sutinka, kad globalizacija yra svarbus veiksnys kuriant efektyvią šalies ekonominę sistemą. Pastebima ne tik teigiama globalizacijos pusė, bet ir neigiama. Toliau bus apžvelgiami mokslininkų atliktų tyrimų rezultatai globalizacijos poveikio ekonomikos augimui tema.

Globalizacijos ir ekonomikos augimo ryšys pradėtas tyrinėti 2006 m., kada A. Dreher atliko tyrimą, kuriuo siekė išsiaiškinti globalizacijos poveikį ekonomikos augimui. Šiame skyriuje bus apžvelgiami mokslininkų atlikti tyrimai 2006 – 2017 m. laikotarpiu, kuriuose siekiama išmatuoti globalizacijos ir jos dimensijų poveikį šalių ekonomikos augimui.

A. Dreher (2006) tyrimo apibendrinimas

Autorius (tyrimo metai)	Tiriamas laikotarpis	Tyrimo imtis	Naudotas metodas	Analizės tipas	Rezultatai
A. Dreher (2006)	1975 – 2000 m.	123 šalys	Mažiausių kvadratų metodas (OLS); apibendrintas momentų metodas (GMM)	Laiko eilučių analizė	Globalizacija daro teigiamą poveikį šalies ekonomikos augimo tempui, kadangi šalys, veikusios globaliai, pasiekė didesnio teigiamo ekonomikos augimo pokyčio negu labiau atsiribojusios nuo pasaulio šalys.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis A. Dreher (2006)

A. Dreher savo tyrimu įrodė, kad globalizacija vienareikšmiškai daro įtaką šalies ekonomikos augimui, kadangi šalys, kurios 1975 – 2000 m. laikotarpiu veikė globaliai, pasiekė didesnio teigiamo ekonomikos augimo tempo negu tos, kurios buvo labiau atsiribojusios nuo pasaulio. Nepaisant to, autorius pabrėžia, kad globalizacija nėra pagrindinis veiksnys, galintis padėti šaliai sumažinti skurdą ir pakelti šalies ekonomikos lygį. Tyrimo rezultatai rodo, kad labiausiai globalizuota šalis 2000 m. buvo Jungtinės Amerikos Valstijos, šios šalies socialinė ir politinė integracija su likusiu pasauliu buvo didžiausia, lyginant su kitomis šalimis.

R. Zhuang ir W. Koo (2007) tyrimo apibendrinimas

Autorius (tyrimo metai)	Tiriamas laikotarpis	Tyrimo imtis	Naudotas metodas	Analizės tipas	Rezultatai
R. Zhuang ir W. Koo (2007)	1991 – 2004 m.	56 šalys (19 išsivysčiusių ir 37 besivystančios)	Apibendrintas mažiausių kvadratų metodas (GLS)	Panelinių duomenų analizė	Išsivysčiusiose šalyse pastebima didesnė globalizacijos teikiama nauda ekonomikos augimui negu besivystančiose šalyse.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis R. Zhuang ir W. Koo (2007)

R. Zhuang ir W. Koo 2007 m. tyrė globalizacijos daromą poveikį ekonomikos augimui besivystančiose ir išsivysčiusiose šalyse. Į tyrimą mokslininkai įtraukė 56 šalis, iš kurių 19 išsivysčiusių ir 37 besivystančios šalys. Teigia, kad ekonominė globalizacija daro teigiamą poveikį ekonomikos augimui visose analizuotose šalyse. Kinijoje ir Indijoje pastebimas didžiausias teigiamas globalizacijos daromas poveikis bendram ekonomikos augimui, o besivystančiose šalyse – mažiausias.

Ch. Chang ir Ch. Lee (2010) tyrimo apibendrinimas

Autorius (tyrimo metai)	Tiriamas laikotarpis	Tyrimo imtis	Naudotas metodas	Analizės tipas	Rezultatai
Ch. Chang ir Ch. Lee (2010)	1970 – 2003 m.	23 ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD) šalys	Visiškai modifikuotas mažiausių kvadratų metodas (FMOLS)	Panelinių duomenų analizė	Trumpuoju laikotarpiu egzistuoja silpnas ryšys tarp ekonomikos augimo ir globalizacijos, tačiau ilguoju laikotarpiu egzistuoja stiprus ryšys tarp ekonominės ir socialinės globalizacijos ir ekonomikos augimo.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Ch. Chang ir Ch. Lee (2010)

Ch. Chang ir Ch. Lee 2010 m. analizavo globalizacijos ir jos dedamųjų dalių ryšį su ekonomikos augimu. Tyrimui pasirinkdami 23 OECD (ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija) šalis bei 1970–2006 m. laikotarpį. Tyrimui atlikti naudotas visiškai modifikuotas mažiausių kvadratų metodas (FMOLS). Rezultatai parodė, kad trumpuoju periodu egzistuoja silpnas ryšys tarp globalizacijos ir ekonomikos augimo, tačiau ilguoju laikotarpiu egzistuoja tiesioginis stiprus ryšys tarp ekonominės ir socialinės globalizacijos ir ekonomikos augimo. Autorių nuomone, globalizacija padeda šalims greitai integruotis pasaulyje, kaip ir šalių valdžioms priimti palankius politinius sprendimus, kurie skatintų institucines reformas.

H. Barry (2010) tyrimo apibendrinimas

Autorius (tyrimo metai)	Tiriamas laikotarpis	Tyrimo imtis	Naudotas metodas	Analizės tipas	Rezultatai
H. Barry (2010)	1995 – 2005 m.	Į pietus nuo Sacharos esančios 41 šalis	Mažiausių kvadratų metodas (OLS)	Panelinių duomenų analizė	Globalizacija daro nereikšmingą poveikį į pietus nuo Sacharos esančių šalių ekonomikos augimui.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis H. Barry (2010)

H. Barry (2010) atliko tyrimą, kuriuo siekė išmatuoti globalizacijos daromą poveikį ekonomikos augimui į pietus nuo Sacharos esančiose šalyse (viso 41 šalis). Tyrimui atlikti naudojo mažiausių kvadratų metodą (OLS). Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad nors šiose šalyse globalizaciją daro ir nereikšmingą poveikį bendram ekonomikos augimui, tačiau tinkamai pasinaudojus globalizacijos teikiama nauda galima pasiekti didesnio bendros ekonomikos augimo tempo. Afrikos integracija į pasaulinę ekonomiką suteiktų Afrikai galimybę naudotis naujesnėmis ir efektyvesnėmis technologijomis kuriant pramonės šakas, tokias kaip žemės ūkis ar gamyba, ir investuoti iš gamtinių išteklių gautas lėšas į šių pramonės šakų stiprinimą.

B. B. Rao ir K. Ch. Vadlamannati (2011) tyrimo apibendrinimas

Autorius (tyrimo metai)	Tiriamas laikotarpis	Tyrimo imtis	Naudotas metodas	Analizės tipas	Rezultatai
B. B. Rao ir K. Ch. Vadlamannati (2011)	1992 – 2010 m.	21 Afrikos šalis (mažų pajamų)	Mažiausių kvadratų metodas (OLS); apibendrintas momentų metodas (GMM), fiksuotų efektų metodas (FEM), atsitiktinio poveikio metodas (REM)	Panelinių duomenų analizė	Globalizacija daro teigiamą poveikį ekonomikos augimui ilguoju laikotarpiu.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis B. B. Rao ir K. Ch. Vadlamannati (2011)

B. B. Rao ir K. Ch. Vadlamannati atliko tyrimą, kuriuo siekė nustatyti globalizacijos daromą poveikį ekonomikos augimui mažų pajamų Afrikos šalyse (21 šalis). Tyrimui atlikti mokslininkai naudojo panelinius duomenis ir tokius metodus, kaip mažiausių kvadratų, apibendrintas momentų, fiksuoto poveikio, atsitiktinio poveikio metodai. Gauti tyrimo rezultatai rodo, kad skurdžiose Afrikos šalyse globalizacija daro teigiamą poveikį ekonomikos augimui. Analizuojant atskirų globalizacijos dimensijų daromą poveikį ekonomikos augimui, autoriai daro išvadą, kad ekonominė ir socialinė globalizacija daro neigiamą poveikį, o politinė globalizacija – teigiamą. Neigiamas ekonominės globalizacijos daromas poveikis kyla iš finansų ir darbo rinkų ekonominės integracijos nepakankamumo. Socialinės globalizacijos neigiamą poveikį ekonomikos augimui autoriai aiškina tuo, kad Afrikos šalys siekia paviršutiniškai imituoti Vakarų šalių gyvenimo stilių, o ne mokosi produktyvesnių disciplinų iš Vakarų.

Y. Ying, K. Chang ir C. H. Lee (2014) tyrimo apibendrinimas

Autorius (tyrimo metai)	Tiriamas laikotarpis	Tyrimo imtis	Naudotas metodas	Analizės tipas	Rezultatai
Y. Ying, K. Chang ir C. H. Lee (2014)	1970 – 2008 m.	Azijos valstybių asociacijos (ASEAN) šalys	Visiškai modifikuotas mažiausių kvadratų metodas (FMOLS)	Panelinių duomenų analizė	Ekonominė globalizacija daro teigiamą poveikį ekonomikos augimui, o socialinė ir politinė – neigiamą.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis B. B. Rao ir K. Ch. Vadlamannati (2011)

Y. Ying, K. Chang ir C. H. Lee (2014) atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad ekonominė globalizacija prisideda prie ekonomikos augimo ASEAN šalyse, tačiau socialinė globalizacija daro neigiamą poveikį ekonomikos augimui, o politinė globalizacija daro nereikšmingą poveikį

šalių ekonomikos augimui. Pasak tyrėjų, ASEAN šalys turėtų aktyviau skatinti tarptautinę prekybą ir užsienio investicijas, tuo pačiu metu skatinant dalyvavimą ekonominėse organizacijose ir į išorę orientuotą šalių politiką ir sąveiką su kitomis šalimis.

7 lentelė

P. Samimi ir H. S. Jenatabadi (2014) tyrimo apibendrinimas

Autorius (tyrimo metai)	Tiriamas laikotarpis	Tyrimo imtis	Naudotas metodas	Analizės tipas	Rezultatai
P. Samimi ir H. S. Jenatabadi (2014)	1980 – 2008 m.	Islamo bendradarbiavimo organizacijos (OIC) šalys	Apibendrintas momentų metodas (GMM)	Panelinių duomenų analizė	Ekonominė globalizacija daro teigiamą poveikį ekonomikos augimui. Teigiamas globalizacijos poveikis ekonomikos augimui pastebimas šalyse, kuriose vyrauja aukštesnis žmogiškojo kapitalo išsivystymo lygis.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis P. Samimi ir H. S. Jenatabadi (2014)

P. Samimi ir H. S. Jenatabadi (2014) tyrimui pasirinktos OIC šalys (Islamo bendradarbiavimo organizacijos šalys) bei 1980–2008 m. laikotarpis. Tyrimo rezultatai rodo, kad ekonominė globalizacija daro teigiamą poveikį šalių ekonomikos augimui. Taip pat pastebėta, kad šalyse, kuriose aukštesnis žmogiškojo kapitalo išsivystymo lygis ir aktyvesnė finansinė plėtra, pastebimas teigiamas globalizacijos poveikis ekonomikos augimui. Galiausiai daroma išvada, kad globalizacija daro įtaką ekonomikos augimui, tačiau ar tas poveikis yra naudingas priklauso nuo kiekvienos šalies pajamų lygio. Tai reiškia, kad šalys turi turėti tvirtą pagrindą prieš siekiant teigiamos naudos iš globalizacijos.

8 lentelė

H. Gurgul ir L. Lach (2014) tyrimo apibendrinimas

Autorius (tyrimo metai)	Tiriamas laikotarpis	Tyrimo imtis	Naudotas metodas	Analizės tipas	Rezultatai
H. Gurgul ir L. Lach (2014)	1990 – 2009 m.	10 Vidurio ir Rytų Europos šalių	Mažiausių kvadratų metodas (OLS), fiksuotų efektų metodas (FEM)	Panelinių duomenų analizė	Ekonominė ir socialinė globalizacija daro teigiamą poveikį ekonomikos augimui, o politinė globalizacija nedaro reikšmingo poveikio ekonomikos augimui.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis H. Gurgul ir L. Lach (2014)

H. Gurgul ir L. Lach 2014 m. atliko tyrimą Vidurio ir Rytų Europos šalyse 1990–2009 m. Tyrimui atlikti autoriai pasirinko mažiausių kvadratų metodą (OLS) ir fiksuoto poveikio mažiausių kvadratų metodą (FEM). Gauti rezultatai rodo, kad nors ekonominė ir socialinė globalizacija tiriamose šalyse daro teigiamą poveikį ekonomikos augimui, politinė globalizacija nedaro jokio reikšmingo poveikio.

9 lentelė

C. Kilic (2015) tyrimo apibendrinimas

Autorius (tyrimo metai)	Tiriamas laikotarpis	Tyrimo imtis	Naudotas metodas	Analizės tipas	Rezultatai
C. Kilic (2015)	1981 – 2011 m.	74 besivystančios šalys	Fiksuotų efektų metodas (FEM)	Panelinių duomenų analizė	Ekonominė ir politinė globalizacija daro teigiamą poveikį ekonomikos augimui, tačiau socialinė – neigiamą.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis C. Kilic (2015)

C. Kilic (2015) tyrimui pasirinko 74 besivystančias pasaulio šalis, tyrimo periodas 1981 – 2011 m. Naudotasi fiksuotų efektų metodu (FEM). Tyrimo rezultatai parodė, kad ekonominė ir politinė globalizacija tiriamose 74 šalyse prisidėjo prie ekonomikos augimo, tačiau socialinė globalizacija ekonomikos augimą veikė neigiamai. Daroma išvada, kad bendrąja prasme globalizacija visgi darė teigiamą poveikį ekonomikos augimui.

10 lentelė

N. Olimpia ir D. Stela (2017) tyrimo apibendrinimas

Autorius (tyrimo metai)	Tiriamas laikotarpis	Tyrimo imtis	Naudotas metodas	Analizės tipas	Rezultatai
N. Olimpia ir D. Stela (2017)	1990 – 2013 m.	Rumunija	Mažiausių kvadratų metodas (OLS)	Laiko eilučių analizė	Jeigu Rumunija nori maksimizuoti savo ekonomikos augimą – turi labiau globalizuotis.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis N. Olimpia ir D. Stela (2017)

N. Olimpia ir D. Stela (2017) atliko tyrimą Rumunijoje 1990 – 2013 m. laikotarpiu. Tyrime globalizacijai išmatuoti naudotas KOF globalizacijos indeksas. Tyrimo rezultatai rodo, kad 1990 – 2013 m. laikotarpiu ekonominė ir politinė globalizacija Rumunijoje darė teigiamą poveikį ekonomikos augimui, o socialinė globalizacija turėjo neigiamą poveikį. Neigiamą socialinės globalizacijos poveikį ekonomikos augimui galima aiškinti tuo, kad socialinė globalizacija yra susijusi su tarptautiniais ryšiais, t. y. tarptautinis turizmas, interneto vartotojų skaičius, TV

vartotojų skaičius, dienraščių skaičius, kultūrinis išprusimas neigiamai koreliuoja su BVP pokyčiu.

11 lentelė

A. F. Majidi (2017) tyrimo apibendrinimas

Autorius (tyrimo metai)	Tiriamas laikotarpis	Tyrimo imtis	Naudotas metodas	Analizės tipas	Rezultatai
A. F. Majidi (2017)	1970 – 2014 m.	100 besivystančių šalių	Mažiausių kvadratų metodas (OLS)	Panelinių duomenų analizė	Politinė globalizacija šiek tiek didesnes nei vidutinės pajamas gaunančiose šalyse daro reikšmingą neigiamą poveikį ekonomikos augimui, o šiek tiek mažesnes nei vidutinės pajamas gaunančiose šalyse – statistiškai reikšmingą teigiamą poveikį. Ekonominė ir socialinė globalizacija nedaro reikšmingo poveikio ekonomikos augimui.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis A. F. Majidi (2017)

A. Majidi (2017) tyrime įtrauktos 100 šalių ir analizuojamas 1970–2014 m. laikotarpis. Skaičiavimai atlikti naudojant panelinius duomenis ir skaičiavimus atliekant mažiausių kvadratų metodu (OLS). Tyrimo rezultatai rodo, kad šiek tiek didesnes nei vidutinės pajamas gaunančiose šalyse politinė globalizacija daro statistiškai reikšmingą neigiamą poveikį ekonomikos augimui, o ekonominę ir socialinę globalizacija daro nereikšmingą poveikį bendram šalių ekonomikos augimui. Priešingai, šiek tiek mažesnes nei vidutinės pajamas gaunančiose šalyse politinė globalizacija daro statistiškai reikšmingą teigiamą poveikį ekonomikos augimui, o ekonominė ir socialinė globalizacija daro nereikšmingą poveikį bendram ekonomikos augimui.

Apibendrinant apžvelgtų tyrimų rezultatus, negalima pasakyti, kad globalizacija vienareikšmiškai daro tik teigiamą poveikį šalių ekonomikos augimui. Nors dalis mokslininkų ir pripažino, kad analizuotų šalių ekonominiai rodikliai, nusakantys šalies ekonomikos augimo tempus, pagerėjo būtent tuomet, kai šalys pradėjo veikti globaliu mastu, visgi tyrimų rezultatai rodo, kad egzistuoja ir neigiamas globalizacijos poveikis šalių ekonomikos augimui. Siekiant minimizuoti arba visai panaikinti globalizacijos neigiamą poveikį šalių ekonomikos augimui reikėtų detaliau panagrinėti, kurios sritys turi neigiamos įtakos ir ieškoti problemų eliminavimo būdų.

Apibendrinant teorinėje darbo dalyje išanalizuotą mokslinę literatūrą galima pasakyti, kad nuo pat ekonomikos augimo teorijų atsiradimo mokslininkai tyrinėjo, kodėl vienos šalys vystosi sparčiau nei kitos ir išskyrė pagrindinius ekonomikos augimą lemiančius veiksnius:

- Klasikinės ekonomikos augimo teorijos atstovai išskyrė tarptautinės prekybos ir investicijų svarbą ekonomikos augimui;
- Neoklasikinės mokyklos atstovai – darbo jėgos ir technologijų pažangos;
- Endogeninės ekonomikos augimo teorijos atstovai – žmogiškojo kapitalo, mokslinių tyrimų ir inovacijų svarbą.

Taip pat nuo ekonomikos augimo teorijų atsiradimo pastebimas globalizacijos daromas poveikis ekonomikos augimui, nes sukuriama sąlyga įvairaus tipo kapitalui judėti globaliu mastu. Atlikta mokslinių tyrimų, nagrinėjusių globalizacijos poveikį šalių ekonomikos augimui, analizė parodė, kad globalizacija gali daryti tiek teigiamą, tiek neigiamą poveikį bendram šalių vystymuisi. Atsižvelgiant į tai būtina analizuoti, kokią įtaką ir kurios globalizacijos sritys, daro bendram ekonomikos augimui. Visa tai reikalinga siekiant maksimaliai išnaudoti globalizacijos teikiamą naudą ir minimizuoti daromą neigiamą poveikį šalių ekonomikos augimui. Atsižvelgiant į tai, kitame darbo skyriuje bus sudaromas ekonomikos augimo modelis, kuriuo remiantis trečioje darbo dalyje bus atlikti skaičiavimai ir pateikti gauti rezultatai.

2. TYRIMO METODOLOGIJA

Siekiant tikslingai įvertinti globalizacijos poveikį ekonomikos augimui, atrenkami veiksniai, kurie, remiantis anksčiau atliktais mokslininkų tyrimais, įtraukiami į darbo tyrimą. Globalizacijos poveikiui ekonomikos augimui įvertinti ir skaičiavimams atlikti sudaroma matematinė lygtis.

Šiame tyrime, kaip priklausomas kintamasis, kuriuo matuojamas šalių ekonominis augimas, bus naudojamas BVP vienam gyventojui penkių metų augimo tempas (toliau tekste GDP). Šio rodiklio statistiniai duomenys paimti iš *The World Bank* (WDI) duomenų bazės, o pats rodiklis pasirinktas remiantis neoklasikiniu ekonomikos augimo modeliu bei anksčiau atliktais moksliniais tyrimais. Žmogiškasis kapitalas, bendras kapitalas ir technologijos – tai trys pagrindiniai kintamieji, kurie, remiantis Solow modeliu, daro įtaką ekonomikos augimui. Remiantis Solow modeliu bei anksčiau atliktais mokslininkų tyrimais, į dinaminę panelinę lygtį bus įtraukiami šie kontroliuojami kintamieji:

- Tiesioginės užsienio investicijos;
- Vidurinis išsilavinimas (skirtas matuoti žmogiškąjį kapitalą);
- Infliacija;
- Valdžios išlaidos;
- Bendra darbo jėga;
- Bendras kapitalo formavimas;
- Išlaidos moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai.

Kadangi pagrindinis darbo tikslas yra įvertinti globalizacijos daromą poveikį ekonomikos augimui, tai į matematinę lygtį įtraukiamas dar vienas kintamasis – globalizacijos indeksas KOF. KOF globalizacijos indeksas apima tris pagrindinius kriterijus:

- *ekonominė globalizacija* – apimanti prekių, paslaugų ir kapitalo srautus, taip pat informaciją bei suvokimą, kad keičiasi rinkos;
- *politinė globalizacija* – charakterizuojama kaip valdžios politikos sklaida;
- *socialinė globalizacija* – išreiškiama kaip idėjų, informacijos, kultūros bei įmonių judėjimas.

Tyrime naudojamų kontroliuojamų kintamųjų ir KOF globalizacijos indekso statistiniai duomenys paimti iš *The World Bank* (WDI) duomenų bazės ir *KOF Swiss Economic Institute* pateikiamų statistinių duomenų. Visi tyrime naudojami kintamieji, jų žymėjimas, matavimo vienetai ir autoriai, kurie savo tyrimuose naudojo atitinkamus kintamuosius, susisteminti ir pateikiami lentelėje:

Tyrime naudojami kintamieji ir jų žymėjimas

Kintamasis	Žymėjimas	Matavimo vienetas	Autorius (metai)
Pradinis BVP vienam gyventojui	GDP	2010 m. kainomis (USD)	S. C. Suci (2016), A. F. Majidi (2017), R. Zhuang ir W. Koo (2007), P. Samimi ir H. S. Jenatabadi (2014), H. Barry (2010), M. Savrul ir A. Incekara (2017)
Vidurinis išsilavinimas	HC	metų skaičius, kurį, tikėtina, mokysis	S. C. Suci (2016), P. Samimi ir H. S. Jenatabadi (2014), R. Zhuang ir W. Koo (2007). A. F. Majidi (2017)
Bendra darbo jėga	LF	–	A. F. Majidi (2017), H. Gurgul ir L. Lach (2014), R. Zhuang ir W. Koo (2007)
Valdžios sektoriaus išlaidos	GE	% nuo BVP	A. F. Majidi (2017), H. Gurgul ir L. Lach (2014), S. C. Suci (2016)
Bendras kapitalo formavimas	K	% nuo BVP	A. F. Majidi (2017), H. Gurgul ir L. Lach (2014)
Išlaidos MTTP	A	% nuo BVP	R. Zhuang ir W. Koo, (2007), S. C. Suci (2016)
TUI į šalį	FDI	% nuo BVP	A. F. Majidi (2017), R. Zhuang ir W. Koo (2007), H. Gurgul ir L. Lach (2014), H. Barry (2010)
Infliacija	INF	–	H. Gurgul ir L. Lach (2014), P. Samimi ir H. S. Jenatabadi (2014), A. F. Majidi (2017), S. C. Suci (2016)
KOF globalizacijos indeksas	KOF	koeficientas	A. Dreher (2006). S. C. Suci (2016), A. F. Majidi (2017), R. Zhuang ir W. Koo (2007), P. Samimi ir H. S. Jenatabadi (2014), H. Barry (2010), M. Savrul ir A. Incekara (2017), H. Gurgul ir L. Lach (2014), Ch. Chang ir Ch. Lee (2010), Y. Ying (2014) m C. Kilic (2015), N. Olimpia ir D. Stela (2017)
KOF globalizacijos indeksas (ekonominė globalizacija)	KOF_e	Koeficientas	
KOF globalizacijos indeksas (socialinė globalizacija)	KOF_s	Koeficientas	
KOF globalizacijos indeksas (politinė globalizacija)	KOF_p	Koeficientas	

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis anksčiau atliktais mokslininkų tyrimais

Atsižvelgiant į tai, kad ankstesniuose moksliniuose tyrimuose (autoriai ir metai nurodyti 12 lentelėje) pradinis BVP vienam gyventojui rodiklis naudojamas ekonomikos augimo tempams naudoti, todėl šiame tyrime sudarant ekonomikos augimo modelį, kaip priklausomas kintamasis pasirinktas būtent GDP rodiklis. Pats augimo tempas matuojamas, kaip BVP vienam gyventojui logaritmų skirtumas ($\log[GDP_{i,t+5}] - \log[GDP_{i,t}]$). Kiti aukščiau lentelėje pateikiami

kintamieji yra nepriklausomi poveikį ekonomikos augimui darantys veiksniai. Pasirinktų rodiklių tinkamumas – atsižvelgiant į anksčiau atliktus mokslininkų tyrimus, kurių pavardės ir datos pateiktos lentelėje.

Vidurinio išsilavinimo rodiklis (HC) pasirinktas siekiant išmatuoti žmogiškąjį kapitalą, kuris bendrąja prasme reiškia žmonių išsilavinimą. Šis rodiklis yra matuojamas metų skaičiumi, kuriuos, manoma, asmuo mokysis pradėjęs vidurinio išsilavinimo mokslus. Analizuojant šalies ekonomikos augimą šis rodiklis yra reikšmingas, kadangi žmogiškasis kapitalas yra viena iš varančiųjų jėgų kuriant BVP. Vidurinio išsilavinimo rodiklis pasirinktas atsižvelgiant ir į S. C. Suci (2016), P. Samimi ir H. S. Jenatabadi (2014), R. Zhuang ir W. Koo (2007). A. F. Majidi (2017) atliktus tyrimus. Į tyrimui atlikti naudojamą lygtį, vidurinio išsilavinimo rodiklis (HC) bus įtraukiamas, kaip **vidutinis metų skaičius**, kuriuos, manoma, asmuo mokysis pradėjęs mokslus (baziniais metais), nuo kurių skaičiuojamas bendras ekonomikos augimo tempas.

Bendra darbo jėga (LF) tiriant ekonomikos augimą yra akcentuojama, kaip reikšmingas kintamasis, kadangi bendrosios darbo jėgos rodiklis nurodo potencialią darbo jėgą šalyje. Potenciali darbo jėga savo ruožtu galėtų prisidėti prie ekonomikos augimo – tai savo moksliniuose darbuose bei tyrimuose akcentuoja ir A. F. Majidi (2017), H. Gurgul ir L. Lach (2014), R. Zhuang ir W. Koo (2007). Vadovaujantis WDI (2018) apibrėžtimi bendra darbo jėga suprantama kaip – 15 metų ir vyresni žmonės, kurie dirba arba nedirba, bet aktyviai ieško darbo. Matuojant šį rodiklį neįtraukiami neapmokami darbuotojai, taip pat dažnu atveju nėra įtraukiami studentai, o kai kurios šalyse skaičiuodamos rodiklį neįtraukia ir karininkų. Sezoniniai darbai taip pat turi įtakos darbo jėgos svyravimui. Į šiam tyrimui atlikti naudojamą lygtį (ekonomikos augimo modelį) bendros darbo jėgos (LF) rodiklis bus įtrauktas kaip bendros darbo jėgos pokytis ($\log[LF_t] - \log[LF_{t-1}]$).

Dar vienas reikšmingas rodiklis siekiant išsiaiškinti, kas ir kokio dydžio poveikį daro bendram šalies ekonomikos augimui yra valdžios sektoriaus išlaidos (GE). Šio kontroliuojamojo kintamojo svarbą savo tyrimuose akcentuoja ir A. F. Majidi (2017), H. Gurgul ir L. Lach (2014) bei S. C. Suci (2016). Vadovaujantis WDI (2018) apibrėžtimi, valdžios sektoriaus išlaidas sudaro valstybės tarnautojų atlyginimai, socialinės išmokos, valstybės skolos palūkanos, subsidijos, bendro kapitalo formavimas ir išlaidos nacionalinei gynybai ir saugumui. Šiame darbe siekiant įvertinti globalizacijos poveikį ekonomikos augimui, GE rodiklis skaičiavimams bus naudojamas kaip **procentinė išraiška nuo BVP baziniais metais**, nuo kurių skaičiuojamas ekonomikos augimo tempas.

Bendrojo kapitalo formavimas (K) yra reikšmingas kintamasis, siekiant išmatuoti šalių ekonomikos augimo tempus. Šį rodiklį ankstesniuose moksliniuose tyrimuose į savo ekonomikos augimo modelius įtraukė tokie mokslininkai, kaip A. F. Majidi (2017), H. Gurgul ir L. Lach

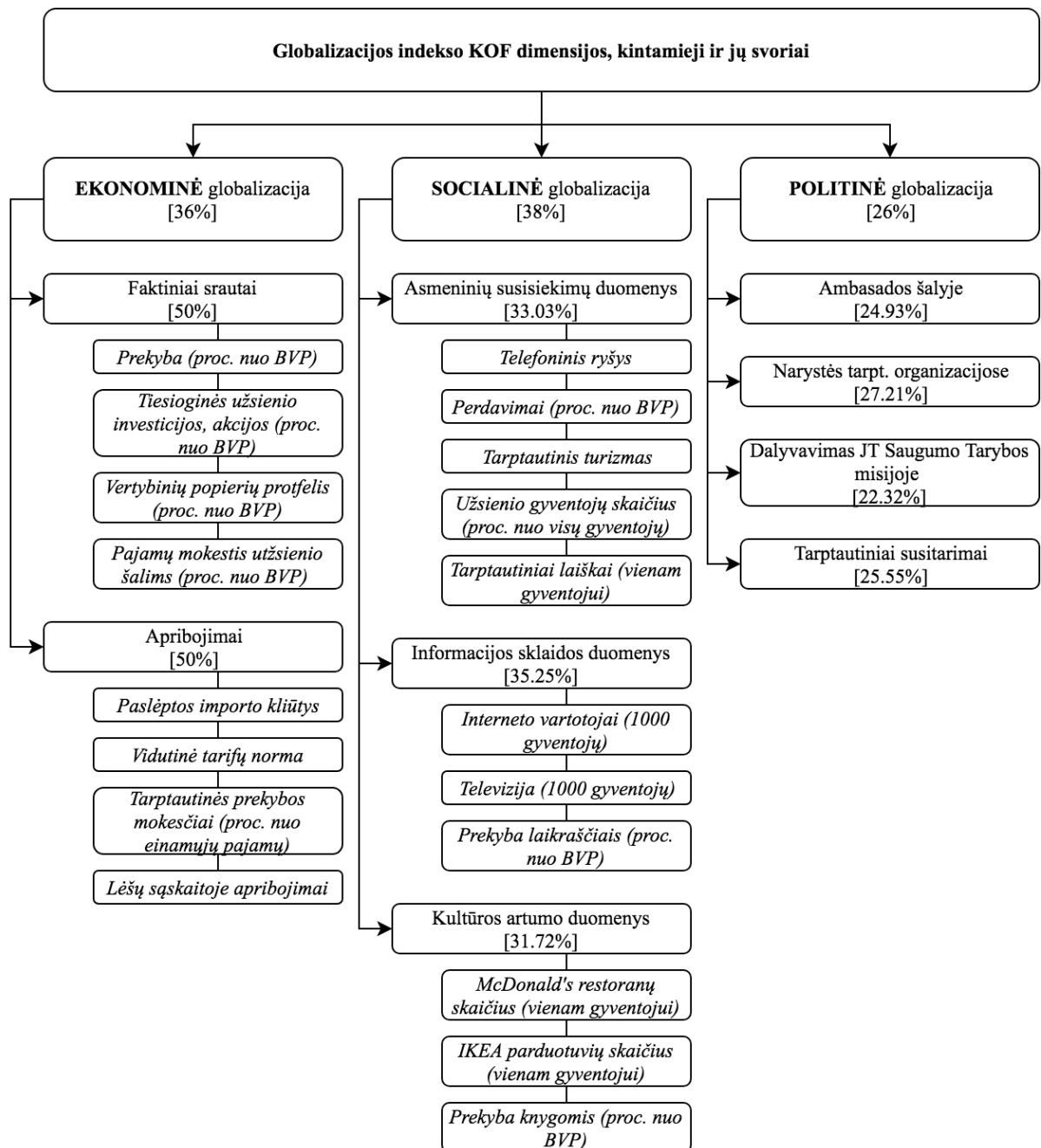
(2014) bei pažymėjo, kad šis rodiklis yra reikšmingas, nes parodo, kiek ilgalaikių investicijų yra pritraukiama į šalį. WDI (2018) bendrojo kapitalo formavimą apibrėžia kaip bendrąsias vidaus investicijas, kurios apima bendrojo kapitalo formavimą arba atsargų pokytį, arba vertybių įsigijimą atėmus per tą patį laikotarpį parduoto turto vertę. Kadangi bendrojo kapitalo formavimas yra iš BVP sudedamųjų dalių, tai šiame darbe, siekiant įvertinti globalizacijos poveikį ekonomikos augimui, K kintamojo reikšmė bus imama kaip **procentinė išraiška nuo BVP baziniais metais**, nuo kurių skaičiuojamas ekonomikos augimo tempas.

Išlaidos MTTP (A) yra pagrindinis visuomenės raidos stimulus ir ekonomikos konkurencingumo variklis. Šį rodiklį anksčiau į savo atliekamus tyrimus įtraukė tokie mokslininkai kaip S. C. Suci (2016), R. Zhuang ir W. Koo (2007), ir teigė, kad tai yra reikšmingas kontroliuojamas kintamasis atliekant ekonomikos augimo analizę bei turi įtakos ekonomikos augimo tempams. Apibrėžiant išlaidas MTTP (A) matome, kad jos apima viešojo, akademinio ir privačiojo sektorių vykdomą mokslinių tyrimų veiklą, kurios rezultatai padeda gauti fundamentines žinias, taikomuosius sprendimus ar produktų prototipus. Šiame darbe siekiant įvertinti globalizacijos poveikį ekonomikos augimui A kintamojo reikšmė bus imama kaip **procentinė išraiška nuo BVP baziniais metais**, nuo kurių skaičiuojamas ekonomikos augimo tempas.

Tiesioginės užsienio investicijos (FDI) dar vienas kontroliuojamas kintamasis, kuris turi didelę reikšmę, tiek ekonomikos augimui, tiek globalizacijos procesui, kadangi yra vienas iš tarptautinių ekonominių santykių ir jų plėtojimosi elementų. Pakeisdamos prekybą, FDI kuria tiesioginius ir nuodugnesnius šalių ryšius, skatina ekonomikos plėtrą. Šio kintamojo svarbą savo tyrimuose pažymi ir tokie mokslininkai kaip A. F. Majidi (2017), R. Zhuang ir W. Koo (2007), H. Gurgul ir L. Lach (2014) bei H. Barry (2010). Tiesioginės užsienio investicijos, anot mokslininkų, yra svarbus rodiklis siekiant išmatuoti kokį poveikį ekonomikos augimui daro išorinis kapitalas. Šiame darbe siekiant įvertinti globalizacijos poveikį ekonomikos augimui FDI kintamojo reikšmė bus naudojama kaip **procentinė išraiška nuo BVP baziniais metais**, nuo kurių skaičiuojamas ekonomikos augimo tempas.

Infliacija (INF) – tai makroekonominis procesas, kurio metu dėl kainų lygio augimo mažėja piniginio vieneto perkamoji galia. Šį kontroliuojamąjį kintamąjį savo moksliniuose tyrimuose naudojo H. Gurgul su L. Lach (2014), P. Samimi su H. S. Jenatabadi (2014), A. F. Majidi (2017) bei S. C. Suci (2016). Šie mokslininkai infliacijos rodiklį išskyrė, kaip svarbų kintamąjį siekiant nustatyti ekonomikos augimo tempus. Šiame darbe, siekiant įvertinti globalizacijos poveikį ekonomikos augimui, infliacija bus matuojama kaip vartotojų kainų indekso (CPI) pokytis ($\log[INF_t] - \log[INF_{t-1}]$).

Į matematinę lygtį, tiriant globalizacijos poveikį ekonomikos augimui, kaip globalizacijos rodiklis pasirinktas KOF indeksas, sudarytas A. Dreher (2006). Šį indeksą savo moksliniuose tyrimuose naudojo tokie mokslininkai kaip S. C. Suci (2016), A. F. Majidi (2017), R. Zhuang su W. Koo (2007), P. Samimi su H. S. Jenatabadi (2014), H. Barry (2010), M. Savrul su A. Incekara (2017), H. Gurgul su L. Lach (2014), Ch. Chang su Ch. Lee (2010), Y. Ying (2014), C. Kilic (2015) bei N. Olimpia su D. Stela (2017). KOF indeksas labai dažnai naudojamas moksliniuose tyrimuose, kuriais siekiama išsiaiškinti globalizacijos daromą poveikį ekonomikos augimui. Šį indeksą sudaro 23 skirtingo svorio kintamieji iš visų trijų globalizacijos dimensijų (ekonominės, socialinės ir politinės). Žemiau pateikiamas KOF indekso sudėties paveikslas:

12. pav. Globalizacijos indekso KOF dimensijos, kintamieji ir jų svoriai

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis A. Dreher.

Taigi bendrąjį globalizacijos indeksą KOF sudaro trys dimensijos – ekonominė globalizacija (KOFe), socialinė globalizacija (KOFs) ir politinė globalizacija (KOFp). Kaip matyti iš pateikto paveikslo atskirų dimensijų svoriai bendrame KOF indekse yra nustatomi pagal atskirų komponentų analizę. Analizei atlikti naudojami visi prieinami duomenys apie atskirus kintamuosius, bei skaičiuojama atskirų kintamųjų dispersija – kuo dispersija didesnė, tuo didesnę svorį turi kintamasis. Jeigu trūksta duomenų apie tam tikrus kintamuosius, tokiu atveju jie yra ekstrapoliuojami.

Kadangi ekonomikos augimo tempas ($GDPat$) yra matuojamas, kaip BVP vienam gyventojui logaritmų skirtumas ($\log[GDP_{i,t+5}] - \log[GDP_{i,t}]$), tai žemiau pateikiama lygtis (8) bus naudojama šio darbo tyrime, siekiant apskaičiuoti globalizacijos ir ekonomikos augimo ryšį:

$$GDPat_{i,t \rightarrow t+5} = \alpha + (\beta_0 - 1) \cdot \log(GDP_{i,t}) + \beta_1 \cdot \log(HC_{i,t}) + \beta_2 \cdot \log(INF_{i,t}) + \beta_3 \cdot \log(LF_{i,t}) + \beta_4 \cdot \log(GE_{i,t}) + \beta_5 \cdot \log(K_{i,t}) + \beta_6 \cdot \log(A_{i,t}) + \beta_7 \cdot \log(FDI_{i,t}) + \beta_8 \cdot \log(KOF_{i,t}) + \beta_9 \cdot (\log(KOF_{i,t}))^2 + \mu_t + \lambda_i + \varepsilon_{i,t}, \quad (8)$$

šioje lygtyje $GDPat_{i,t \rightarrow t+5}$ yra i -tosios šalies vidutinis penkerių metų, BVP vienam gyventojui, augimo tempas. Kadangi šio darbo tyrimu siekiama nustatyti kokį poveikį ilguoju laikotarpiu globalizacija daro ekonomikos augimui, todėl pasirinktas penkerių metų laikotarpis skaičiuoti augimo tempams. Kadangi tyrimo metu siekiama išvengti ciklinių svyravimų daromos įtakos bendram ekonomikos augimui – buvo pasirenkamas penkerių metų laikotarpis. Lygtyje įtrauktas $(\beta_0 - 1)$ yra konvergencijos koeficientas, μ_t ir λ_i – atitinkamo laiko ir šalies pseudokintamieji, o $\varepsilon_{i,t}$ – paklaida. Visi kiti (i -tosios šalies, t laikotarpiu) kintamieji, įtraukti į lygtį, aprašyti anksčiau pateiktoje 12 lentelėje.

Toliau darome prielaidą, kad ribinė įtaka, kurią globalizacija daro ekonomikos augimui nėra teigiama ir pastovi. Tikintis, kad koeficientai β_8 ir β_9 atitinkamai įgis teigiamą ir neigiamą reikšmes, analizuojamas netiesinis ryšys tarp globalizacijos ir ekonomikos augimo. Toliau pateikiama (9) lygtis pagal kurią bus skaičiuojamas tam tikro globalizacijos lygio ribinis poveikis ekonomikos augimui (9 lygtis sudaryta remiantis 8 lygtimi):

$$\frac{\partial(GDPat_{i,t \rightarrow t+5})}{\partial(\log(KOF_{i,t}))} = \beta_8 + 2 \cdot \beta_9 \cdot \log(KOF_{i,t}). \quad (9)$$

Pagal pirmoje darbo dalyje atliktą, ankstesnių mokslinių tyrimų analizę, pastebima, kad vyrauja du pagrindiniai mokslinio tyrimo atlikimo metodai – tai *laiko eilučių* ir *panelinių duomenų* analizės:

- Laiko eilučių analizė – ekonometrinis tyrimo metodas, kai naudojami duomenys, kurie apibūdina nagrinėjamą reiškinį (tam tikru laikotarpiu). Šis analizės tipas naudojamas, kai siekiama ištirti vieno rodiklio reikšmių kitimą ar vieno objekto n reikšmių kitimą laike.
- Panelinių duomenų analizė – ekonometrinis tyrimo metodas, kai stebimas tų pačių N objektų ir n rodiklių reikšmių kitimas laike. Atliekant tyrimą, vadovaujantis šiuo analizės metodu, yra daroma prielaida, kad atskiri objektai yra nepriklausomi.

Kadangi šiame darbe į modelį yra įtraukiami daugiau nei vienos šalies bei nepriklausomų kintamųjų statistiniai duomenys (skirtingais metais), todėl skaičiavimams atlikti pasirinktas **panelinių duomenų analizės metodas**. Taip pat iš anksčiau aptartų (mokslininkų atliktų) mokslinių tyrimų globalizacijos poveikio ekonomikos augimui tema, matome, kad skaičiavimams atlikti autoriai dažniausiai taikydavo mažiausių kvadratų metodą (angl. ordinary least squares). Tai tiesinės regresinės analizės metodas, kai parametrus įverčiai surandami minimizuojant vidutinius kvadratinus nuostolius. Mažiausių kvadratų metodas padeda nustatyti ryšį tarp į lygtį įtrauktų, nepriklausomų ir priklausomų, kintamųjų, minimizuojant kvadratų sumos skirtumus tarp stebimos ir prognozuojamos (priklausomo kintamojo) reikšmės, išreikštos tiesine linija. Šio darbo tyrimo tikslas yra išsiaiškinti kokį poveikį ekonomikos augimui daro globalizacija, skirtingo pajamų lygio šalių grupėse. Mažiausių kvadratų metodo taikymas šiame tyrime yra netikslingas, kadangi kiekviena tiriama šalis yra savita, net jai esant toje pačioje pajamų lygio grupėje, o mažiausiųjų kvadratų metodas neatsižvelgia į kiekvieno tiriamo objekto individualumą. Atsižvelgiant į prieš tai išdėstytą faktą šio darbo tyrimui atlikti pasirenkamas **fiksuotų efektų įverčių apskaičiavimo metodas** (FEM) (angl. fixed effect method). Šis metodas, atliekant skaičiavimus, įvertina kiekvieno tiriamo objekto unikalumą bei įtraukia kiekvienos šalies pseudokintamąjį. Dėl šios priežasties yra užtikrinama, kad atliekant skaičiavimus ir vertinant poveikį yra atsižvelgiama į šalių skirtumus.

Šiame darbe atliekama globalizacijos poveikio ekonomikos augimui analizė, skirtingo pajamų lygio šalių grupėse, 1960 – 2015 m. laikotarpiu. Skaičiavimams atlikti naudojama GRETL programinė įranga, o duomenys skaičiavimams atlikti paimti iš *Pasaulio banko (WDI)* duomenų bazės ir *KOF Swiss Economic Institute* pateikiamų statistinių duomenų. Toliau aprašomi gauti tyrimų rezultatai.

3. GLOBALIZACIJOS POVEIKIO EKONOMIKOS AUGIMUI VERTINIMAS

3.1. Globalizacijos poveikio ekonomikos augimui vertinimo rezultatai, pasaulio šalyse

Visų pirma pateikiami tyrimo rezultatai, kurie atlikti vadovaujantis šiais principais: į modelį įtraukiamos visos pasaulio šalys, kaip atskiri objektai; analizuojamas bendro KOF indekso poveikis ekonomikos augimui; analizuojamas KOF indekso ekonominės globalizacijos dimensijos (KOFe) poveikis ekonomikos augimui; analizuojamas KOF indekso socialinės globalizacijos dimensijos (KOFs) poveikis ekonomikos augimui; analizuojamas KOF indekso politinės globalizacijos dimensijos (KOFp) poveikis ekonomikos augimui.

Tyrimo imtis (pradinis šalių skaičius) – 217 pasaulio šalių, tačiau dėl kai kurių duomenų ribotumo galiausiai, skaičiavimams atlikti, buvo remtasi 111 šalių duomenimis bei atlikta 1135 stebėjimai (KOF ir KOFe modeliuose), o likusiuose (KOFs ir KOFp) modeliuose buvo remtasi 112 šalių duomenimis ir atlikta 1149 stebėjimai. Modelių koeficientų įverčiai (MKĮ) ir jų statistinis reikšmingumas pateikiami 13 lentelėje:

13 lentelė

Modelių koeficientų įverčiai bei jų statistinis reikšmingumas visose pasaulio šalyse

Priklausomas kintamasis – vidutinis penkerių metų ekonomikos augimo tempas		KOF modelis	KOFe modelis	KOFs modelis	KOFp modelis
Nepriklausomi kintamieji					
Konstanta	MKĮ	-0,8789**	-0,0665	-0,0425	0,1138**
	SN	(0,2419)	(0,0954)	(0,1321)	(0,0464)
Pradinis BVP vienam gyventojui (GDP)	MKĮ	-0,0054**	-0,0089**	-0,0034**	-0,0064**
	SN	(0,0011)	(0,0010)	(0,0013)	(0,0009)
Vidurinis išsilavinimas (HC)	MKĮ	0,0157**	0,0172**	0,0171**	0,0168**
	SN	(0,0027)	(0,0026)	(0,0030)	(0,0027)
Bendra darbo jėga (LF)	MKĮ	-0,2318**	-0,1894**	-0,2204**	-0,2182**
	SN	(0,0555)	(0,0556)	(0,0583)	(0,0558)
Valdžios sektoriaus išlaidos (GE)	MKĮ	-0,0145**	-0,0193**	-0,0233**	-0,0221**
	SN	(0,0029)	(0,0029)	(0,0030)	(0,0029)
Bendras kapitalo formavimas (K)	MKĮ	0,0350**	0,0373**	0,0353**	0,0356**
	SN	(0,0029)	(0,0029)	(0,0030)	(0,0029)
Išlaidos MTTP (A)	MKĮ	0,0004	-0,0005	-0,0033**	0,0001
	SN	(0,0009)	(0,0009)	(0,0009)	(0,0010)
Tiesioginės užsienio investicijos (FDI)	MKĮ	0,0010	-0,0005	0,0005	-0,0010
	SN	(0,0007)	(0,0008)	(0,0008)	(0,0007)
Infliacija (INF)	MKĮ	-0,0598**	-0,0575**	-0,0586**	-0,0619**
	SN	(0,0054)	(0,0052)	(0,0055)	(0,0053)
KOF globalizacijos indeksas	MKĮ	0,4394**			
	SN	(0,1167)			

13 lentelės pabaiga

Priklausomas kintamasis – vidutinis penkerių metų ekonomikos augimo tempas		KOF modelis	KOFe modelis	KOFs modelis	KOFp modelis
Nepriklausomi kintamieji					
KOF indekso kvadratas	MKĮ	-0,0566**			
	SN	(0,0143)			
KOFe globalizacijos indeksas	MKĮ		0,0313		
	SN		(0,0465)		
KOFe indekso kvadratas	MKĮ		-0,0031		
	SN		(0,0059)		
KOFs globalizacijos indeksas	MKĮ			0,0387	
	SN			(0,0661)	
KOFs indekso kvadratas	MKĮ			-0,0039	
	SN			(0,0086)	
KOFp globalizacijos indeksas	MKĮ				-0,0334
	SN				(0,0216)
KOFp indekso kvadratas	MKĮ				0,0016
	SN				(0,0028)
Stebėjimų skaičius		1135	1135	1149	1149
Šalių skaičius		111	111	112	112
R²_{kor.}		0,4271	0,4169	0,3889	0,4223

Pastaba: šioje lentelėje yra pateikti anksčiau darbe nurodytos 8 lygties kintamųjų β koeficientai, o skliaustuose standartiniai nuokrypiai (SN). Taip pat į modelį buvo įtraukti μ_t ir λ_i – atitinkamo laiko ir šalies pseudokintamieji, kurie lentelėje nepavaizduoti dėl didelio kintamųjų skaičiaus.

* – koeficientas statistiškai reikšmingas, esant 90% reikšmingumo lygiui.

** – koeficientas statistiškai reikšmingas, esant 95% reikšmingumo lygiui.

Pagal atliktus skaičiavimus ir lentelėje pateiktus duomenis, pastebima, kad bendram ekonomikos augimui, pradinis BVP vienam gyventojui, daro reikšmingą neigiamą poveikį. Koeficiento β reikšmė visuose keturiuose, lentelėje pateiktuose, modeliuose svyruoja nuo -0,003 iki -0,009, o tai reiškia, kad pasaulio šalyse, kuriose BVP vienam gyventojui yra vienu procentu didesnis – ekonomikos augimo tempas lėtesnis apie 0,003 – 0,009 procento. Toks rezultatas yra suprantamas ir nesunkiai paaiškinamas, kadangi pasiekusios tam tikrą išsivystymo tašką, šalių kurių ekonomika išsivysčiusi labiau, pradeda lėčiau augti nei mažiau išsivysčiusių šalių ekonomika. Taip pat šią situaciją paaiškina ir neoklasikinė konvergencijos hipotezė, kuri nusako, kad egzistuoja atvirkštinis ryšys tarp ekonomikos išsivystymo lygio ir ekonomikos augimo.

Vertinant žmogiškojo kapitalo poveikį ekonomikos augimui į tyrimą įtrauktas vidurinio išsilavinimo lygio (HC) rodiklis. Atlikus skaičiavimus, pastebima, kad HC rodiklis ekonomikos augimui daro statistiškai reikšmingą teigiamą poveikį. Šio rodiklio β koeficiento reikšmė, visuose keturiuose modeliuose, svyruoja nuo 0,016 iki 0,017, o tai reiškia, kad pasaulio šalyse, kuriose vidurinio išsilavinimo lygis padidėja vienu procentu – ekonomikos augimo tempas

vidutiniškai didėja apie 0,0157 – 0,0172 procento. Tokius rezultatus galima paaiškinti tuo, kad labiau išsilavinę žmonės gali sukurti kokybiškesnį produktą ir pasiekti didesnį darbo našumą.

Atsižvelgiant į atliktus skaičiavimus, bendros darbo jėgos (LF) augimas daro reikšmingą neigiamą poveikį ekonomikos augimui. Kadangi β koeficiento reikšmė svyruoja nuo -0,19 iki -0,23, tai darbo jėgos metinio augimo tempo padidėjimas vienu procentu, apie 0,19 – 0,23 procento sulėtina ekonomikos augimo tempą. Tokią situaciją galima paaiškinti tuo, kad didėjant bendrai darbo jėgai didėja ir bedarbių skaičius (pagal WDI apibrėžtį darbo jėga yra 15 metų ir vyresni žmonės, kurie dirba arba nedirba, bet aktyviai ieško darbo). Kadangi dirbančių žmonių skaičius didėja lėčiau nei auga bedarbių skaičius, tai valstybė patiria didesnes išlaidas nedirbantiems asmenims išlaikyti, o tai neigiamai veikia bendrą ekonomikos augimą. Vertinant, kad darbo jėga yra 15 metų ir vyresni žmonės, galima daryti prielaidą, kad šiai situacijai susidaryti turi įtakos ir tai, kad žmonės šiuo metu labiau nei anksčiau siekia įgyti aukštesnį išsilavinimą, todėl daugiau laiko praleidžia mokydami ir vėliau pradeda dirbti. Šio efekto galima ir išvengti, jeigu šalys vykdytų užimtumą skatinančias programas, kurių metu būtų kuriamas bendras produktas kuris prisidėtų prie ekonomikos augimo.

Pagal atliktus skaičiavimus ir lentelėje pateiktus duomenis, pastebima, kad valdžios sektoriaus išlaidos (GE) daro reikšmingą neigiamą poveikį ekonomikos augimui. Kadangi β koeficiento reikšmė, visuose keturiuose modeliuose, svyruoja nuo -0,015 iki -0,023 – tai reiškia, kad vienu procentu padidėjus valdžios sektoriaus išlaidoms, bendras ekonomikos augimo tempas lėtėja vidutiniškai apie 0,015-0,023 procento. Dažnu atveju šiuo rodikliu yra matuojamas bendras valdžios sektoriaus dydis. Kuo didesnis valdžios sektorius, tuo daugiau pajamų paskirstoma jam išlaikyti ir mažiau pajamų lieka privačiam sektoriui, todėl lėčiau auga ekonomika. Taip pat toks rezultatas gali atsirasti ir dėl per didelio valdžios sektoriaus šalyje, tokiu atveju yra sukuriama mažiau bendrojo produkto, o išlaidų, sektoriui išlaikyti, patiriama daugiau. Siekiant skatinti ekonomikos augimą, vertėtų optimizuoti valdžios sektorių ir efektyviau paskirstyti išlaidas.

Vertinant bendro kapitalo formavimo (K) poveikį ekonomikos augimui, darytina išvada, kad šis rodiklis turi reikšmingą teigiamą poveikį, nes β koeficientas, visuose keturiuose modeliuose, svyruoja nuo 0,035 iki 0,037. Tai reiškia, kad bendrojo kapitalo formavimui padidėjus vienu procentui, bendras ekonomikos augimo tempas padidėja vidutiniškai 0,035 – 0,037 procento. Bendrasis kapitalo formavimas yra susijęs su investicijų, taupymo ir vartojimo dydžiu, todėl didesnės investicijos reiškia didesnį taupymą ir mažesnį vartojimą. Tokia situacija nulemia tai, kad didėja bendras kapitalo formavimas, o tai savo ruožtu prisideda prie ekonomikos tempo didėjimo. Kadangi šiame tyrime bendrasis kapitalo formavimas yra matuojamas, kaip procentinė dalis nuo BVP, tai įvertinus skaičiavimus, galime pastebėti, kad kuo didesnę dalį BVP sudaro bendro kapitalo formavimas, tuo sparčiau auga ekonomika.

Atsižvelgiant į atliktus skaičiavimus, išlaidos moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai daro skirtingą poveikį ekonomikos augimui, priklausomai nuo to, kokia globalizacijos dimensija ar bendras globalizacijos KOF indeksas įtraukiamas į modelį. Modeliuose, kuriuose globalizacijos lygiui matuoti yra įtrauktas KOF arba KOFp indeksas, išlaidų MTTP įtaka ekonomikos augimui yra teigiama ir statistiškai nereikšminga. Modelyje, kuriame įtrauktas KOF indeksas β koeficientas yra lygus 0,0004, o modelyje su KOFp indeksu β koeficientas lygus 0,0001. Tačiau, modeliuose, kuriuose įtraukiami KOFe ir KOFs indeksai, išlaidos MTTP ekonomikos augimui daro neigiamą poveikį. Modelyje su KOFe įtaka yra statistiškai nereikšminga bei β koeficientas lygus -0,0005, o modelyje su KOFs, priešingai, statistiškai reikšminga ir koeficientas β yra apie -0,0033. Gautus rezultatus galima paaiškinti tuo, kad skirtingose šalyse investuojama į skirtingos svarbos MTTP plėtrą gerinančius procesus, o tai lemia ir skirtingą investicijų atsipirkimo laiką. Mažiau išsivysčiusiose šalyse dažniau investuojama į piliečių egzistencinių sąlygų gerinimą, o įgyvendinus tokius projektus nauda gaunama iš karto. Tuo tarpu išsivysčiusios šalys investuoja į aukšto lygio mokslinius tyrimus, o tokio tipo tyrimai užtrunka ilgiau, ir jų teikiama nauda ekonomikos augimui pastebima vėliau.

Vertinant tiesioginių užsienio investicijų įtaką ekonomikos augimui, pastebima, kad modeliuose, kuriuose įtrauktas KOF arba KOFs indeksas poveikis yra teigiamas ir statistiškai nereikšmingas. Modelyje su KOF β koeficientas yra apie 0,001, o modelyje su KOFs koeficientas β yra apie 0,0005. Įtraukus į modelį KOFe arba KOFp situacija pasidaro priešinga ir tiesioginės užsienio investicijos turi neigiamą įtaką ekonomikos augimui, tačiau įtaka yra nereikšminga. Modelyje su KOFe β koeficientas yra apie -0,0005, o modelyje su KOFp koeficientas β lygus apie -0,001. Atrodo, kad tiesioginės užsienio investicijos turėtų skatinti ekonomiką, tačiau šiuo atveju, tokia situacija gali susidaryti dėl to, kad aukšto išsivystymo šalys investuoja į besivystančias šalis, pervesdamos technologijų pramonę ar naujoves ir tokiu atveju investicijas gauna šalis į kurią investuojama, o naudą ar grąžą šalis investuotoja.

Atlikus skaičiavimus ir išanalizavus duomenis, pastebima, kad infliaciją matuojantis vartotojų kainų pokytis ekonomikos augimui daro reikšmingą neigiamą poveikį. Koeficiento β reikšmė, visuose keturiuose modeliuose, svyruoja nuo -0,06 iki -0,062, o tai reiškia, kad metiniam infliacijos tempui padidėjus vienu procentu, ekonomikos augimo tempas sumažėja apie 0,06 – 0,062 procento. Taigi egzistuoja atvirkštinis ryšys tarp infliacijos ir ekonomikos augimo. Tai paaiškina faktas, kad infliacija, didina prekių ir paslaugų kainas tiek analizuojamos šalies gyventojams, tiek užsieniečiams, o tai yra nuožmiausias priešas prekybai, taupymui ir investicijoms, o taip pat ir ekonomikai kilti.

Tiriant kokį poveikį ekonomikos augimui turi KOF globalizacijos indeksas, gaunamas β koeficientas, kurio reikšmė lygi 0,439, o tai reiškia, kad globalizacijos indeksas KOF daro

reikšmingą teigiamą poveikį ekonomikos augimui. KOF indeksui padidėjus vienu procentu, šalies ekonomikos augimo tempas padidėja apie 0,439 procento. Tačiau pastebima, kad KOF indeksas turi netiesinį poveikį ekonomikos augimui, kadangi rodiklio kvadratas yra neigiamas (apie -0,057). Taigi atsižvelgiant į gautus rezultatus, globalizacija turės teigiamą poveikį ekonomikos augimui, tol kol KOF globalizacijos indeksas pasieks 48,56 skaitinę išraišką. Pasiekus šį lūžio tašką, ribinis poveikis iš teigiamo tampa neigiamas ir globalizacijos įtaka ekonomikos augimui pradeda mažėti. Vertinant situaciją bendraja prasme – globalizacija daro teigiamą poveikį ekonomikos augimui, o globalūs reiškiniai skatina šalių ekonomikos augimą. Taigi, kuo labiau šalys savo vykdomą politiką grindžia globaliais santykiais ir globalumu, tuo labiau auga jų ekonomika. Tačiau, kaip ir minėta anksčiau teigiamas efektas pastebimas tik iki tam tikro globalizacijos lygio t. y. iki kol KOF globalizacijos koeficientas pasiekia 48,56 skaitinę išraišką. Pasiekus minėtąjį kritinį tašką globalizacijos daromas poveikis ekonomikos augimui pradeda mažėti. Ekonominė ir socialinė globalizacijos dimensijos daro nereikšmingą teigiamą poveikį ekonomikos augimui. KOF β koeficientas lygus 0,031, o KOFs apie 0,039. Vertinant šių rodiklių koeficientų kvadratus gaunamos neigiamos reikšmės, kurios atitinkamai lygios -0,003 ir -0,004, todėl ekonominės ir socialinės globalizacijos dimensijų daromas teigiamas poveikis ekonomikos augimui bus iki tol, kol KOF β ir KOFs indeksai pasieks atitinkamai 141,76 ir 131,52. Pasiekus šiuos lūžio taškus teigiamas ekonominės ir socialinės globalizacijos poveikis ekonomikos augimui pradės mažėti. Remiantis gautais rezultatais ir KOF β bei KOFs dedamosiomis, galima teigti, kad šalyse, kuriose skatinama prekyba, užsienio investicijos, tarptautinis turizmas, labiau išvystytos telekomunikacijos (telefonija, internetas, televizija) – ekonomika auga sparčiau. Tuo tarpu politinė globalizacijos dimensija KOFp ekonomikos augimui daro nereikšmingą neigiamą poveikį, kadangi koeficiento β reikšmė lygi -0,0334. Šis neigiamas efektas pastebimas tik iki tam tikro globalizacijos lygio t. y. iki kol KOFp globalizacijos koeficientas pasiekia 22026,46 skaitinę išraišką, tada neigiamas poveikis tampa teigiamu. Tačiau tai tik teorinė galimybė, nes analizuojamose šalyse (skirtingu laikotarpiu) KOFp rodiklis svyruoja nuo 1,9 iki 99,5. Nors gauti rezultatai rodo, kad tarp KOFp ir ekonomikos augimo egzistuoja ne tiesinis ryšys, tačiau galima teigti, kad bendraja prasme KOFp daro neigiamą poveikį ekonomikos augimui. Tokie rezultatai rodo, kad kuo aktyviau šalys įsitraukia į tarptautinių organizacijų veiklą, dalyvauja Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos misijose ar kitokiuose tarptautiniuose susitarimuose, tuo labiau ekonomikos augimo tempas lėtėja. Tačiau, nepaisant to, KOFp daromas poveikis ekonomikos augimui gali skirtis priklausomai nuo šalies išsivystymo lygio. Toliau darbe bus tiriamos skirtingo pajamų lygio šalių grupės: aukštų pajamų, vidutinių pajamų ir mažų pajamų.

Vertinant koreguotą determinacijos koeficientą $R^2_{kor.}$, jo reikšmė visuose keturiuose modeliuose svyruoja nuo 38,89 iki 42,71 procento, o tai reiškia, kad įtraukti į lygtį, nepriklausomi kintamieji paaiškina 38,89 – 42,71 procentą ekonomikos augimo tempo variacijų. Tokiam rezultatui įtakos gali turėti dideli skirtumai tarp pasaulio šalių, kurios yra analizuojamos. Dėl šios priežasties skaičiavimai bus atliekami vertinant tuos pačius kintamuosius ir naudojant tuos pačius modelius, tačiau skirtingų pajamų grupių šalims.

3.2. Globalizacijos poveikio ekonomikos augimui vertinimo rezultatai didelių pajamų šalių grupėje

Šiame skyriuje aptariami tyrimo rezultatai, gauti į modelį įtraukus didelių pajamų lygio šalis, siekiant išsiaiškinti ar išsivystymo lygis turi įtakos globalizacijos ir kitų nepriklausomų kintamųjų daromam poveikiui bendram ekonomikos augimui. Tolimesniuose skyriuose dėl tos pačios priežasties bus aptariami vidutinių ir mažų pajamų lygio šalių grupių rezultatai.

Didelių pajamų šalių grupės skaičiavimams atlikti, atsižvelgiant į statistinių duomenų prieinamumą, KOF ir KOFe modeliams remiamasi 44 šalių, o KOFs ir KOFp – 45 šalių statistine informacija. Iš viso atlikta atitinkamai 611 ir 625 stebėjimai. Modelių koeficientų įverčiai (MKĮ) ir jų statistinis reikšmingumas, įtraukus didelių pajamų šalis, pateikiami 14 lentelėje:

14 lentelė

Modelių koeficientų įverčiai bei jų statistinis reikšmingumas didelių pajamų šalių grupėje

Priklausomas kintamasis – vidutinis penkerių metų ekonomikos augimo tempas		KOF modelis	KOFe modelis	KOFs modelis	KOFp modelis
Nepriklausomi kintamieji					
Konstanta	MKĮ	0,2057	0,8426**	-3,434**	0,0602
	SN	(0,9356)	(0,2982)	(1,6379)	(0,0482)
Pradinis BVP vienam gyventojui (GDP)	MKĮ	-0,0102**	-0,0121**	-0,0084**	-0,0053**
	SN	(0,0020)	(0,0018)	(0,0023)	(0,0018)
Vidurinis išsilavinimas (HC)	MKĮ	0,0042	0,0019	0,0028	0,0090
	SN	(0,0053)	(0,0052)	(0,0058)	(0,0056)
Bendra darbo jėga (LF)	MKĮ	-0,0093	0,0066	-0,0314	-0,0686
	SN	(0,0685)	(0,0666)	(0,0731)	(0,0723)
Valdžios sektoriaus išlaidos (GE)	MKĮ	-0,0171**	-0,0181**	-0,0328**	-0,0241**
	SN	(0,0041)	(0,0038)	(0,0038)	(0,0041)
Bendras kapitalo formavimas (K)	MKĮ	0,0392**	0,0397**	0,0412**	0,0415**
	SN	(0,0043)	(0,0042)	(0,0044)	(0,0043)
Išlaidos MTTP (A)	MKĮ	-0,0008	-0,0015	-0,0074**	-0,0020
	SN	(0,0012)	(0,0011)	(0,0012)	(0,0013)
Tiesioginės užsienio investicijos (FDI)	MKĮ	0,0016**	-0,0008	-0,0015	-2,779e-04
	SN	(0,0006)	(0,0008)	(0,0009)	(0,0007)

14 lentelės pabaiga

Priklausomas kintamasis – vidutinis penkerių metų ekonomikos augimo tempas		KOF modelis	KOFe modelis	KOFs modelis	KOFp modelis
Nepriklausomi kintamieji					
Infliacija (INF)	MKĮ	-0,0075	-0,0064	0,0468	0,0481*
	SN	(0,0269)	(0,0277)	(0,0304)	(0,0283)
KOF globalizacijos indeksas	MKĮ	-0,0701			
	SN	(0,4322)			
KOF indekso kvadratas	MKĮ	0,0070			
	SN	(0,0506)			
KOFe globalizacijos indeksas	MKĮ		-0,3913**		
	SN		(0,1419)		
KOFe indekso kvadratas	MKĮ		0,0480**		
	SN		(0,0171)		
KOFs globalizacijos indeksas	MKĮ			1,561**	
	SN			(0,7543)	
KOFs indekso kvadratas	MKĮ			-0,1716**	
	SN			(0,0868)	
KOFp globalizacijos indeksas	MKĮ				-0,0088
	SN				(0,0200)
KOFp indekso kvadratas	MKĮ				-0,0013
	SN				(0,0027)
Stebėjimų skaičius		611	611	625	625
Šalių skaičius		44	44	45	45
R²_{kor.}		0,5317	0,5413	0,5152	0,5288

Pastaba: šioje lentelėje yra pateikti anksčiau darbe nurodytos 8 lygties kintamųjų β koeficientai, o skliaustuose standartiniai nuokrypiai (SN). Taip pat į modelį buvo įtraukti μ_t ir λ_i – atitinkamo laiko ir šalies pseudokintamieji, kurie lentelėje nepavaizduoti dėl didelio kintamųjų skaičiaus.

* – koeficientas statistiškai reikšmingas, esant 90% reikšmingumo lygiui.

** – koeficientas statistiškai reikšmingas, esant 95% reikšmingumo lygiui.

Pagal atliktus skaičiavimus ir lentelėje pateiktus duomenis, pastebima, kad bendram ekonomikos augimui pradinis BVP vienam gyventojui didelių pajamų šalių grupėje daro reikšmingą neigiamą poveikį. Koeficiento β reikšmė visuose modeliuose svyruoja nuo -0,005 iki -0,01, o tai reiškia, kad didelių pajamų šalyse, kuriose BVP vienam gyventojui yra vienu procentu didesnis – ekonomikos augimo tempas lėtesnis apie 0,005 – 0,01 procento. Iš pateiktų duomenų, matome, kad didelių pajamų šalyse β koeficientas yra didesnis, nei analizuojant visas pasaulio šalis, o tai reiškia, kad ir neigiama įtaka ekonomikos augimui yra didesnė. Toks rezultatas yra paaiškinamas, kadangi pasiekusios tam tikrą išsivystymo tašką, šalių ekonomika, kurios yra išsivysčiusios labiau pradeda lėčiau augti nei mažiau išsivysčiusių šalių ekonomika.

Didelių pajamų šalių grupėje, vertinant žmogiškojo kapitalo poveikį ekonomikos augimui bei atlikus skaičiavimus, pastebima, kad HC rodiklis ekonomikos augimui daro statistiškai

nereikšmingą teigiamą poveikį. Šio rodiklio β koeficiento reikšmė visuose keturiuose modeliuose svyruoja nuo 0,002 iki 0,01, o tai reiškia šiek tiek mažesnę įtaką nei vertinant visas pasaulio šalis, tačiau vertinant visas pasaulio šalis įtaka buvo statistiškai reikšminga.

Atsižvelgiant į atliktus skaičiavimus, bendros darbo jėgos augimas didelių pajamų šalyse daro nereikšmingą neigiamą poveikį ekonomikos augimui į tyrimo modeliuose, kuriuose įtraukti KOF, KOFs ir KOFp indeksai. Šiuose modeliuose β koeficiento reikšmė svyruoja nuo -0,01 iki -0,07, todėl darbo jėgos metinio augimo tempo padidėjimas vienu procentu, apie 0,01 – 0,07 procento sulėtina ekonomikos augimo tempą (tiesa lėtėjimas yra mažesnis nei tiriant visas pasaulio šalis). Modelyje kuriame įtrauktas KOFe indeksas bendras darbo jėgos augimas daro statistiškai nereikšmingą teigiamą įtaką ekonomikos augimui. Šiame modelyje β koeficientas yra lygus apie 0,07, o tai reiškia, kad didelių pajamų šalyse, kai į modelį įtraukiamas ekonominės globalizacijos indeksas, metinis bendros darbo jėgos padidėjimas vienu procentu apie 0,07 procento paspartina ekonomikos augimo tempą.

Pagal atliktus skaičiavimus ir lentelėje pateiktus duomenis, pastebima, kad valdžios sektoriaus išlaidos didelių pajamų šalyse daro reikšmingą neigiamą poveikį ekonomikos augimui. Kadangi β koeficiento reikšmė visuose keturiuose modeliuose svyruoja nuo -0,017 iki -0,033, tai reiškia, kad vienu procentu padidėjus valdžios sektoriaus išlaidoms, bendras ekonomikos augimo tempas lėtėja vidutiniškai apie 0,017 – 0,033 procento, o tai didesnis lėtėjimo tempas nei atliekant tyrimą su visomis pasaulio šalimis. Toks efektas gali atsirasti todėl, kad labiau išsivysčiusiose šalyse yra labiau išvystytas valdžios mechanizmas, o tai reikalauja daugiau išlaidų jo išlaikymui.

Didelių pajamų šalių grupėje, vertinant bendro kapitalo formavimo poveikį ekonomikos augimui, pastebima, kad šis rodiklis turi reikšmingą teigiamą poveikį, nes β koeficientas, visuose keturiuose modeliuose, svyruoja nuo 0,039 iki 0,041. Tai reiškia, kad bendrojo kapitalo formavimui, didelių pajamų šalių grupėje, padidėjus vienu procentu, bendras ekonomikos augimo tempas padidėja vidutiniškai 0,039 – 0,041 procento. Kadangi šiame tyrime bendrasis kapitalo formavimas yra matuojamas, kaip procentinė dalis nuo BVP, tai įvertinus skaičiavimus, galime pastebėti, kad kuo didesnę dalį BVP sudaro bendro kapitalo formavimas, tuo sparčiau auga ekonomika. Tokia pat tendencija buvo stebima ir 3.1. skyriuje, kur į tyrimą buvo įtrauktos visos pasaulio šalys.

Atsižvelgiant į atliktus skaičiavimus, išlaidos moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai, didelių pajamų šalių grupėje, daro neigiamą poveikį ekonomikos augimui, nes β koeficientas visuose modeliuose svyruoja nuo -0,001 iki -0,007, ir šie rezultatai yra priešingi tiems, kurie buvo gauti analizuojant poveikį ir įtraukiant visas pasaulio šalis, kaip atskirus objektus. Gautas rezultatas parodo, kad didelių pajamų šalių grupėje, išlaidų MTTP padidėjimas

1 procentu sulėtina ekonomikos augimo tempą apie 0,001 – 0,007 procento. Tačiau statistiškai reikšmingas poveikis stebimas tik modelyje su KOFs, kur β koeficientas lygus -0,007. Tokių rezultatų priežastimi gali būti išsivysčiusių šalių investicijos į sudėtingus mokslinius tyrimus, susijusius su technologijų, procesų ar produktų gerinimu, o tokie tyrimai užtrunka ilgiau ir atsiperka vėliau.

Tiesioginės užsienio investicijos didelių pajamų šalių grupėje daro statistiškai reikšmingą teigiamą poveikį ekonomikos augimui modelyje su KOF indeksu, čia β koeficientas yra apie 0,02, tuo tarpu vertinant visas pasaulio šalis FDI poveikis ekonomikos augimui buvo nereikšmingas. Tai galima paaiškinti tuo, kad gerai išsivysčiusiose šalyse yra daugiau pakankamai išsilavinusio žmogiškojo kapitalo, todėl tiesioginės užsienio investicijos skatina konkurenciją ir padeda darbuotojams kelti kvalifikaciją, kai tuo tarpu investicijos į mažai išsivysčiusias šalis, dažnu atveju, tampa pigios darbo jėgos panaudojimu ir pridėtinės vertės grąža investuojančiai šaliai.

Atlikus skaičiavimus ir išanalizavus duomenis, pastebima, kad infliaciją matuojantis vartotojų kainų pokytis, didelių pajamų šalių grupėje, ekonomikos augimui daro reikšmingą teigiamą poveikį, modelyje su KOFp. Koeficiento β reikšmė yra apie 0,05, o tai reiškia, kad metiniam infliacijos tempui padidėjus vienu procentu, ekonomikos augimo tempas padidėja apie 0,05 procento. Modeliuose su globalizacijos indeksu KOF bei ekonomine globalizacijos dimensija, infliacijos poveikis ekonomikos augimui yra statistiškai nereikšmingas ir neigiamas, o modelyje su KOFs statistiškai nereikšmingas ir teigiamas.

Tiriant kokį poveikį ekonomikos augimui, didelių pajamų šalių grupėje, turi KOF globalizacijos indeksas, gaunamas statistiškai nereikšmingas neigiamas poveikis, čia β koeficientas yra apie -0,07. Tai reiškia, kad didelių pajamų šalių grupėje, globalizacijai padidėjus 1 procentu – ekonomikos augimo tempas sulėtėja apie 0,07 procento. Tuo tarpu KOF indekso kvadratas įgyja teigiamą reikšmę lygią 0,007, o tai reiškia, kad tarp globalizacijos ir ekonomikos augimo egzistuoja netiesinis ryšys. Įvertinus gautus rezultatus, didelių pajamų šalių grupėje bendra globalizacija turi neigiamą poveikį ekonomikos augimui kol KOF indeksas pasiekia 145,90 skaitinę reikšmę. Pasiekus šį lūžio tašką ribinis globalizacijos poveikis ekonomikos augimui iš neigiamo tampa teigiamu ir pradeda daryti teigiamą įtaką ekonomikos augimui. Nevaržomas įvairaus tipo kapitalo judėjimas (globaliu mastu), gali būti viena iš priežasčių, kodėl globalizacija turi neigiamą poveikį ekonomikos augimui, didelių pajamų šalyse, nes šis kapitalo judėjimas yra ydingas išsivysčiusių šalių vidaus rinkai ir konkurencijai. Ekonominė globalizacija, didelių pajamų šalyse, daro statistiškai reikšmingą neigiamą poveikį ekonomikos augimui. Koeficiento β reikšmė yra apie -0,39, o tai reiškia, kad ekonominės globalizacijos indeksui padidėjus 1 procentu, ekonomikos augimo tempas sulėtėja apie 0,39 procento. Kadangi

ekonominės globalizacijos indekso kvadratas, didelių pajamų šalių grupėje, įgyja statistiškai reikšmingą teigiamą reikšmę, kuri lygi apie 0,048, tai ekonominė globalizacija neigiamą poveikį ekonomikos augimo tempui turi tol, kol KOFe indeksas pasiekia 58,81 skaitinę reikšmę. Nuo šio lūžio taško ekonominė globalizacija aukštų pajamų šalyse pradeda daryti teigiamą įtaką ekonomikos augimui. Kadangi ekonominė globalizacija turėjo teigiamą, statistiškai nereikšmingą, poveikį ekonomikos augimui, analizuojant viso pasaulio šalis, tai šalių išsivystymo lygis yra svarbus kriterijus atliekant ekonominės globalizacijos poveikio ekonomikos augimui tyrimą. Tikėtina, kad šis neigiamas ekonominės globalizacijos poveikis išsivysčiusių šalių ekonomikai susidaro todėl, kad panaikinus importų barjerus ir išvysčius tarptautinę prekybą, mažos šalys pradeda importuoti produkciją, kuriai sukurti reikalingi mažesni gamybos kaštai (dėl pigesnės darbo jėgos ir žemesnės kvalifikacijos darbo jėgos). Kadangi importuojama produkcija yra pigesnė, siekiant išlikti konkurencingais, vietos verslininkai turi mažinti savo sukuriamo produkto kainą, o tai reiškia mažesnes pajamas ir mažesnę pridėtinę vertę. Socialinė globalizacija, priešingai nei ekonominė, didelių pajamų šalyse, daro statistiškai reikšmingą teigiamą įtaką ekonomikos augimui. Koeficiento β reikšmė yra apie 1,56, o tai reiškia, kad socialinės globalizacijos indeksui padidėjus 1 procentui, bendras ekonomikos augimo tempas padidėja apie 1,56 procento. KOFs indekso kvadrato β reikšmė yra neigiama ir statistiškai reikšminga, kuri lygi apie -0,17. Įvertinus gautas reikšmes, matome, kad teigiamas socialinės globalizacijos poveikis ekonomikos augimui egzistuoja tol, kol KOFs indekso reikšmė pasiekia 94,48 skaitinę reikšmę. Pasiekus šį lūžio tašką ribinis socialinės globalizacijos daromas poveikis ekonomikos augimui pradeda mažėti, o ekonomikos augimo tempas lėtėti. Gauti rezultatai rodo, kad didelių pajamų šalyse laisvas informacijos ir žmonių judėjimas padeda spartinti ekonomikos augimo tempą. Išvystyta infrastruktūra lemia didesnę turistų skaičių, kurie prisideda prie šalies pajamų augimo, o žmogiškojo kapitalo migracija užpildo darbo rinką, kas padeda kurti didesnę vidaus produktą. Atsižvelgiant į atliktus skaičiavimus, politinė globalizacija didelių pajamų šalyse, ekonomikos augimui daro statistiškai nereikšmingą neigiamą poveikį. Koeficiento β reikšmė yra apie 0,009, o tai reiškia, kad politinės globalizacijos indeksui padidėjus 1 procentu, ekonomikos augimo tempas lėtėja apie 0,009 procento. Atsižvelgiant į tai, kad politinės globalizacijos indekso kvadratas nepakeičia ženklo, vadinasi, didelių pajamų šalyse, politinė globalizacija daro didėjančią ribinį neigiamą poveikį ekonomikos augimui. Tokia situacija atsiranda todėl, kad išsivysčiusios šalys dažniau dalyvauja JT misijoje (kas yra viena iš politinės globalizacijos dedamųjų) ir teikia įvairią paramą, kompensacijas ar išmokas skurdžioms arba nukentėjusiomis šalims. Dėl šios priežasties šalys patiria daugiau išlaidų. Taip pat dalyvavimas įvairiose tarptautinėse organizacijose gali reikšti, kad šalys turi teikti tam tikras lengvatas ar subsidijas, dėl kurių surenkama mažiau pajamų.

Vertinant koreguotą determinacijos koeficientą $R^2_{kor.}$, didelių pajamų šalių grupėje, jo reikšmė, visuose keturiuose modeliuose, svyruoja nuo 51,52 iki 54,13 procento. Tai reiškia, kad įtraukti į lygtį, nepriklausomi kintamieji paaiškina 51,52 – 54,13 procentą ekonomikos augimo tempo variacijų, o tai yra didesnis intervalas nei į modelį įtraukus visas pasaulio šalis, kaip atskirus objektus.

Toliau į skaičiavimus bus įtraukiamos vidutinių pajamų šalys ir aptariami gauti rezultatai. Rezultatai bus lyginami su jau aptartomis analizėmis (didelių pajamų šalių grupės ir viso pasaulio šalių).

3.3. Globalizacijos poveikio ekonomikos augimui vertinimo rezultatai vidutinių pajamų šalių grupėje

Vidutinių pajamų šalių grupės skaičiavimams atlikti, atsižvelgiant į statistinių duomenų prieinamumą, įtraukti 57 šalių statistiniai duomenys. Iš viso atlikti 482 stebėjimai. Modelių koeficientų įverčiai (MKĮ) ir jų statistinis reikšmingumas, įtraukus vidutinių pajamų šalis, pateikiami 15 lentelėje:

15 lentelė

Modelių koeficientų įverčiai bei jų statistinis reikšmingumas vidutinių pajamų šalių grupėje

Priklausomas kintamasis – vidutinis penkerių metų ekonomikos augimo tempas		KOF modelis	KOFe modelis	KOFs modelis	KOFp modelis
Nepriklausomi kintamieji					
Konstanta	MKĮ	0,1281	-0,0161	0,0965	0,2578
	SN	(0,5696)	(0,1887)	(0,2028)	(0,3189)
Pradinis BVP vienam gyventojui (GDP)	MKĮ	-0,0036*	-0,0080**	-0,0012	-0,0046**
	SN	(0,0019)	(0,0018)	(0,0021)	(0,0017)
Vidurinis išsilavinimas (HC)	MKĮ	0,0188**	0,0208**	0,0243**	0,0162**
	SN	(0,0051)	(0,0050)	(0,0053)	(0,0051)
Bendra darbo jėga (LF)	MKĮ	-0,3529**	-0,2249**	-0,3619**	-0,3143**
	SN	(0,0942)	(0,0931)	(0,0939)	(0,0920)
Valdžios sektoriaus išlaidos (GE)	MKĮ	-0,0186**	-0,0188**	-0,0132**	-0,0207**
	SN	(0,0053)	(0,0053)	(0,0054)	(0,0054)
Bendras kapitalo formavimas (K)	MKĮ	0,0281**	0,0314**	0,0296**	0,0271**
	SN	(0,0043)	(0,0043)	(0,0042)	(0,0043)
Išlaidos MTTP (A)	MKĮ	0,0015	0,0024	-0,0003	0,0032**
	SN	(0,0017)	(0,0017)	(0,0016)	(0,0019)
Tiesioginės užsienio investicijos (FDI)	MKĮ	-0,0028	-0,0092**	-0,0017	-0,0060**
	SN	(0,0021)	(0,0023)	(0,0020)	(0,0019)
Infliacija (INF)	MKĮ	-0,0690**	-0,0641**	-0,0677**	-0,0693**
	SN	(0,0076)	(0,0070)	(0,0070)	(0,0071)

15 lentelės pabaiga

Priklausomas kintamasis – vidutinis penkerių metų ekonomikos augimo tempas		KOF modelis	KOFe modelis	KOFs modelis	KOFp modelis
Nepriklausomi kintamieji					
KOF globalizacijos indeksas	MKĮ	-0,0301			
	SN	(0,2821)			
KOF indekso kvadratas	MKĮ	-0,0004			
	SN	(0,0353)			
KOFe globalizacijos indeksas	MKĮ		0,0105		
	SN		(0,0984)		
KOFe indekso kvadratas	MKĮ		0,0016		
	SN		(0,0128)		
KOFs globalizacijos indeksas	MKĮ			-0,0411	
	SN			(0,1072)	
KOFs indekso kvadratas	MKĮ			0,0008	
	SN			(0,0141)	
KOFp globalizacijos indeksas	MKĮ				-0,0814
	SN				(0,1578)
KOFp indekso kvadratas	MKĮ				0,0068
	SN				(0,0193)
Stebėjimų skaičius		482	482	482	482
Šalių skaičius		57	57	57	57
$R^2_{kor.}$		0,4467	0,4489	0,4571	0,4572

Pastaba: šioje lentelėje yra pateikti anksčiau darbe nurodytos 8 lygties kintamųjų β koeficientai, o skliaustuose standartiniai nuokrypiai (SN). Taip pat į modelį buvo įtraukti μ_t ir λ_t – atitinkamo laiko ir šalies pseudokintamieji, kurie lentelėje nepavaizduoti dėl didelio kintamųjų skaičiaus.

* – koeficientas statistiškai reikšmingas, esant 90% reikšmingumo lygiui.

** – koeficientas statistiškai reikšmingas, esant 95% reikšmingumo lygiui.

Įvertinus gautus rezultatus, pastebima, nepriklausomų kintamųjų (išskyrus globalizacijos indeksus KOF, KOFe, KOFs ir KOFp) daromo poveikio, vidutinių pajamų šalių grupėje, ekonomikos augimui tendencijos išlieka tos pačios, kaip ir anksčiau aptartuose tyrimuose. Pavyzdžiui, lyginant, visų trijų tyrimų, žmogiškojo kapitalo įtaką ekonomikos augimui, pastebima, kad ir šiuo atveju, poveikis yra statistiškai reikšmingas ir teigiamas. Koeficiento β reikšmė svyruoja nuo 0,016 iki 0,024. Šį teigiamą poveikį galima paaiškinti tuo, kad vidutinių pajamų šalių grupėje greičiau užpildomas žmogiškasis kapitalas, nes jose sukuriama daugiau kvalifikuotos darbo jėgos, tokiu atveju sukuriama daugiau kokybiško produkto, kuris savo ruožtu prisideda prie ekonomikos tempo augimo.

Atsižvelgiant į atliktus skaičiavimus, bendros darbo jėgos (LF) augimas daro reikšmingą neigiamą poveikį ekonomikos augimui, vidutinių pajamų šalių grupėje. Kadangi β koeficiento reikšmė svyruoja nuo -0,22 iki -0,36, tai darbo jėgos metinio augimo tempo padidėjimas vienu procentu, apie 0,22 – 0,36 procento sulėtina ekonomikos augimo tempą, o tai yra reikšmingesnis

pokyti lyginant su ankstesniais tyrimais. Tam įtakos gali turėti lėtesnis dirbančių asmenų didėjimas nei bendrosios darbo jėgos augimas, dėl to vidutinių pajamų šalys patiria daugiau išlaidų nedirbančių asmenų išlaikymui.

Pagal atliktus skaičiavimus ir lentelėje pateiktus duomenis, pastebima, kad valdžios sektoriaus išlaidos (GE) vidutinių pajamų šalių grupėje daro reikšmingą neigiamą poveikį ekonomikos augimui. Kadangi β koeficiento reikšmė, visuose keturiuose modeliuose, svyruoja nuo -0,013 iki -0,021, tai reiškia, kad vienu procentu padidėjus valdžios sektoriaus išlaidoms, bendras ekonomikos augimo tempas lėtėja vidutiniškai apie 0,013-0,021 procento. Lyginant šį rodiklį su didelių pajamų šalių grupe, pastebėtinas neigiamos įtakos sumažėjimas. Tam priežasties gali turėti labiau išsivysčiusių šalių sudėtingesnis ir labiau išvystytas valdžios mechanizmas, kuris reikalauja daugiau išlaidų.

Vertinant bendro kapitalo formavimo (K) poveikį ekonomikos augimui, vidutinių pajamų šalių grupėje, darytina išvada, kad šis rodiklis turi reikšmingą teigiamą poveikį, nes β koeficientas visuose keturiuose modeliuose svyruoja nuo 0,027 iki 0,031. Tai reiškia, kad bendrojo kapitalo formavimui, vidutinių pajamų šalių grupėje, padidėjus vienu procentui, bendras ekonomikos augimo tempas padidėja vidutiniškai 0,027 – 0,031 procento. Poveikio tendencija išlieka tokia pati, kaip ir anksčiau atliktuose tyrimuose, kur buvo įtrauktos visos pasaulio šalyse ir didelių pajamų šalių grupė.

Atsižvelgiant į atliktus skaičiavimus, išlaidos moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai, vidutinių pajamų šalių grupėje, daro skirtingą poveikį ekonomikos augimui, priklausomai nuo to, kokia globalizacijos dimensija ar bendras globalizacijos KOF indeksas įtraukiamas į modelį. Modeliuose, kuriuose globalizacijos lygiui matuoti yra įtrauktas KOF, KOF_e arba KOF_p indeksas, išlaidų MTTP įtaka ekonomikos augimui yra teigiama. KOF ir KOF_e įtaka statistiškai nereikšminga, o KOF_p statistiškai reikšminga ir koeficientas β yra apie 0,003. Modelyje su KOFs indeksu, išlaidos MTTP ekonomikos augimui daro statistiškai nereikšmingą neigiamą poveikį. Rezultatai skiriasi nuo gautų analizuojant didelių pajamų šalių grupę. Tai paaiškinama tuo, kad mažiau išsivysčiusios šalys investuoja į paprastesnius (dažnu atveju egzistencinius tyrimus), kurių atsiperkamumas yra greitesnis.

Vertinant tiesioginių užsienio investicijų įtaką ekonomikos augimui, vidutinių pajamų šalių grupėje, pastebima, kad visais atvejais įtaka yra neigiama, tačiau modeliuose su KOF ir KOFs poveikis yra statistiškai nereikšmingas, o modeliuose su KOF_e ir KOF_p – reikšmingas. KOF_e β koeficientas yra apie -0,009, o modelyje su KOF_p koeficientas β lygus apie -0,006. Gauti rezultatai yra priešingi tyrimui, kai buvo įtraukiamos visos pasaulio šalys kaip atskiri objektai. Tikėtina, kad užsienio investicijos į mažesnių pajamų šalis skatina netolygią šalies ūkio plėtrą dėl netolygaus investicijų pasiskirstymo.

Atlikus skaičiavimus ir išanalizavus duomenis, pastebima, kad infliaciją matuojantis vartotojų kainų pokytis, vidutinių pajamų šalių grupėje, ekonomikos augimui daro reikšmingą neigiamą poveikį. Koeficiento β reikšmė visuose keturiuose modeliuose svyruoja nuo -0,064 iki -0,069, o tai reiškia, kad metiniam infliacijos tempui padidėjus vienu procentu, ekonomikos augimo tempas sumažėja apie 0,064 – 0,069 procento. Šis poveikis yra didesnis nei didelių pajamų šalių grupėje. Tai paaiškinama tuo, kad vidutinių pajamų šalys yra jautresnės vartotojų kainų indekso pokyčiams, todėl infliacija vidutinių pajamų šalių grupėje turi didesnę neigiamą poveikį ekonomikos augimui.

Tiriant kokį poveikį ekonomikos augimui vidutinių pajamų šalių grupėje turi KOF globalizacijos indeksas, gaunamas statistiškai nereikšmingas neigiamas poveikis, čia β koeficientas yra apie -0,03. Tai reiškia, kad vidutinių pajamų šalių grupėje, globalizacijai padidėjus 1 procentu – ekonomikos augimo tempas sulėtėja apie 0,03 procento. Tuo tarpu KOF indekso kvadratas yra neigiamas ir reikšmė lygi apie -0,0004, o tai reiškia, kad tarp globalizacijos ir ekonomikos augimo egzistuoja tiesinis neigiamas ryšys. Vadovaujantis gautais tyrimo rezultatais, galima teigti, kad laisvas kapitalo judėjimas globaliu mastu lemia šalių vidaus rinkos išsireguliovimą ir tokiu būdu sukuriama mažesnė bendrą produktą, tiek didelių pajamų šalių grupėje, tiek ir vidutinių.

Ekonominė globalizacija, vidutinių pajamų šalyse, daro statistiškai nereikšmingą teigiamą poveikį ekonomikos augimui. Koeficiento β reikšmė yra apie 0,01, o tai reiškia, kad ekonominės globalizacijos indeksui, vidutinių pajamų šalių grupėje, padidėjus 1 procentu, ekonomikos augimo tempas padidėja apie 0,01 procento. Kadangi ekonominės globalizacijos indekso kvadratas vidutinių pajamų šalių grupėje įgyja teigiamą reikšmę, vadinasi yra paneigiama anksčiau iškelta hipotezė, kad egzistuoja netiesinis ryšys tarp globalizacijos ir jos atskirų dimensijų ir ekonomikos augimo tempo. Lyginant gautus rezultatus, galima teigti, kad vidutinių pajamų šalių grupėje, priešingai nei didelių pajamų šalių grupėje, ekonominės globalizacijos sąlygojami veiksniai padeda sukurti didesnę bendrą vidaus produktą.

Socialinė globalizacija, priešingai nei ekonominė, vidutinių pajamų šalyse, daro statistiškai nereikšmingą neigiamą įtaką ekonomikos augimui. Koeficiento β reikšmė yra apie -0,041, o tai reiškia, kad socialinės globalizacijos indeksui padidėjus 1 procentui, bendras ekonomikos augimo tempas sulėtėja apie 0,04 procento. KOFs indekso kvadrato β reikšmė yra teigiama ir statistiškai nereikšminga, kuri lygi apie 0,0008. O tai patvirtina prielaidą, kad egzistuoja netiesinis ryšys tarp socialinės globalizacijos ir ekonomikos augimo tempo. Įvertinus gautas reikšmes, matome, kad teigiamas socialinės globalizacijos poveikis ekonomikos augimui egzistuoja tol, kol KOFs indekso reikšmė pasiekia $2,00E+10$ skaitinę reikšmę. Pasiekus šį lūžio tašką ribinis socialinės globalizacijos daromas poveikis ekonomikos augimui pradeda didėti, o

ekonomikos augimo tempas augti. Kadangi praktiškai tokio socialinės globalizacijos lygio pasiekti yra neįmanoma, galima teigti, kad socialinė globalizacija, vidutinių pajamų šalių grupėje, daro neigiamą įtaką ekonomikos augimo tempui. Neigiamas socialinės globalizacijos poveikis ekonomikos augimui vidutinių pajamų šalių grupėje gali būti paaiškintas tuo, kad išsilavinęs žmogiškasis kapitalas gali migruoti į išsivysčiusias šalis, kur gali gauti didesni atlygi už kvalifikuotą darbą. Tokiu būdu besivystančiose šalyse lieka mažiau kvalifikuotos darbo jėgos, kuri galėtų tobulinti technologijas ar sukurti efektyvesnį gamybos procesą ir užtikrinti sukuriama didesnę bendrą vidaus produktą.

Atsižvelgiant į atliktus skaičiavimus, politinė globalizacija, vidutinių pajamų šalyse, ekonomikos augimui daro statistiškai nereikšmingą neigiamą poveikį. Koeficiento β reikšmė yra apie -0,08, o tai reiškia, kad politinės globalizacijos indeksui padidėjus 1 procentu, ekonomikos augimo tempas lėtėja apie 0,08 procento. Priešingai nei didelių pajamų šalių grupėje, vidutinių pajamų šalių grupėje, tarp politinės globalizacijos ir ekonomikos augimo tempo egzistuoja netiesinis ryšys ir politinės globalizacijos indeksui pasiekus lūžio tašką ties 369,59 skaitine išraiška, politinė globalizacija pradeda daryti teigiamą poveikį bendram ekonomikos augimui. Tokią situaciją galima paaiškinti, kaip ir didelių pajamų šalių grupėje, taip ir vidutinių pajamų šalių grupėje, šalys dažniau dalyvauja JT misijose kaip paramos teikėjos, o ne gavėjos. Tai skatina išlaidas, o kartu ir mažesnę sukuriama vidaus produktą.

Vertinant koreguotą determinacijos koeficientą $R^2_{kor.}$, vidutinių pajamų šalių grupėje, jo reikšmė visuose keturiuose modeliuose svyruoja nuo 44,67 iki 45,72 procento. Tai reiškia, kad įtraukti į lygtį, nepriklausomi kintamieji paaiškina 44,67 – 45,72 procentų ekonomikos augimo tempo variacijų, o tai yra didesnis intervalas nei į modelį įtraukus visas pasaulio šalis, kaip atskirus objektus, tačiau mažesnis nei analizuojant didelių pajamų šalių grupę. Iš to galima daryti išvadą, kad kuo daugiau šalių statistinių duomenų yra įtraukiama į analizę, tuo mažesnis ekonomikos temų variacijos intervalas yra paaiškinamas.

Toliau į skaičiavimus bus įtraukiamos mažų pajamų šalys ir aptariami gauti rezultatai. Rezultatai bus lyginami su jau aptartomis analizėmis (didelių pajamų šalių grupės, vidutinių pajamų šalių grupės ir viso pasaulio šalių kaip atskirų objektų).

3.4. Globalizacijos poveikio ekonomikos augimui vertinimo rezultatai mažų pajamų šalių grupėje

Mažų pajamų šalių grupės skaičiavimams atlikti, atsižvelgiant į statistinių duomenų prieinamumą, įtraukti 10 šalių statistiniai duomenys. Iš viso atlikti 42 stebėjimai. Modelių koeficientų įverčiai (MKI) ir jų statistinis reikšmingumas, įtraukus vidutinių pajamų šalis, pateikiami 16 lentelėje:

Modelių koeficientų įverčiai bei jų statistinis reikšmingumas mažų pajamų šalių grupėje

Priklausomas kintamasis – vidutinis penkerių metų ekonomikos augimo tempas		KOF modelis	KOFe modelis	KOFs modelis	KOFp modelis
Nepriklausomi kintamieji					
Konstanta	MKĮ	-7,589**	1,557**	-3,967**	-2,591
	SN	(2,641)	(0,5519)	(0,7778)	(4,559)
Pradinis BVP vienam gyventojui (GDP)	MKĮ	-0,0584**	0,0097	-0,0192	-0,0303
	SN	(0,0263)	(0,0193)	(0,0155)	(0,0381)
Vidurinis išsilavinimas (HC)	MKĮ	0,0004	-0,0323**	-0,0364**	0,0020
	SN	(0,0128)	(0,0155)	(0,0107)	(0,0180)
Bendra darbo jėga (LF)	MKĮ	-0,2887	-0,6672**	-0,2579	-0,6821**
	SN	(0,2996)	(0,2585)	(0,1989)	(0,2776)
Valdžios sektoriaus išlaidos (GE)	MKĮ	-0,0032	-0,0186	-0,0304**	-0,0029
	SN	(0,0137)	(0,0148)	(0,0116)	(0,0162)
Bendras kapitalo formavimas (K)	MKĮ	0,0123	0,0095	0,0107	0,0009
	SN	(0,0127)	(0,0128)	(0,0102)	(0,0150)
Išlaidos MTTP (A)	MKĮ	0,0113**	0,0086	0,0059	0,0105*
	SN	(0,0050)	(0,0053)	(0,0041)	(0,0059)
Tiesioginės užsienio investicijos (FDI)	MKĮ	-0,0092*	0,0060	-0,0045**	0,0027
	SN	(0,0044)	(0,0035)	(0,0020)	(0,0027)
Infliacija (INF)	MKĮ	0,0227	-0,1179	0,0503	-0,1161
	SN	(0,1691)	(0,1601)	(0,1276)	(0,1923)
KOF globalizacijos indeksas	MKĮ	3,981**			
	SN	(1,349)			
KOF indekso kvadratas	MKĮ	-0,4918**			
	SN	(0,1676)			
KOFe globalizacijos indeksas	MKĮ		-0,8337**		
	SN		(0,3089)		
KOFe indekso kvadratas	MKĮ		0,1141**		
	SN		(0,0419)		
KOFs globalizacijos indeksas	MKĮ			2,248**	
	SN			(0,4221)	
KOFs indekso kvadratas	MKĮ			-0,3013**	
	SN			(0,0570)	
KOFp globalizacijos indeksas	MKĮ				1,288
	SN				(2,176)
KOFp indekso kvadratas	MKĮ				-0,1468
	SN				(0,2678)
Stebėjimų skaičius		42	42	42	42
Šalių skaičius		10	10	10	10
R²_{kor.}		0,7867	0,7739	0,8782	0,7149

Pastaba: šioje lentelėje yra pateikti anksčiau darbe nurodytos 8 lygties kintamųjų β koeficientai, o skliaustuose standartiniai nuokrypiai (SN). Taip pat į modelį buvo įtraukti μ_t ir λ_i – atitinkamo laiko ir šalies pseudokintamieji, kurie lentelėje nepavaizduoti dėl didelio kintamųjų skaičiaus.

* – koeficientas statistiškai reikšmingas, esant 90% reikšmingumo lygiui.

** – koeficientas statistiškai reikšmingas, esant 95% reikšmingumo lygiui.

Įvertinus gautus rezultatus, pastebima nepriklausomų kintamųjų (išskyrus globalizacijos indeksus KOF, KOFe, KOFs ir KOFp) daromo poveikio mažų pajamų šalių grupėje ekonomikos augimui tendencijos išlieka tos pačios, kaip ir anksčiau aptartuose tyrimuose, kai buvo analizuotos visos pasaulio šalys kaip atskiri objektai ir didelių bei vidutinių pajamų šalių grupės.

Pagal atliktus skaičiavimus ir lentelėje pateiktus duomenis, pastebima, kad bendram ekonomikos augimui mažų pajamų šalių grupėje pradinis BVP vienam gyventojui daro reikšmingą neigiamą poveikį, kai į modelį įtrauktas bendras globalizacijos indeksas KOF. Koeficiento β reikšmė yra apie -0,058, o tai reiškia, kad mažų pajamų šalyse, kuriose BVP vienam gyventojui yra vienu procentu didesnis – ekonomikos augimo tempas lėtesnis apie 0,058 procento. Gautas rezultatas dar kartą patvirtina neoklasikinę hipotezę, kad kuo labiau šalis išsivysčiusi, tuo lėčiau vystosi jos ekonomika.

Vertinant žmogiškojo kapitalo poveikį ekonomikos augimui į tyrimą įtrauktas vidurinio išsilavinimo lygio (HC) rodiklis. Atlikus skaičiavimus, mažų pajamų šalių grupėje, pastebima, kad HC rodiklis ekonomikos augimui daro statistiškai reikšmingą neigiamą poveikį, kai į modelį įtrauktas KOFe arba KOFs globalizacijos indeksai. Šio rodiklio β koeficiento reikšmė, atitinkamai yra apie -0,032 ir 0,036, o tai reiškia, kad mažų pajamų šalyse, kuriose vidurinio išsilavinimo lygis padidėja vienu procentu – ekonomikos augimo tempas vidutiniškai mažėja apie 0,032 – 0,036 procento. Tiesa, vertinant rodiklį ir į modelį įtraukiant bendrąjį globalizacijos indeksą KOF arba politinės globalizacijos indeksą KOFp, žmogiškojo kapitalo įtaka ekonomikos augimui tampa statistiškai nereikšminga ir teigiama. Tokius rezultatus galima paaiškinti tuo, kad mažų pajamų šalyse augant išsilavinusių žmonių skaičiui darbo rinka nespėja prisitaikyti ir neatsiranda pakankamai kvalifikuoto darbo vietų. Taip pat didėjant žmonių skaičiui, siekiančių įgyti išsilavinimą, auga valstybės išlaidos edukaciniam mechanizmui. Didelių ir vidutinių pajamų šalių grupėse tendencija buvo priešinga, nes labiau išsivysčiusiose šalyse yra labiau išvystyta pramonė, valdžios sektorius ir edukacinis mechanizmas, o tai leidžia sparčiau išsilavinusiam žmogui įsilieti į kvalifikuoto darbo rinką ir sukurti aukštą pridėtinę vertę turintį produktą.

Atsižvelgiant į atliktus skaičiavimus, bendros darbo jėgos (LF) augimas mažų pajamų šalių grupėje daro reikšmingą neigiamą poveikį ekonomikos augimui. Kadangi β koeficiento reikšmė svyruoja nuo -0,26 iki -0,68, tai darbo jėgos metinio augimo tempo padidėjimas vienu procentu, apie 0,26 – 0,68 procento sulėtina ekonomikos augimo tempą. Tokia pati tendencija buvo stebima ir į tyrimą įtraukiant viso pasaulio šalis kaip atskirus objektus bei didelių ir vidutinių pajamų šalių grupes. Tokia situacija gali susidaryti dėl to, kad augant bendrai darbo jėgai, dirbančių žmonių skaičius didėja lėčiau ir valstybei reikia išlaikyti daugiau bedarbių, o tai didina išlaidas, o taip pat sukuriamas mažesnis bendras vidaus produktas.

Pagal atliktus skaičiavimus ir lentelėje pateiktus duomenis, pastebima, kad valdžios sektoriaus išlaidos (GE) mažų pajamų šalių grupėje daro reikšmingą neigiamą poveikį ekonomikos augimui. Kadangi β koeficiento reikšmė visuose keturiuose modeliuose svyruoja nuo -0,003 iki -0,03, tai reiškia, kad vienu procentu padidėjus valdžios sektoriaus išlaidoms, bendras ekonomikos augimo tempas lėtėja vidutiniškai apie 0,003-0,03 procento. Kadangi tokia pati tendencija stebima ir anksčiau atliktuose tyrimuose, galime daryti išvadą, kad valstybės sektoriaus išlaidų didėjimas lėtina ekonomikos augimą neatsižvelgiant į šalies išsivystymo lygį.

Vertinant bendro kapitalo formavimo (K) mažų pajamų šalių grupėje poveikį ekonomikos augimui, gautas rezultatas sutampa su anksčiau analizuotas atvejais, kai į tyrimą buvo įtrauktos visos pasaulio šalys kaip atskiri objektai ir didelių bei vidutinių pajamų šalių grupės. Bendrojo kapitalo formavimo poveikis ekonomikos augimui yra teigiamas, tačiau mažų pajamų šalių grupėje jis nėra statistiškai reikšmingas. Tikėtina, kad didelių ir vidutinių pajamų šalių grupės geba efektyviau išnaudoti kapitalą kuriant bendrą vidaus produktą, lyginant su mažų pajamų šalių grupe. Tačiau bet kuriuo atveju bendro kapitalo formavimas daro teigiamą įtaką ekonomikos augimui, neatsižvelgiant į šalies išsivystymo lygį.

Atsižvelgiant į atliktus skaičiavimus, išlaidos moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai mažų pajamų šalių grupėje daro teigiamą poveikį ekonomikos augimui, nes β koeficientas visuose modeliuose svyruoja nuo 0,006 iki 0,011, ir šie rezultatai yra priešingi tiems, kurie buvo gauti analizuojant poveikį ir įtraukiant didelių pajamų šalis. Gautas rezultatas parodo, kad mažų pajamų šalių grupėje, išlaidų MTTP padidėjimas 1 procentu pagreitina ekonomikos augimo tempą apie 0,006 – 0,011 procento. Tačiau statistiškai reikšmingas poveikis stebimas tik modeliuose su KOF ir KOFp, kur β koeficientai atitinkamai yra apie 0,011 ir 0,010. Tokius rezultatus galime paaiškinti tuo, kad mažų pajamų šalys investuoja į paprastus ir trumpalaikius (dažniausiai) egzistencinius projektus (geriamo vandens, elektros ar nuotekų gerinimo), kurie greičiau atsiperka ir teikia naudą.

Vertinant tiesioginių užsienio investicijų įtaką ekonomikos augimui mažų pajamų šalių grupėje pastebima, kad modeliuose su KOF ir KOFs įtaka yra statistiškai reikšminga ir neigiama. β koeficientai atitinkamai yra apie -0,01 ir -0,005. Modeliuose su KOFe ir KOFp užsienio investicijų įtaka ekonomikos augimo tempui yra teigiama, tačiau statistiškai nereikšminga. Šie rezultatai skiriasi nuo anksčiau atliktų tyrimų, todėl apibendrinant galima daryti išvadą, kad tiesioginių užsienio investicijų poveikiui bendram šalies ekonomikos augimui įtakos turi ir pačios šalies (į kurią yra investuojama) išsivystymo lygis.

Atlikus skaičiavimus ir išanalizavus duomenis, pastebima, kad infliaciją matuojantis vartotojų kainų pokytis mažų pajamų šalių grupėje ekonomikos augimui daro nereikšmingą poveikį, modelyje su KOF ir KOFs poveikis yra teigiamas, o modelyje su KOFe ir KOFp –

neigiamas. Lyginant rezultatus su anksčiau atliktais tyrimais, kaip buvo analizuojamos visos pasaulio šalys kaip atskiri objektai ir didelių bei vidutinių pajamų šalių grupės, gauti rezultatai yra skirtingi. Taigi, galima daryti išvadą, kad infliacijos daromas poveikis ekonomikos augimui priklauso nuo šalių išsivystymo lygio.

Tiriamą kokią poveikį ekonomikos augimui turi KOF globalizacijos indeksas, mažų pajamų šalių grupėje, gaunamas β koeficientas, kurio reikšmė lygi 3,981, o tai reiškia, kad globalizacijos indeksas KOF daro reikšmingą teigiamą poveikį ekonomikos augimui. KOF indeksui padidėjus vienu procentu, šalies ekonomikos augimo tempas padidėja apie 3,981 procento. Tačiau pastebima, kad KOF indeksas turi netiesinį poveikį ekonomikos augimui, kadangi rodiklio kvadratas yra statistiškai reikšmingas ir neigiamas (apie -0,492). Taigi, atsižvelgiant į gautus rezultatus, globalizacija, mažų pajamų šalių grupėje, turės teigiamą poveikį ekonomikos augimui, tol kol KOF globalizacijos indeksas pasieks 57,25 skaitinę išraišką. Pasiekus šį lūžio tašką, ribinis poveikis iš teigiamo tampa neigiamu ir globalizacijos įtaka ekonomikos augimui pradeda mažėti. Atsižvelgiant į anksčiau atliktus tyrimus, galima daryti išvadą, kad globalizacijos poveikis ekonomikos augimui priklauso nuo šalių išsivystymo lygio, o didžiausią naudą gauna iš globalizacijos gauna mažiau išsivysčiusios šalys. Ekonominė globalizacija (KOF_e) mažų pajamų šalyse daro statistiškai reikšmingą neigiamą poveikį ekonomikos augimui. Koeficiento β reikšmė yra apie -0,83, o tai reiškia, kad ekonominės globalizacijos indeksui, mažų pajamų šalių grupėje, padidėjus 1 procentu, ekonomikos augimo tempas sulėtėja apie 0,83 procento. Kadangi ekonominės globalizacijos indekso kvadratas, įgyja statistiškai reikšmingą teigiamą reikšmę, kuri lygi apie 0,11, tai ekonominė globalizacija neigiamą poveikį ekonomikos augimo tempui turi tol, kol KOF_e indeksas pasiekia 38,60 skaitinę reikšmę. Nuo šio lūžio taško ekonominė globalizacija mažų pajamų šalyse pradeda daryti teigiamą įtaką ekonomikos augimui. Rezultatai sutampa su anksčiau aptartais, kai analizuota didelių pajamų šalių grupė, tačiau skiriasi nuo gautų rezultatų, kada analizuota vidutinių pajamų šalių grupė. Neigiamą ekonominės globalizacijos poveikį ekonomikos augimui mažų pajamų šalių grupėje galima paaiškinti tuo, kad mažai išsivysčiusios šalys dažnai būna skurdžios ir nepatrauklios investuotojams, dažnu atveju, nesant užsienio investicijų nedidėja ir bendras šalies išsivystymo lygis. Socialinė globalizacija, priešingai nei ekonominė, mažų pajamų šalyse daro statistiškai reikšmingą teigiamą įtaką ekonomikos augimui. Koeficiento β reikšmė yra apie 2,25, o tai reiškia, kad socialinės globalizacijos indeksui padidėjus 1 procentui, bendras ekonomikos augimo tempas padidėja apie 2,25 procento. KOFs indekso kvadrato β reikšmė mažų pajamų šalių grupėje yra neigiama ir statistiškai reikšminga, kuri lygi apie -0,301. Įvertinus gautas reikšmes, matome, kad teigiamas socialinės globalizacijos poveikis ekonomikos augimui egzistuoja tol, kol KOFs indekso reikšmė pasiekia 41,7 skaitinę reikšmę. Pasiekus šį lūžio tašką ribinis socialinės

globalizacijos daromas poveikis ekonomikos augimui pradeda mažėti, o ekonomikos augimo tempas lėtėti. Lyginant gautus rezultatus su anksčiau atliktais tyrimais, galima daryti išvadą, kad socialinės globalizacijos įtaka ekonomikos augimui priklauso nuo šalių išsivystymo lygio, kadangi analizuojant didelių pajamų šalių grupę ir mažų pajamų šalių grupę KOFs poveikis ekonomikos augimui buvo teigiamas, o vidutinių pajamų šalių grupėje gautas priešingas rezultatas. Atsižvelgiant į atliktus skaičiavimus, politinė globalizacija, mažų pajamų šalyse, ekonomikos augimui daro statistiškai nereikšmingą teigiamą poveikį. Koeficiento β reikšmė yra apie 1,29, o tai reiškia, kad politinės globalizacijos indeksui padidėjus 1 procentu, ekonomikos augimo tempas greitėja apie 1,29 procento. Priešingai nei didelių pajamų šalių grupėje, mažų pajamų šalių grupėje, tarp politinės globalizacijos ir ekonomikos augimo tempo egzistuoja netiesinis ryšys ir politinės globalizacijos indeksui pasiekus lūžio tašką ties 80,39 skaitine išraiška, politinė globalizacija pradeda daryti neigiamą poveikį bendram ekonomikos augimui. Gautas rezultatas yra priešingas anksčiau atliktoms tyrimams, kur politinės globalizacijos įtaka ekonomikos augimui buvo neigiama, tačiau tai galima paaiškinti tuo, kad mažų pajamų šalys dažniausiai būna naudos gavėjos, kai didelių ar vidutinių pajamų šalys dalyvauja JT gelbėjimo misijose ar kitokiuose tarptautiniuose susitarimuose ir organizacijose.

Vertinant koreguotą determinacijos koeficientą R^2_{kor} mažų pajamų šalių grupėje, jo reikšmė svyruoja nuo 71,49 iki 87,82 procento. Tai reiškia, kad įtraukti į lygtį nepriklausomi kintamieji paaiškina 71,49 – 87,82 procentų ekonomikos augimo tempo variacijų, o tai yra didesnis intervalas nei prieš tai atliktuose tyrimuose. Šis faktas patvirtina anksčiau darytą išvadą, kad kuo daugiau šalių statistinių duomenų yra įtraukiama į analizę, tuo mažesnis ekonomikos tempų variacijos intervalas yra paaiškinamas.

Apibendrinant atliktų tyrimų rezultatus, galima daryti išvadą, kad priklausomai nuo šalių išsivystymo lygio, globalizacijos ir atskirų jos dimensijų daroma įtaka ekonomikos augimui skiriasi. Didelių pajamų šalių grupėje didžiausią teigiamą įtaką ekonomikos augimui daro socialinė globalizacija ir jos plėtra, vidutinių pajamų šalių grupėje – ekonominė globalizacija ir jos plėtra, o mažų pajamų šalių grupėje – socialinė ir politinė globalizacijos ir jų plėtra. Didžiausią neigiamą poveikį ekonomikos augimui, didelių pajamų šalių grupėje turi ekonominė globalizacija ir jos plėtra, vidutinių pajamų šalių grupėje – politinė globalizacija ir jos plėtra, o mažų pajamų šalių grupėje – ekonominė globalizacija ir jos plėtra. Atsižvelgiant į gautus rezultatus galima pasakyti, kad siekiant stiprinti šalies ekonomiką ir pradėdant nuo pirminės šalies vystymosi stadijos, t. y. kol šalis yra mažų pajamų ir mažai išsivysčiusi, svarbu stiprinti socialinę ir politinę bazę bei šių sričių globalizaciją, vėlesnėje stadijoje (vidutinių pajamų) verta stiprinti ekonominės globalizacijos stadiją ir galiausiai sustiprinus šalies ekonomiką ir pasiekus didelių pajamų lygį – stiprinti socialinės globalizacijos dimensiją.

IŠVADOS

1. Vadovaujantis išanalizuota mokslinė literatūra apie ekonomikos augimą, galima daryti išvadą, kad nuo pat Adam Smith laikų (XVIII a.) ekonomikos augimo apibrėžtis išlieka panaši. Autoriai ekonomikos augimą apibūdina labai panašiai, o bendriausia prasme – tai tęstinis suteiktų paslaugų ir pagamintų prekių didinimas per tam tikrą laiko tarpą, užtikrinant efektyvų išteklių naudojimą bei didinant darbo našumą. Taip pat galima išskirti tris pagrindines ekonomikos augimo koncepcijas, kurios per laiką keitėsi ir nuo pagrindinio dėmesio į produktą evoliucionavo iki gerovės ekonomikos.
2. Mokslinėje literatūroje yra išskiriamos trys pagrindinės ekonomikos augimo teorijos – tai klasikinė, neoklasikinė ir endogeninė. Šių teorijų pagrindinis tikslas – nustatyti veiksnius, nuo kurių priklauso ekonomikos augimo tempas šalyje ir/ar šalių grupėje. Klasikinės teorijos šalininkai, kaip veiksnius, sąlygojančius ekonomikos augimą, išskiria darbo jėgos pasidalinimą, tarptautinę prekybą bei investicijas. Neoklasikinėje ekonomikos teorijoje akcentuojama technologijų tobulinimo svarba. Galiausiai endogeninės teorijos šalininkai pažymi, kad svarbiausi veiksniai, anot jų, skatinantys ekonomikos augimą, yra investicijos į žmogiškąjį kapitalą bei aktyvi mokslinių tyrimų ir technologijų plėtra.
3. Vadovaujantis moksliniais tyrimais, kuriais siekta išsiaiškinti, kokie veiksniai turi įtakos ekonomikos augimo tempo pokyčiams, galima išskirti 7 pagrindines veiksmų sritis – tai investicijos, tarptautinė prekyba, darbo jėga, žmogiškasis kapitalas, mokslas ir technologijos, bendrasis kapitalas bei globalizacija. Išmatuoti investicijoms, naudojami šie rodikliai – investicijos į fizinį kapitalą, vidaus investicijos, viešojo sektoriaus investicijos, privataus sektoriaus investicijos bei tiesioginės užsienio investicijos. Tarptautinei prekybai išmatuoti naudojami importo, eksporto ar prekybos atvirumo rodikliai. Darbo jėga tyrimuose dažniausiai matuojama naudojant bendro darbo jėgos rodiklį, o žmogiškasis kapitalas – vidutinio mokymosi metų skaičiaus, gyventojų skaičiaus augimo tempo, švietimo kokybės, žmogaus socialinės raidos indekso, vidurinės mokyklos lankomumo, pradinės mokyklos lankomumo ar žmogiškųjų išteklių plėtros rodikliais. Išmatuoti mokslo ir technologijų plėtrą, tyrimuose naudojami technologinio išprusimo ar išlaidų MTTP rodikliai. Bendras kapitalas vertinamas vidaus kapitalo, valdžios sektoriaus vartojimo, valdžios sektoriaus išlaidų ir/ar bendrojo kapitalo formavimo rodikliais. Galiausiai nustatyti globalizacijos poveikį ekonomikos augimui, moksliniuose tyrimuose naudojamas A. Dreher pateiktas KOF globalizacijos indeksas, kurį sudaro ekonominė, socialinė ir politinė dimensijos.
4. Mokslinėje literatūroje, skirtingais laikotarpiais, globalizaciją apibūdino individualiai. Išskiriamas bendras bruožas tas, kad visi sieja globalizaciją su pasauliniu mastu vykstančiais

procesais, o jau pačius procesus kiekvienas įvardina vis kitokius. Vėlesni globalizacijos apibrėžimai įtraukė tam tikras sritis, tokias kaip ekonominę, politinę, socialinę ar technologinę, kas praplėtė sąvokos reikšmę.

5. Išskiriamos trys pagrindinės globalizacijos dimensijos – tai ekonominė, politinė ir socialinė. Ekonominė globalizacija pasireiškia per faktinius srautus, tokius kaip prekybą ar tiesiogines užsienio investicijas ir apribojimus, tokius kaip importo ar investicijų. Socialinė globalizacija nagrinėja veiksnius susijusius su susisiekimu (turizmas ir pan.), informacijos sklaida ar kultūros artumu, tarptautiniu mastu. Politinė globalizacija pasireiškia per tarptautinius susitarimus ar narystes tarptautinėse organizacijose.
6. Mokslinėje literatūroje išskiriama, kad globalizacija gali turėti teigiamą arba neigiamą poveikį. Išskiriami šie globalizacijos privalumai: idėjų sklaida, efektyvesnis išteklių paskirstymas, informacijos ar technologijų pasiekiamumas, sumažėjęs skurdas ir išaugęs pragyvenimo standartas. Taip pat mokslinėje literatūroje išskiriama ir neigiamos globalizacijos pasekmės: multinacionalinių korporacijų dominavimas, kultūrų asimiliacija ir nykimas, aplinkosaugos problemos ar netolygus pajamų pasiskirstymas.
7. Mokslininkai plačiai analizuoja kokį poveikį ekonomikos augimui daro globalizacija į tyrimus įtraukdami pavienes šalis ir/ar šalių grupes. Dažnai šalys ir/ar šalių grupės pasirenkamos vertinant jų išsivystymo lygį arba priklausymą tam tikrose tarptautinėse organizacijose ir/ar junginiuose. Pastebėtina, globalizacijos dimensijos (ekonominė, socialinė ir politinė) daro skirtingą poveikį ekonomikos augimui, skirtingo išsivystymo šalyse ir/ar šalių grupėse.
8. Atsižvelgiant į išanalizuotą mokslinę literatūrą ir mokslinius tyrimus, analizei atlikti, buvo pasirinktos skirtingo pajamų lygio šalys ir tikrinta, kokį poveikį globalizacija daro ekonomikos augimui. Kadangi tirtos buvo šalių grupės (aukštų pajamų, vidutinių pajamų ir mažų pajamų), o ne pavienės šalys, tai tyrimui atlikti buvo naudotas panelinių duomenų analizės metodas. Kaip priklausomas kintamasis, remiantis anksčiau atliktais moksliniais tyrimais, į sudarytą ekonomikos augimo modelį buvo įtrauktas vidutinis penkerių metų BVP vienam gyventojui augimo tempas. Taip pat modelyje naudoti nepriklausomi kintamieji, tokie kaip pradinis BVP vienam gyventojui, žmogiškasis kapitalas, bendra darbo jėga, valdžios sektoriaus išlaidos, bendras kapitalo formavimas, išlaidos MTTP, tiesioginės užsienio investicijos, infliacija ir globalizacijos indeksas KOF su visomis savo dimensijomis (ekonominė, socialinė ir politinė globalizacija). Kadangi buvo siekta įvertinti faktą, jog kiekviena šalis yra unikali ir atsižvelgti į šalių skirtumus – skaičiavimams pasirinktas fiksuotų efektų įverčių apskaičiavimo metodas, bei įtrauktas kiekvienos šalies pseudokintamasis.

9. Atlikto globalizacijos poveikio ekonomikos augimui vertinimo, didelių pajamų šalių grupėje rezultatai rodo, kad globalizacijos poveikis yra statistiškai nereikšmingas ir neigiamas. Vertinant atskirų globalizacijos dimensijų daromą poveikį, ekonomikos augimo tempui, rezultatai rodo, kad ekonominė globalizacija daro statistiškai reikšmingą neigiamą poveikį ekonomikos augimui, socialinė globalizacija – statistiškai reikšmingą teigiamą, o politinė globalizacija – statistiškai nereikšmingą neigiamą poveikį. Kadangi ekonominės ir socialinės dimensijų kvadrato β koeficiento reikšmė įgyja priešingą ženklą nei β koeficientas prie kintamųjų be kvadrato, vadinasi yra patvirtinamas faktas, kad ekonominės globalizacijos ir socialinės globalizacijos daromas ribinis poveikis ekonomikos augimo tempui yra nepastovus. Tačiau β koeficiento, prie politinės dimensijos kvadrato ir kintamojo be kvadrato, ženklas išlieka pastovus, o tai reiškia, kad didelių pajamų šalių grupėje egzistuoja neigiamas ryšys tarp politinės globalizacijos ir ekonomikos augimo tempo.
10. Vidutinių pajamų šalių grupėje rezultatai rodo, kad globalizacijos poveikis yra statistiškai nereikšmingas ir neigiamas. Tiriant atskirų globalizacijos dimensijų daromą poveikį, ekonomikos augimo tempui, rezultatai rodo kad, ekonominė globalizacija daro statistiškai nereikšmingą teigiamą poveikį ekonomikos augimui, socialinė ir politinė dimensijos – statistiškai nereikšmingą neigiamą. Kadangi ekonominės globalizacijos kvadrato β koeficiento reikšmė nepakeičia ženklo, kaip ir β koeficientas prie kintamojo be kvadrato, vadinasi yra patvirtinamas faktas, kad ekonominės globalizacijos daromas ribinis poveikis ekonomikos augimo tempui yra teigiamas. Tačiau β koeficiento ženklas, prie socialinės ir politinės dimensijos kvadrato ir kintamojo be kvadrato, keičiasi, o tai reiškia, kad vidutinių pajamų šalių grupėje ryšys tarp ekonomikos augimo ir socialinės bei politinės globalizacijos dimensijų yra nepastovus.
11. Mažų pajamų šalių grupėje globalizacijos poveikis yra teigiamas ir statistiškai reikšmingas, tačiau ribinis poveikis nėra pastovus, nes β koeficiento reikšmė prie kvadrato įgyja priešingą ženklą, nei reikšmė prie kintamojo be kvadrato. Ekonominė globalizacija daro statistiškai reikšmingą neigiamą, socialinė globalizacija – statistiškai reikšmingą teigiamą, o politinė – statistiškai nereikšmingą teigiamą poveikį ekonomikos augimui. Kadangi atskirų globalizacijos dimensijų β koeficientų reikšmės prie kvadratų pakeičia ženklą, lyginant su reikšme be kvadrato – tai dar kartą patvirtinamas faktas, kad egzistuoja nepastovus ribinis globalizacijos poveikis ekonomikos augimui mažų pajamų šalių grupėje.

SIŪLYMAI

Vadovaujantis tyrimo rezultatais didelių pajamų šalių grupei, siekiant padidinti ekonomikos augimo tempą, siūloma išnaudoti socialinės globalizacijos dimensiją ir jos dedamąsias. Socialinė globalizacija, per laisvų idėjų ir patirčių mainus, padeda sukurti palankesnes sąlygas inovacijoms kurti ar esamoms technologijoms tobulinti, tokiu būdu kuriant aukštesnės pridėtinės vertės produktą ir skatinant efektyvesnę gamybos procesą. Vidutinių pajamų šalių grupei siūloma maksimalios naudos siekti iš ekonominės globalizacijos. Ši dimensija per prekybos atvirumą ir užsienio rinkas skatina tarptautinę prekybą ir užtikrina spartesnę ekonomikos augimo tempą. Mažų pajamų šalių grupei siūloma naudotis socialinės ir politinės globalizacijos teikiama nauda ir daugiau dėmesio skirti šių dimensijų kintamiesiems stiprinti. Mažiau išsivysčiusios šalys turi stiprinti valdžios organą, siekti informacijos ir technologijų sklaidos bei partnerystės su labiau išsivysčiusiomis šalimis. Galiausiai visų lygių pajamų šalių grupės turi atkreipti dėmesį ir į neigiamą poveikį ekonomikos augimui darančias globalizacijos dimensijas, identifikuoti kritinius taškus ir juos stiprinti.

Taip pat pastebimas globalizacijos dimensijų teigiamo poveikio ekonomikos augimui cikliškumas, pradedant vertinti šalis nuo mažiausiai išsivysčiusios iki aukšto išsivystymo lygio šalies. Atsižvelgiant į neoklasikinės teorijos mintį, kad egzistuoja atvirkštinis ryšys tarp šalies išsivystymo lygio ir ekonomikos augimo, žinoma, kad kuo labiau išsivysčiusi šalis tuo labiau ekonomikos augimas lėtėja, tačiau šalies ekonomikai, nors ir nežymiai augant – tampa aukštesnio išsivystymo šalimi nei buvo prieš tai, tačiau mažesnio išsivystymo nei bus ateityje. Kadangi atliktas tyrimas parodė, kad teigiamas ryšys tarp globalizacijos ir ekonomikos augimo egzistuoja, tikėtina, kad cikliškai išnaudojant globalizacijos dimensijas įmanoma spartinti ekonomikos augimą šalyje.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Afzal, M. (2007). The impact of globalisation on economic growth of Pakistan. *The Pakistan Development Review* [Internete]. [žiūrėta 2018-10-07]. Prieiga per internetą: <https://www.researchgate.net/publication/227472282_The_Impact_of_Globalisation_on_Economic_Growth_of_Pakistan>.
2. Amadeo, K. (2018). Economic Growth, Its Measurements, Causes, and Effects. *The Balance* [internete]. [žiūrėta 2018-12-20] Prieiga per internetą: <<https://www.thebalance.com/what-is-economic-growth-3306014>>.
3. Andriušaitienė, D., Drejeris, R., Jakutis, A., Petraševičius, V. ir Stepanovas, A. (2016). *Ekonomikos teorija*. Technika, Vilnius.
4. Barry, H. (2010). Globalization and Economic Growth in Sub-Saharan Africa. *Gettysburg Economic Review* [internete]. [žiūrėta 2018-10-15]. Prieiga per internetą: <<https://cupola.gettysburg.edu/ger/vol4/iss1/4/>>.
5. Butkus, M. ir Matuzevičiūtė, K. (2011). Ekonomikos teritorinių (regionų) skirtumų vertinimas europos sąjungos šalyse. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos* [internete]. [žiūrėta 2018-11-03]. Prieiga per internetą: <<http://gs.elaba.lt/object/elaba:6101753/>>.
6. Chang, C. P., & Lee, C. C. (2010). Globalization and economic growth: A political economy analysis for OECD countries. *Global Economic Review* [internete]. [žiūrėta 2018-10-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1226508X.2010.483835>>.
7. Douglas, P. H. (1976). The Cobb–Douglas production function once again: its history, its testing, and some new empirical values. *Journal of Political Economy* [internete]. [žiūrėta 2018-10-02]. Prieiga per internetą: <https://www.jstor.org/stable/1830435?seq=1#page_scan_tab_contents>.
8. Dreher, A. (2006). Does globalization affect growth? Evidence from a new index of globalization. *Applied economics* [internete]. [žiūrėta 2018-10-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00036840500392078>>.
9. Dudzevičiūtė, G. (2015). *Ekonomikos plėtros pagrindai*. Vilnius.
10. Gedminaitė-Raudonė, Ž. (2012). Regionų unikalumo vertinimas: teoriniai sprendimai. *Public Administration* [internete]. [žiūrėta 2018-10-07]. Prieiga per internetą: <<https://library.parker.edu/eds/detail?db=bth&an=84962957&isbn=16484541>>.

11. Guerrini, L. (2006). The Solow–Swan model with a bounded population growth rate. *Journal of Mathematical Economics* [internetė]. [žiūrėta 2018-11-04]. Prieiga per internetą: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0304406805000625>>.
12. Gurgul, H., & Lach, L. (2014). Globalization and economic growth: Evidence from two decades of transition in CEE. *Economic Modelling* [internetė]. [žiūrėta 2018-10-27]. Prieiga per internetą: <<https://mpira.ub.uni-muenchen.de/52231/>>.
13. Hoang, N., & Liao, J. (2002). Economic Effects of Globalisation in Developing Countries: An Analysis of Vietnam and China. *EDGE Final Paper*, 1–34.
14. Jakutis, A., Petraškevičius, V., Stepanovas, A., Šečkutė, L. ir Zaicev, S. (2005). *Ekonomikos teorija*. Vilnius.
15. Jovaišienė, I., Chlivickas, E. (2017). Globalizacijos poveikis Europos Sąjungos nekilnojamo turto vystymui. Verslas XXI amžiuje [internetė]. [žiūrėta 2018-10-17]. Prieiga per internetą: <<http://jmk.vvf.vgtu.lt/index.php/Verslas/2017/paper/viewFile/105/100>>.
16. Kembridžo universiteto spauda (2018). *Meaning of “economic growth”* [internetė]. [žiūrėta 2018-11-13]. Prieiga per internetą: <<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/economic-growth>>.
17. Kilic, C. (2015). Effects of Globalization on Economic Growth: Panel Data Analysis for Developing Countries. *Economic Insights – Trends and Challenges* [internetė]. [žiūrėta 2018-10-13]. Prieiga per internetą: <<http://www.upg-bulletin-se.ro/archive/2015-1/1.Kilic.pdf>>.
18. Majidi, A. F. (2017). Globalization and Economic Growth: The Case Study of Developing Countries. *Asian Economic and Financial Review, Asian Economic and Social Society* [internetė]. [žiūrėta 2018-09-28]. Prieiga per internetą: <<https://ideas.repec.org/a/asi/aeafmj/2017p589-599.html>>.
19. Mankiw, N. G., Romer, D., Weil, D. N. (1992). A contribution to the empirics of economic growth. *The quarterly journal of economics* [internetė]. [žiūrėta 2018-10-07]. Prieiga per internetą: <https://eml.berkeley.edu/~dromer/papers/MRW_QJE1992.pdf>.
20. Melnikas, B. (2014). *Tarptautinis verslas. Inovacijos ir žinių ekonomikos kūrimas*. Technika, Vilnius.
21. Mishkin, F. S. (2009). Globalization and financial development. *Journal of development Economics* [internetė]. [žiūrėta 2018-10-17]. Prieiga per internetą: <https://econpapers.repec.org/article/eedeveco/v_3a89_3ay_3a2009_3ai_3a2_3ap_3a164-169.htm>.

22. O'Brien, K. L., & Leichenko, R. M. (2000). Double exposure: assessing the impacts of climate change within the context of economic globalization. *Global environmental change* [internet]. [žiūrėta 2018-11-03]. Prieiga per internetą: <<https://rmpportal.net/framelib/climate-change-and-globalization.pdf>>.
23. Ohmae, K. (2000). *The End of the Nation State*. The Globalization Reader.
24. Olimpia, N., & Stela, D. (2017). Impact of Globalisation on Economic Growth in Romania: An Empirical Analysis of Its Economic, Social and Political Dimensions. *Studia Universitatis Economics Series* [internet]. [žiūrėta 2018-08-25]. Prieiga per internetą: <https://www.researchgate.net/publication/316457821_Impact_of_Globalisation_On_Economic_Growth_in_Romania_An_Empirical_Analysis_of_Its_Economic_Social_and_Political_Dimensions>.
25. Petrakos, G., & Arvanitidis, P. (2008). Determinants of economic growth. *Economic alternatives* [internet]. [žiūrėta 2018-09-17]. Prieiga per internetą: <https://www.unwe.bg/uploads/Alternatives/A01_01.2008.pdf>.
26. Potrafke, N. (2015). The evidence on globalisation. *The World Economy* [internet]. [žiūrėta 2018-09-06]. Prieiga per internetą: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/twec.12174>>.
27. Rao, B. B., & Vadlamannati, K. C. (2011). Globalization and growth in the low income African countries with the extreme bounds analysis. *Economic Modelling* [internet]. [žiūrėta 2018-08-16]. Prieiga per internetą: <<https://www.uni-heidelberg.de/md/awi/professuren/intwipol/modeling.pdf>>.
28. Ray, S. (2012). Globalization and economic growth in India: A Granger causality approach. *Journal of Law, Policy and Globalization* [internet]. [žiūrėta 2018-09-04]. Prieiga per internetą: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.865.4462&rep=rep1&type=pdf>>.
29. Sachs, J. (1998). International economics: Unlocking the mysteries of globalization. *Foreign policy* [internet]. [žiūrėta 2018-08-07]. Prieiga per internetą: <https://www.researchgate.net/publication/271788747_International_Economics_Unlocking_the_Mysteries_of_Globalization>.
30. Samimi, P., & Jenatabadi, H. S. (2014). Globalization and economic growth: Empirical evidence on the role of complementarities. *Plos one* [internet]. [žiūrėta 2018-09-08]. Prieiga per internetą: <<https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0087824>>.

31. Savrul, A. P. D. M., & Incekara, A. (2017). The Effect of Globalization on Economic Growth: Panel Data Analysis for ASEAN Countries. *In International Conference On Eurasian Economies* [internete]. [žiūrėta 2018-09-17]. Prieiga per internetą: <<https://www.avekon.org/papers/1870.pdf>>.
32. Šliburytė, L., ir Masteikienė, R. (2012). Globalizacijos raiška Europos Pereinamosios Ekonomikos šalių verslo aplinkai: ypatumai ir poveikio veiksniai. *Economics and Management* [internete]. [žiūrėta 2018-08-16]. Prieiga per internetą: <<http://ecoman.ktu.lt/index.php/Ekv/article/view/3010>>.
33. Smith, A. (2004). *Tautų turtas*. Vilnius: Margi raštai.
34. Snieška, V., Ambrasienė, I., Bernatonytė, D., Daugėla, V., Juozapavičienė, A., Makauskienė, A., Urbonas, J. (2005). *Makroekonomika*. Kaunas: Technologija.
35. Stonehouse, G., Campbell, D., Hamill, J., & Purdie, T. (2009). *Global and transnational business: Strategy and management*. John Wiley & Sons.
36. Štreimikienė, D., Ramanauskienė, J. (2006). *Ekonominio augimo teorijos*. KTU: Leidykla Vitae Litera.
37. Suci, S. C., Asmara, A., & Mulatsih, S. (2016). The impact of globalization on economic growth in ASEAN. *Bisnis & Birokrasi Journal* [internete]. [žiūrėta 2018-08-16]. Prieiga per internetą: <<http://journal.ui.ac.id/index.php/jbb/article/download/5696/3627>>.
38. The World Bank duomenų bazė (2018). Prieiga per internetą: <<https://data.worldbank.org/products/wdi>>.
39. Toda, H. Y., & Phillips, P. C. (1993). Vector autoregressions and causality. *Econometrica: Journal of the Econometric Society* [internete]. [žiūrėta 2018-09-08]. Prieiga per internetą: <https://econpapers.repec.org/article/ecmemetrv/v_3a61_3ay_3a1993_3ai_3a6_3ap_3a1367-93.htm>.
40. Todaro, M. P., & Smith S. C. (2011). Economic Development. *Research Gate* [internete]. [žiūrėta 2018-08-19]. Prieiga per internetą: <https://www.researchgate.net/publication/31724720_Economic_Development_MP_Todaro_SC_Smith>.
41. Umaru, A., Hamidu, A., & Musa, S. (2013). Globalization and its impact on the performance of the Nigerian Economy. *Munich Personal RePEc Archive* [internete]. [žiūrėta 2018-09-16]. Prieiga per internetą: <https://mpa.ub.uni-muenchen.de/75231/1/MPRA_paper_75231.pdf>.

42. Urbšienė, L. (2011). Globalizacijos samprata: šiuolaikiniai požiūriai. *Verslas: teorija ir praktika* [internete]. [žiūrėta 2018-10-02]. Prieiga per internetą: <<https://btp.press.vgtu.lt/article/14292/download/pdf>>.
43. Vadlamannati, K. C. (2014). Rewards of (Dis)Integration: Economic, Social, and Political Globalization and Freedom of Association and Collective Bargaining Rights of Workers in Developing Countries. *Industrial and Labour Relations Review* [internete]. [žiūrėta 2018-08-19]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2894450>.
44. Valodkienė, G., Snieška, V. ir Gaidelys, V. (2011). Inovacijų ir mokslo įtaka Lietuvos pramonės konkurencingumui. *Economics & Management* [internete]. [žiūrėta 2018-08-09]. Prieiga per internetą: <https://www.researchgate.net/publication/268294630_INOVACIJU_IR_MOKSLO_IT_AKA_LIETUVOS_PRAMONES_KONKURENCINGUMUI>.
45. Van den Berg, H. (2013). Growth theory after Keynes, part I: the unfortunate suppression of the Harrod–Domar model. *Journal of Philosophical Economics* [internete]. [žiūrėta 2018-08-09]. Prieiga per internetą: <<https://jpe.ro/pdf.php?id=4995>>.
46. Vetlov, I. (2003). Baltijos šalių ekonomikos augimo apskaita. *Ekonomikos teorija ir praktika* [internete]. [žiūrėta 2018-09-12]. Prieiga per internetą: <http://elibrary.lt/resursai/DB/LB/LB_pinigu_studijos/Pinigu_studijos_2003_03_02.pdf>.
47. Whiteley, P. F. (2000). Economic growth and social capital. *Political studies* [internete]. [žiūrėta 2018-09-09]. Prieiga per internetą: <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9248.00269/epdf>>.
48. Wolf, Ch. Jr. (2008). Globalization: Meaning and measurement. *Critical Review* [internete]. [žiūrėta 2018-09-03]. Prieiga per internetą: <<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08913810008443542>>.
49. Ying, Y. H., Chang, K., Lee, C. H. (2014). The impact of globalization on economic growth. *Romanian Journal of Economic Forecasting* [internete]. [žiūrėta 2018-08-03]. Prieiga per internetą: <http://www.ipe.ro/rjef/rjef2_14/rjef2_2014p25-34.pdf>.
50. Zedillo, E. (2008). *The Future of Globalization: Explosions in Light of Turbulence*. New York: Routledge.
51. Zhuang, R., & Koo, W. (2007). Economic growth under globalization: evidence from panel data analysis. *Research Gate* [internete]. [žiūrėta 2018-09-19]. Prieiga per internetą:

<https://www.researchgate.net/publication/23772125_Economic_Growth_under_Globalization_Evidence_from_Panel_Data_Analysis>.

52. Zonis, M. (2001). *Globalization*. National Strategic Forum Review 10(3).